

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra psychologie

VZTAHOVÁ VAZBA V RORSCHACHOVĚ METODĚ

ADULT ATTACHMENT THEORY AND THE RORSCHACH
INKBLOT METHOD

Magisterská diplomová práce

Autor: Bc. Kateřina Janošová

Vedoucí práce: PhDr. Martin Seitl, Ph.D.

Olomouc

2021

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala mému vedoucímu práce panu PhDr. Martinu Seitlovi, Ph.D. za vstřícný přístup, čas věnovaný konzultacím, povzbudivá slova a za odborné rady i cenné připomínky k této diplomové práci. Poděkování patří také všem mým respondentům za jejich odvahu vstoupit do výzkumu, ochotu věnovat mi část svého volného času a za výbornou spolupráci v nelehké době pandemie. Dále bych chtěla poděkovat Kryštofovi za pomoc se statistickým zpracováním dat a spolu s ním i všem mým olomouckým přátelům za vytrvalou podporu. Ráda bych také poděkovala Kubovi za to, že mi během realizace této práce poskytoval maximální technickou oporu, že mi s velkou dávkou trpělivosti pomáhal řešit zdánlivě neřešitelné problémy, ale především za to, že při mně vždy stál. Velké díky patří rovněž Jírovi za jeho „kvantově-mechanický nadhled“ a důvěru ve zdárné dokončení této práce. V neposlední řadě také děkuji mým rodičům za jejich láskyplnou péči a nekonečnou podporu na mé dosavadní cestě studiem i životem.

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma: „Vztahová vazba v Rorschachově metodě“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne 25.11.2021

Podpis .....

OBSAH

Číslo	Kapitola	Strana
OBSAH		3
ÚVOD		5
TEORETICKÁ ČÁST		7
1	Vztahová vazba v dospělosti	8
1.1	Vznik a počátky teorie vztahové vazby	8
1.2	Základní principy teorie vztahové vazby	11
1.3	Model dynamiky vztahové vazby v dospělosti.....	16
1.4	Styly vztahové vazby	20
2	Posouzení vztahové vazby v dospělosti	24
3	Rorschachova metoda a její diagnostické možnosti při posuzování vztahové vazby v dospělosti	30
3.1	Přehled dosavadních zjištění.....	32
3.2	Proměnné Rorschachovy metody se vztahem ke vztahové vazbě	37
VÝZKUMNÁ ČÁST		42
4	Výzkumný problém a cíle práce	43
5	Výzkumné hypotézy	46
6	Typ výzkumu a použité metody	47
6.1	Česká verze škály Experiences in Close Relationships (ECR-CZ)	47
6.2	Škála State Adult Attachment Measure (SAAM).....	49
6.3	Rorschachova metoda	51
7	Sběr dat a výzkumný soubor	55
7.1	Výzkumný postup	57
7.2	Etické hledisko a ochrana soukromí	59
8	Práce s daty a její výsledky	60
8.1	Výsledky ověření platnosti statistických hypotéz.....	69
8.2	Shrnutí platnosti stanovených hypotéz	81
9	Diskuze	83
9.1	Limity provedeného výzkumu	92
9.2	Přínosy provedeného výzkumu a praktické dopady	94
9.3	Doporučení pro další výzkum a praxi	95

10	Závěr.....	97
11	Souhrn.....	99
LITERATURA	.....	102
PŘÍLOHY	.....	108

ÚVOD

Teorie vztahové vazby je jednou z nejvýznamnějších v klinické a vývojové psychologii. Oblíbenost teorie vztahové vazby v posledních letech roste, což se projevuje v rozšiřování její aplikace do řady nových oblastí. Teorie vztahové vazby již zdaleka není jen teoretickým rámcem pro pochopení jedinečného citového pouta, které se utváří v raném dětství mezi dítětem a pečující osobou, ale její uplatnění nacházíme i v kontextu dospělých a jejich vztahů. Vztahová vazba v dospělém věku se utváří na základě předchozích vztahových zkušeností, a to nejen těch získaných v kontaktu s primární pečující osobou. Člověk si nevědomě vytváří vzorec vztahování se k druhým lidem. Toto jádrové schéma, respektive vazebný styl, pak ovlivňuje vnímání, utváření a prožívání blízkých vztahů (partnerských, přátelských i rodinných), současně formuje i skutečnost, jak vnímáme sami sebe ve vztazích, jakým způsobem se ve vztazích vyrovnáváme se stresem nebo i to, jak vystupujeme v různých sociálních kontextech. Povaha vztahové vazby není nikdy definitivní, v průběhu života se může měnit v závislosti na nových vztahových zkušenostech. V tomto smyslu mluvíme o trvalé změně vztahové vazby na úrovni stabilní rysové charakteristiky. Současně se ukazuje, že dispoziční styl vztahové vazby může být vlivem situačního kontextu přechodně nahrazen alternativním vazbovým schématem. Možnosti diagnostiky vztahové vazby v dospělosti jsou v současné době relativně široké. K posouzení vztahové vazby v dospělém věku existuje celá řada diagnostických nástrojů, které lze v základu rozdělit na sebeposuzující škály a dotazníky (např. Experiences in Close Relationships Scale, ECR), rozhovorové metody (např. Adult Attachment Interview, AAI) a projektivní metody (např. Adult Attachment Projective, AAP). Na poli projektivních metod existuje snaha vedle metod vyvinutých přímo pro diagnostiku vztahové vazby v dospělosti zkoumat diagnostický potenciál metod již zavedených, jako je Rorschachova metoda a Tematického apercepční test. Možnostem diagnostiky vztahové vazby prostřednictvím Rorschachovy metody se již věnovalo několik výzkumných prací (Berant, 2009; Berant a kol., 2005; Berant & Zim, 2013; Cassella & Viglione, 2009; Duberstein & Talbot, 1993; Iwasa & Ogawa, 2010, 2013, 2016; Jurčík, 2019; Lečbych & Seidl, 2013; Seidl & Lečbych, 2016; Zizi a kol., 2019). Tato práce na provedené výzkumy navazuje a klade si za cíl prozkoumat vliv aktuální aktivace vazbového systému, na sledovaný vztah mezi vybranými R-PAS skóry v Rorschachově metodě a rysovou úrovní vztahové úzkosti a vztahové vyhýbavosti. Jedná se tak o studii,

která zkoumá možnosti propojení teorie vztahové vazby s relevantními R-PAS proměnnými v Rorschachově metodě a snaží se ověřit další diagnostické možnosti tohoto projektivního nástroje.

Podnětem pro tuto práci mi byly cvičné administrace a vyhodnocení Rorschachovy metody, které jsem realizovala na dobrovolnících v rámci semestrálního kurzu Rorschachovy metody na Katedře psychologie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. V průběhu těchto sezení jsem si všimla rozdílů v protokolech mých dobrovolníků a uvažovala jsem o možných příčinách. Jedna z hypotéz, kterou jsem pro vysvětlení odlišnosti v protokolech uvažovala, byla o souvislosti vybraných rorschachovských proměnných s charakterem vztahové vazby daného člověka. V kontextu těchto úvah a studia již provedených výzkumů jsem se rozhodla hlouběji prozkoumat možnosti užití Rorschachovy metody k měření vztahové vazby v dospělosti. Smysl této práce spatřuji jednak v rozšíření dosavadních výzkumů o další krok ve směru ověření platnosti dosavadních závěrů a jednak v získání dalších dat pro určení a kritické zhodnocení silných a slabých stránek dosavadního přístupu v diagnostice vztahové vazby prostřednictvím Rorschachovy metody. V České republice máme pro posuzování vztahové vazby dospělých k dispozici především sebeposuzující škály a dotazníky, další diagnostické metody zatím na českou adaptaci čekají. Na poli projektivních metod je výběr zúžen v podstatě pouze na Rorschachovu metodu, je tedy nasnadě její diferencially diagnostický potenciál v oblasti vztahové vazby dále zkoumat.

TEORETICKÁ ČÁST

1 VZTAHOVÁ VAZBA V DOSPĚLOSTI

Vztahová vazba (*attachment*) představuje jedinečné pouto, které se projevuje ve stresové zátěži potřebou vyhledávat a udržovat blízkost s určitou osobou (Bowlby, 1982). Jedná se o jedinečný vztah vybudovaný na důvěře mezi dítětem a pečující osobou, jenž je podmínkou a současně základním stavebním kamenem pro utváření blízkých vztahů v dalším životě. Vazbové chování má biologicko-evoluční základ a slouží k uspokojování přirozené potřeby bezpečí a jistoty, a to zejména v ohrožujících situacích (Bowlby, 1982).

Teorie vztahové vazby (*attachment theory*) se tradičně zaměřovala na popis vztahu mezi dítětem a pečující osobou, postupně se však stala významným teoretickým rámcem pro pochopení blízkých vztahů dospělých. Toto rozšíření teorie vztahové vazby do širší perspektivy předznamenal už sám Bowlby (1979, str. 129) výrokem, že vztahová vazba je integrální součást člověka „od kolébky k hrobu“. Předpokládá se, že individuální dynamika vztahové vazby ve vztahu dítěte a pečující osoby, se do určité míry odráží ve vztazích dospělých osob, a jako pomyslná červená niť se tak vine celým životem člověka (Gillath a kol., 2016). Můžeme tak mluvit o vztahové vazbě v dospělosti (*adult attachment*) (Hazan & Shaver, 1987; Hazan & Shaver, 1994).

V českém prostředí se termín *attachment* překládá různě. Označení vztahová vazba je jedním z možných překladů, dále se používá termín citová vazba, citové připoutání, citové pouto, přilnutí nebo přimknutí. Stejně tak můžeme překládat *attachment theory* jako teorii vztahové vazby, teorii citové vazby či teorii citového připoutání. Pro účely této práce budu zmíněné pojmy používat alternativně.

1.1 Vznik a počátky teorie vztahové vazby

Teorii vztahové vazby vytvořil britský psychiatr a psychoanalytik John Bowlby v druhé polovině 20. století ve snaze vysvětlit vývoj citové vazby mezi dítětem a rodičem a její vliv na další utváření osobnosti člověka. Ve své práci vycházel z psychoanalýzy, avšak vůči Freudovi i jeho intelektuálním následovníkům se postupně vymezil. Byl přesvědčen, že je klíčové klást důraz na skutečné zážitky člověka spíše než na fantazijní představy a konflikty a zaměřovat se spíše na instinktivní vztahové potřeby člověka než na sexuální touhy. Teorie vztahové vazby vznikla jako originální syntéza poznatků z tehdy aktuální psychoanalytické

teorie objektivních vztahů, etologie, vývojové psychologie, kybernetiky a dětské psychiatrie (Mikulincer & Shaver, 2016). Impulzem pro vznik uznávané teorie byla zřejmě Bowlbyho zkušenost z dobrovolnické práce ve škole pro nepřizpůsobivé děti. Různé projevy dětí umístěných v tomto zařízení, které úzce souvisely s nevhodnou rodičovskou péčí, přiměly Bowlbyho ke zkoumání toho, proč mají vztahy s rodiči tak rozsáhlý a trvalý účinek na rozvoj osobnosti člověka. Bowlbyho (1944) první studie byla inspirována jeho zkušenostmi z londýnské kliniky pro nepřizpůsobivé děti London Child Guidance Clinic. Na případu 44 mladistvých zlodějů Bowlby sledoval souvislost časných delikvencí s ranou zkušeností s mateřskou péčí. Podrobným zkoumáním jednotlivých případů Bowlby zjistil, že separace od matky, stejně jako mateřská deprivace v prvních letech života, nepříznivě ovlivňuje vývoj jedince, a může být i příčinou rozvoje poruch chování v pozdějších letech jeho života. Do teorie vztahové vazby se propsala i Bowlbyho zkušenost z Tavistocké kliniky v Londýně, kde Bowlby vedl výzkum zaměřený na problematiku separace dítěte od primárního pečovatele. A právě na Tavistocké klinice Bowlby (1958) položil základy teorie vztahové vazby ve slavném článku *The nature of the child's tie to his mother*. Své výzkumné úsilí Bowlby shrnul v trilogii: *Attachment and Loss* (1982), *Separation: Anxiety and Anger* (1973) a *Loss: Sadness and Depression* (1980), která se dnes řadí mezi klasická díla světové psychologie a psychiatrie. Významným Bowlbyho dílem je rovněž kniha o psychoterapii vztahové vazby s názvem *A Secure Base: Parent-Child Attachment and Healthy Human Development* (1988). Bowlby položil základ pro jeden z nejnosičších teoretických konceptů v moderní psychologii (Mikulincer & Shaver, 2016).

Významnou spolupracovnicí Bowlbyho byla americká psycholožka Mary Ainsworthová, jež velkým dílem přispěla k empirickému ověření Bowlbyho teorie a rovněž k jejímu prohloubení. Vděčíme jí za kategorizaci stylů vztahové vazby dětí raného věku a metodu Strange Situation Test. Ainsworthová získala doktorát z vývojové psychologie, ve svém výzkumu se zabývala potřebou bezpečí a závislosti, přičemž vycházela z Blatzovy teorie bezpečí (*security theory*), kterou bychom dnes mohli označit za předchůdkyni Bowlbyho teorie vztahové vazby. Během svého pobytu v Londýně se setkala s Bowlbym a na čas se stala součástí jeho výzkumného týmu, v jehož rámci se věnovala studiu chování dětí, které byly separovány od svých matek (Mikulincer & Shaver, 2016). Inspirována Bowlbyho prací se ve své další práci soustředila především na observační studie matek a jejich kojenců. Významná je její studie provedená v Ugandě, kterou shrnula v knize *Infancy in Uganda: Infant Care and the Growth of Love* (1967). V rámci této studie

předběžně načrtla různé vzorce vztahové vazby u kojenců, které dále zkoumala na Univerzitě Johnse Hopkinse. Pro účely svého zkoumání vytvořila laboratorní metodu hodnocení interakcí rodiče a dítěte, tzv. Strange Situation Test, pomocí níž dokázala měřit míru jistoty ve vztahové vazbě kojenců (Ainsworth a kol., 1978). Na základě výzkumu baltimorských kojenců a jejich matek, realizovaného současně v domácím a laboratorním prostředí, definovala tři hlavní typy vztahové vazby, které následně popsala v knize *Patterns of Attachment*. Ainsworthová a kolektiv (1978) postulují, že děti si k pečující osobě vytváří dva základní typy vztahové vazby: jistý a nejistý, přičemž podle způsobu reagování na odloučení od matky a opětovnému shledání s ní lze typ nejisté vazby dále rozdělit na subtyp A, B, C – bezpečná citová vazba (*secure attachment*), vyhýbavá vztahová vazba (*avoidant attachment*), úzkostně odmítavá/ambivalentní citová vazba (*anxious ambivalent attachment/anxious resistant attachment*).

Právě výzkumy Mary Ainsworthové inspirovaly Mikulincera, Hazanovou a Shavera k rozšíření teorie vztahové vazby do oblasti vztahů dospělých (Mikulincer & Shaver, 2016). Shaver a Hazanová (1985) se o teorii vztahové vazby začali zajímat při studiu osamělosti v adolescentním a dospělém věku, kdy si všimli, že vzorce chování osamělých lidí se v některých ohledech podobají vzorcům chování nejistě připoutaných dětí. Mikulincer a kolektiv (1993) použil koncept vztahové vazby při zkoumání individuálních rozdílů ve způsobu zvládání dopadů traumatické události a průběhu posttraumatické stresové poruchy. V rámci své práce zjistil, že bezpečně připoutaní lidé při zvládání traumatu používají relativně více strategií zaměřených na hledání sociální opory, zatímco lidé s úzkostným stylem vztahové vazby používají více strategie zaměřené na emoce a osoby s vyhýbavou vztahovou vazbou se orientují na zvládací strategie založené na distancování. První pomyslnou vlašťovkou rozšíření teorie vztahové vazby v tomto směru byl článek Hazanové a Shavera (1987), který nastínil možnost, že romantická láska je procesem, při kterém se mezi dospělými milenci vytváří láskyplné vztahové pouto, podobně jako se utváří vztahové vazba dříve v životě mezi dítětem a jeho rodiči. Autoři použili klíčové komponenty teorie vztahové vazby a aplikovali je v kontextu romantických vztahů. Soustředili se přitom především na tři hlavní styly vztahové vazby – bezpečný, vyhýbavý a úzkostný, přičemž vycházeli z předpokladu, že kontinuita stylu vztahové vazby je částečně způsobena mentálními modely sebe a druhých utvořenými na základě vztahových zkušeností v dětství s rodiči. Postupně tito autoři teorii vztahové vazby v dospělosti podrobně rozpracovali a v uplynulých 20 letech ji v mnoha různých výzkumech otestovali. Na jejich práci navázali

výzkumníci z celého světa. Teorie vztahové vazby postupně našla své uplatnění zejména při výzkumu emocí dospělých, strategií regulace emocí, mezilidských a blízkých vztahů, pracovního chování, naplňování životních cílů i při mnoha dalších výzkumech. Přehledné shrnutí poznatků v oblasti vztahové vazby dospělých nabízí Mikulincer a Shaver (2016) v knize *Attachment in Adulthood, Structure, Dynamics and Change*.

1.2 Základní principy teorie vztahové vazby

Vazbové chování (*attachment behavior*) je vrozený, evolučně daný mechanismus, který slouží k ochraně jedince před nebezpečím a který se vyvinul za účelem zvýšení pravděpodobnosti jeho přežití, a tím i přežití lidského druhu. Bowlby (1982) mluví o tzv. behaviorálním vazbovém systému (*attachment behavioral system*). Behaviorální vazbový systém má zásadní význam především v raném dětství, kdy je dítě zvláště zranitelné a závislé na péči dospělého a kdy je pro něho kontakt s pečující osobou v podstatě otázkou života a smrti. Vazbové chování je tak snadno pozorovatelné zejména v raném dětském věku, zatímco později jsou jeho projevy méně nápadné. Nicméně k aktivaci behaviorálního vazbového systému dochází za předpokladu dostatečně stresující události v jakémkoliv věku (Mikulincer a kol., 2002).

Behaviorální vazbový systém je jedním z řady biologických systémů chování, kterým je člověk vybaven, a které se v průběhu jeho života uplatňují. Mezi významné behaviorální systémy, jež na systém vztahové vazby vývojově navazují a jsou s ním úzce spojeny, patří systém poskytování péče, exploračního chování, afiliačního chování a sexuálně-reprodukční systém (Bowlby, 1982). Behaviorální vazbový systém zodpovídá za aktivaci vazbového chování v situaci, kdy je člověk vystaven potenciálnímu nebezpečí a cítí se ohrožen, reguluje jeho průběh a zajišťuje jeho deaktivaci po dosažení pocitu bezpečí a emoční jistoty (Bowlby, 1982). Z novějších výzkumů víme, že na řízení tohoto vrozeného behaviorálního vazbového systému se velkou měrou podílí neuroendokrinní hormony, stresové hormony a neurofyziologický systém, přičemž významnou roli hraje amygdala, hipokampus, HPA osa, neuropeptidy oxytocin a vasopresin, stresové hormony adrenalin a kortizol (Mikulincer & Shaver, 2016).

Podle Bowlbyho (1973) jsou zdrojem aktivace behaviorálního vazbového systému nejen podněty, které přímo ohrožují člověka na životě (např. přepadení, únos), ale i podněty, které nejsou primárně ohrožující, avšak mohou předznamenávat ohrožení (např. hlasitý křik,

silné otřesy). Spouštěčem mohou být jak hrozby fyzického charakteru (např. zranění), tak hrozby psychické povahy (např. neuspokojení potřeb). Podobně mohou být spouštěčem vazbového chování situace potenciálně ohrožující vztah s blízkým člověkem. Například hrozba odloučení nebo separace od vazbové osoby má potenciál spustit silnou vazbovou odpověď. Mikulincer a Shaver (2003) dodávají, že hrozby také mohou přicházet jednak z bezprostředního okolí člověka a jednak z vnitřního světa člověka. Pro aktivaci vazbového systému pak stačí pouhá představa nebo myšlenka, která je svým obsahem dostatečně stresující (např. představa úmrtí blízké osoby).

Setkání s potenciálním zdrojem ohrožení spouští vazbové chování, jež se projevuje vyhledáváním blízkosti a udržováním kontaktu s vazbovou osobou (*proximity seeking/maintain*). Vazbová figura (*attachment figure*) plní v systému vztahové vazby zásadní funkce. V situacích fyzického nebo psychického ohrožení slouží jako bezpečné útočiště (*safe haven*), do něhož se dítě, potažmo dospělý, může uchýlit a prožívat pocit bezpečí, ujištění a útěchy. Vazbová figura má rovněž funkci bezpečné základny (*secure base*), což znamená, že dítěti, v dospělých vztazích pak dospělému vztahovému protějšku, zajišťuje bezpečný rámec pro zkoumání světa, učení a seberealizaci. Dlouhodobější nedostupnost nebo separace od vazbové figury způsobuje separační protest/distres (*separation protest/distress*). Nedostupnost pečující osoby v kombinaci s přímým ohrožením spouští velmi silnou odezvu vazbového systému (Bowlby, 1982).

V raném dětství je vazbovou figurou primární pečovatel, zpravidla matka, ke které si dítě vytváří jedinečné pouto, a postupně na základě této vztahové zkušenosti utváří vazby i s dalšími osobami ve svém okolí, nejčastěji s otcem, staršími sourozenci nebo prarodiči. Postupně tak vzniká pomyslná síť vazbových osob, jež má hierarchické uspořádání. (*hierarchy of attachment figures*) (Bowlby, 1982). Na pomyslném vrcholu vazbové hierarchie stojí primární vazbová figura, která slouží jako hlavní bezpečný přístav a bezpečná základna. V případě dětí se jedná nejčastěji o matku, jejíž bezpečnou náruč vyhledává stresované dítě jako první, níže jsou pak postaveny sekundární vazbové osoby, které fungují jako zdroj útěchy v případě nedostupnosti primární vazbové figury. Tato síť vazbových osob se v průběhu života dále rozrůstá a vazbové postavy jsou v rámci hierarchie reorganizovány (Zeifman & Hazan, 2008). V roli vazbových figur v dospělosti mohou vedle partnera a přátel vystupovat také učitelé, mentoři, duchovní nebo psychoterapeuti (Mikulincer & Shaver, 2003). Vazbovou figurou může být v určitém kontextu rovněž instituce, abstraktní či symbolická postava, jako například Bůh, nebo dokonce domácí zvíře

(Kirkpatrick, 2005; Zilcha-Mano a kol., 2012). Pozice vazbových osob v hierarchii nejsou neměnné a v průběhu života se osoby na jednotlivých pozicích mohou měnit, například v důsledku rozchodu, rozvodu, úmrtí apod. K takové významné reorganizaci hierarchie vztahové vazby dochází při přechodu do dospělosti, kdy mladí dospělí postupně opouští svou původní rodinu a začínají samostatný život. Hlavními vazbovými figurami se v této době stávají vrstevníci, nejčastěji partneři a přátelé, kteří nahrazují rodičovské vazbové figury. Rodiče však stále zůstávají vazbovými figurami, avšak ve vazbové hierarchii zaujímají novou pozici a funkci. Tento přechod je spojen s dočasnou absencí důvěryhodné vazbové figury mimo rodinu, která by byla bezpečnou základnou, a případnými pocity osamělosti, které lze vysvětlit jako projev separační úzkosti (Kobak a kol., 2007).

Vyhledávání blízkosti vazbové figury představuje primární vazbovou strategii. Realizace primární vazbové strategie může mít různé podoby, může se projevovat aktivním vyhledáváním fyzického kontaktu nebo pasivně neverbálními projevy negativních emocí (např. projevování smutku, strachu), jež signalizují vazbové figuře potřebu podpory a útěchy. Jde o jakousi paletu chování, z níž si člověk více či méně vědomě volí projev, který odpovídá okolnostem (Bowlby, 1982). V raném dětství jsou projevy základní strategie vazbového chování biologicky dané, novorozenec přichází na svět vybaven vrozeným repertoárem chování (např. pláč, natahování ručiček, úsměv), majícím za cíl upoutat pozornost pečující osoby a navázat s ní kontakt za účelem uspokojení vlastních potřeb (Bowlby, 1982). U dospívajících a dospělých může být základní vazbová strategie vyjádřena jak v rovině behaviorální, tak v rovině intrapsychické. Úroveň kognitivního vývoje umožňuje dospívajícím a dospělým využívat k navození pocitu bezpečí a utišení aktivovaného vazbového systému mentální reprezentace chláholických vazbových osob. Dospělý člověk dokáže pomocí představ a vzpomínek na uklidňující kontakt s pečující osobou samostatně čelit hrozbám a zvládat nepříjemné pocity ohrožení (Mikulincer & Shaver, 2003). Bowlby (1988) zdůrazňoval, že se přitom nejedná o projev nezralosti, nýbrž o adaptivní strategii zvládnutí stresové situace. K uklidnění aktivovaného vazbového systému může dospělým sloužit nejen vzpomínka na skutečné blízké osoby, ale i představa laskavé osoby, s níž člověk nemá blízký vztah, nebo s čistě imaginativními postavami, jakými mohou být třeba filmoví hrdinové, Bůh, Ježíš, Buddha nebo například i historické postavy, konejšivě může působit rovněž představa kontaktu se zesnulým blízkým (Mikulincer & Shaver, 2003). Podle Mikulincera a Shavera (2004) může k uklidnění a zvýšení pocitu bezpečí sloužit i pozitivní mentální reprezentace sebe sama odvozená

z minulých zkušeností z interakce s citlivými a podpůrnými pečujícími osobami. Člověk, kterému se od blízkých dostávalo v situacích nepohody láskyplné, akceptující a pečující odezvy, si postupně na základě těchto zkušeností zvnitřňuje pocit, že je dostatečně silný a kompetentní se s hrozbami vypořádat. Ačkoliv je tato schopnost sebezklidnění prospěšná a funkční, není možné představou blízkosti imaginované postavy zcela nahradit skutečný kontakt s blízkým člověkem. Je nezbytné mít vazby se skutečnými lidmi a zažívat pocity blízkosti a bezpečí v realitě. Zvláště důležitý je přímý kontakt s blízkou osobou v situacích závažného stresu nebo prožití traumatické zkušenosti, kdy je člověk zvláště zranitelný (Mikulincer & Shaver, 2003).

Účinnost primární vazbové strategie je neustále monitorována a vyhodnocována. Pokud se podaří dosáhnout kontaktu s citlivou vazbovou osobou, která adekvátně reaguje na potřeby člověka a pomůže mu znovuobnovit emoční pohodu, dochází k deaktivaci vazbového systému. Deaktivací vazbového systému se člověku otevírá prostor pro aktivity spojené s jinými behaviorálními systémy (např. explorační chování nebo péče o druhé), což v praxi může nabývat podoby vzdělávání, seberozvoje nebo sociálních interakcí s dalšími lidmi. V případě, že pokusy o dosažení a udržení blízkosti s vazbovou osobou nejsou úspěšné, jinými slovy není-li vazbová figura dostupná, nereaguje-li na signály tísně nebo neprojevuje-li se dostatečně citlivě, zůstává vazbový systém aktivovaný a pocit ohrožení se dále prohlubuje. Přetrvávající aktivace vazbového systému znemožňuje aktivaci jiných behaviorálních systémů, a tím i realizaci člověka v jiných oblastech života. Nedaří-li se obnovit pocit bezpečí a emoční jistoty prostřednictvím primární vazbové strategie, tedy vyhledáváním blízkosti, dochází k jejímu nahrazení dočasně adaptivnější vazbovou strategií (Bowlby, 1982). Mainová (1990) popsala dvě základní sekundární vazbové strategie (*secondary attachment strategies*) – hyperaktivační strategie (*hyperactivation strategy*), deaktivační strategie (*deactivation strategy*). Hyperaktivační strategie se projevuje zveličováním projevů zranitelnosti a zesíleným vyjadřováním potřeby blízkosti s cílem vynutit si pozornost, citovou podporu a péči ze strany vazbové figury. K osvojení této strategie dochází na základě zkušenosti s vazbovou figurou, která je v reakcích na projevy zranitelnosti nekonzistentní. Dle Bowlbyho (1982) je v jádru této strategie protest. Deaktivační strategie se projevuje potlačováním a skrýváním projevů potřeby blízkosti s cílem vyhnout se frustraci způsobené nedostupností péče ze strany vazbové osoby. V základech této strategie je zkušenost s vazbovou figurou, která odmítá anebo trestá za

projevy zranitelnosti a touhy po blízkosti. Bowlby (1982) o této strategii hovoří jako o strategii kompulzivní soběstačnosti.

Podle Bowlbyho (1982) jsou rané interakce s vazbovou osobou internalizovány ve formě vnitřního pracovního modelu (*internal working model*). Vnitřní pracovní model se časem formuje v dlouhodobé paměti a zahrnuje v sobě epizodické vzpomínky na vzájemné vztahové interakce s vazbovou postavou a informace o účinnosti primární vazbové strategie ve vztahu k této osobě. Bowlby (1982) rozlišuje dvě složky vnitřního pracovního modelu, které jsou vzájemně propojené a neoddělitelné. Vnitřní pracovní model druhých (*working models of others*) zahrnuje vzpomínky na reakce vazbových osob v situacích ohrožení, zatímco vnitřní pracovní model sebe (*working models of self*) obsahuje reprezentace vlastní efektivity a úspěšnosti vazbového chování. Vnitřní pracovní modely tedy umožňují člověku předvídat budoucí chování vazbové figury a tomu v návaznosti přizpůsobit své chování. Zároveň poskytují člověku jakýsi rámec pro chápání sebe sama a druhých lidí ve vztahových interakcích.

Bowlby (1982) předpokládá, že vnitřní pracovní modely mají tendenci přetrvávat v téměř nezměněné podobě po celou dobu života. V tradičním pojetí tak vnitřní pracovní modely utvořené v interakci s primární pečující osobou ovlivňují formování blízkých vztahů během dalšího života, čímž vzniká jakási konzistence ve vztahových zkušenostech. Dochází tak k cyklickému opakování vztahových zkušeností a dalšímu upevňování základního vnitřního pracovního modelu. Z pohledu sociálně orientované tradice je vazbové chování určováno nejen ranými vazbovými zkušenostmi s primární pečující osobou, ale i komplexem vztahových zkušeností z dětství a dospívání i současných vztahů s blízkými osobami. Podle Mikulincera a Shavera (2016) je vnitřní pracovní model vztahové vazby, navzdory tendenci k cyklickému opakování zaužívaných vzorců vazbového chování, možné modifikovat skrze nové, případně korektivní, vztahové zkušenosti. Zážitek bezpečného vztahu, ať už v rovině partnerské, přátelské nebo terapeutické, může katalyzovat změnu nejistého vazbového vzorce ve směru uplatňování bezpečné vazbové strategie v blízkých vztazích. Ačkoliv je možné skrze pozdější vztahové zkušenosti původní vazbu upravit v pozitivním směru, jedná se stále o relativně povrchní změnu. Rané vazbové zkušenosti internalizované ve formě vnitřního pracovního modelu zůstávají ukotveny ve formě vazbového schématu a mohou se projevit v mimořádně stresujících situacích (Mikulincer & Shaver, 2016).

Z novějších výzkumů rovněž víme, že pro každou vazbovou osobu si člověk postupem času na základě opakovaných vazbových zkušeností buduje vztahově specifický

vnitřní pracovní model (*relationship-specific working model*). Následně na podkladě řady těchto specifických vnitřních pracovních modelů vytváří obecný vnitřní pracovní model (*global working model*) zahrnující globální reprezentace sebe sama a ostatních v různých vztahových relacích. Obecný vnitřní pracovní model lze snadno aktivovat. Uplatňuje se v nových situacích a vztazích, kde určuje další povahu vazbového chování člověka. Naproti tomu vztahově specifický pracovní model se spouští až při vztahové interakci s danou osobou (Overall a kol., 2003). Případně může být aktivován pod vlivem situačního kontextu nebo aktuálního vnitřním naladěním člověka i v interakci s jinou osobou (Baldwin a kol., 1996; Collins & Read, 1994).

V kontextu dospělých vztahů Mikulincer a kolektiv (2002) mluví o tom, že interakce se vztahovými partnery, kteří jsou dostupní, citliví a podporující, umožňuje formovat bezpečnou vztahovou vazbu a současně budovat obecně pozitivní interní pracovní modely sebe sama a druhých. Tyto pozitivní modely a z nich vyplývající pocit bezpečí jsou důležitým předpokladem pro duševní zdraví. Naopak pravděpodobnost duševního zdraví klesá s nejistou vazbou, která vzniká, pokud vztahoví partneři nejsou v situaci ohrožení dostupní, jsou odmítající anebo ve svých reakcích těžko předvídatelní. V těchto vztazích není možné zajistit pocit vztahového bezpečí, v důsledku čehož dochází k aktivaci sekundárních obranných strategií a současně k upevňování negativního modelu sebe sama i druhých. Z výše uvedeného tedy jednoznačně vyplývá, že vnitřní pracovní modely mají dopad na chování, prožívání, vztahy, a dokonce i zdraví člověka v průběhu celého jeho života (Mikulincer & Shaver, 2016).

1.3 Model dynamiky vztahové vazby v dospělosti

Ve snaze postihnout podstatu aktivace vazbového systému a vysvětlit dynamiku vztahové vazby v dospělosti navrhli Mikulincer a Shaver (2003) na podkladě předchozích výzkumných zjištění integrativní model vztahové vazby (*control-system model*), v němž popsali vztahovou vazbu dospělých z hlediska dvou strategií regulace afektů (hyperaktivační a deaktivační strategie), o nichž předpokládají, že jsou základem dvou hlavních dimenzí vztahové vazby. Navržený model se skládá ze tří modulů: (1) vyhledávání blízkosti v situaci aktivace vazbového systému (primární vazbová strategie), (2) pozitivní důsledky vyplývající z dosažení podpory a ujištění od vazbové figury (efektivní využití primární vazbové strategie), (3) aktivace sekundární vazbové strategie v případě nedostupnosti vazbové figury (hyperaktivační a deaktivační strategie). Celý model ilustruje níže uvedený obrázek 1.

Na první úrovni dochází k procesu monitorování potenciálně nebezpečných událostí. V případě, že člověk vyhodnotí, že je ohrožen, dojde k aktivaci vazbového systému. Spouštěčem mohou být hrozby jak fyzické, tak psychické povahy. Hrozby nemusí přímo souviset s oblastí vztahů (např. povodeň) a zároveň mohou být přímo navázány na oblast blízkých vztahů (např. nevěra partnera). Zdroje ohrožení mohou být na vnitřní i vnější úrovni. Za vnitřní zdroje, které mohou aktivovat vazbový systém, lze považovat znepokojující myšlenky, představy nebo vnitřní obrazy (např. myšlenky na smrt), které člověk může vnímat jako potenciálně ohrožující. Člověk tedy nemusí čelit bezprostřední hrozbě ve svém okolí, pro aktivaci vazbového systému stačí pouhá představa. Vnímání hrozby je vždy vysoce subjektivní a odvíjí se zčásti od skutečné povahy události nebo nebezpečného podnětu, větším dílem pak od očekávání osoby, že daná událost může mít negativní důsledky pro její blaho (Mikulincer & Shaver, 2003).

V druhé úrovni probíhá vyhodnocování dostupnosti vazbové figury, jakožto zdroje bezpečí a ujištění. Dostupná vazbová osoba slouží jako zdroj řešení pocitu nejistoty a ohrožení. Aktivace vazbového systému automaticky spouští myšlenky, představy a pocity související s vazbovou figurou a aktivní vyhledávání strategií chování, které povedou k získání její podpory a blízkosti. Pokud je takováto osoba v blízkosti člověka dostupná, není potřeba využívat sekundární strategie, člověk se cítí ujištěn a v bezpečí, vazbový systém se může postupně deaktivovat. Člověk, který je v tomto kroku úspěšný, využívá bezpečný styl vztahové vazby (*secure attachment*) (Mikulincer & Shaver, 2003).

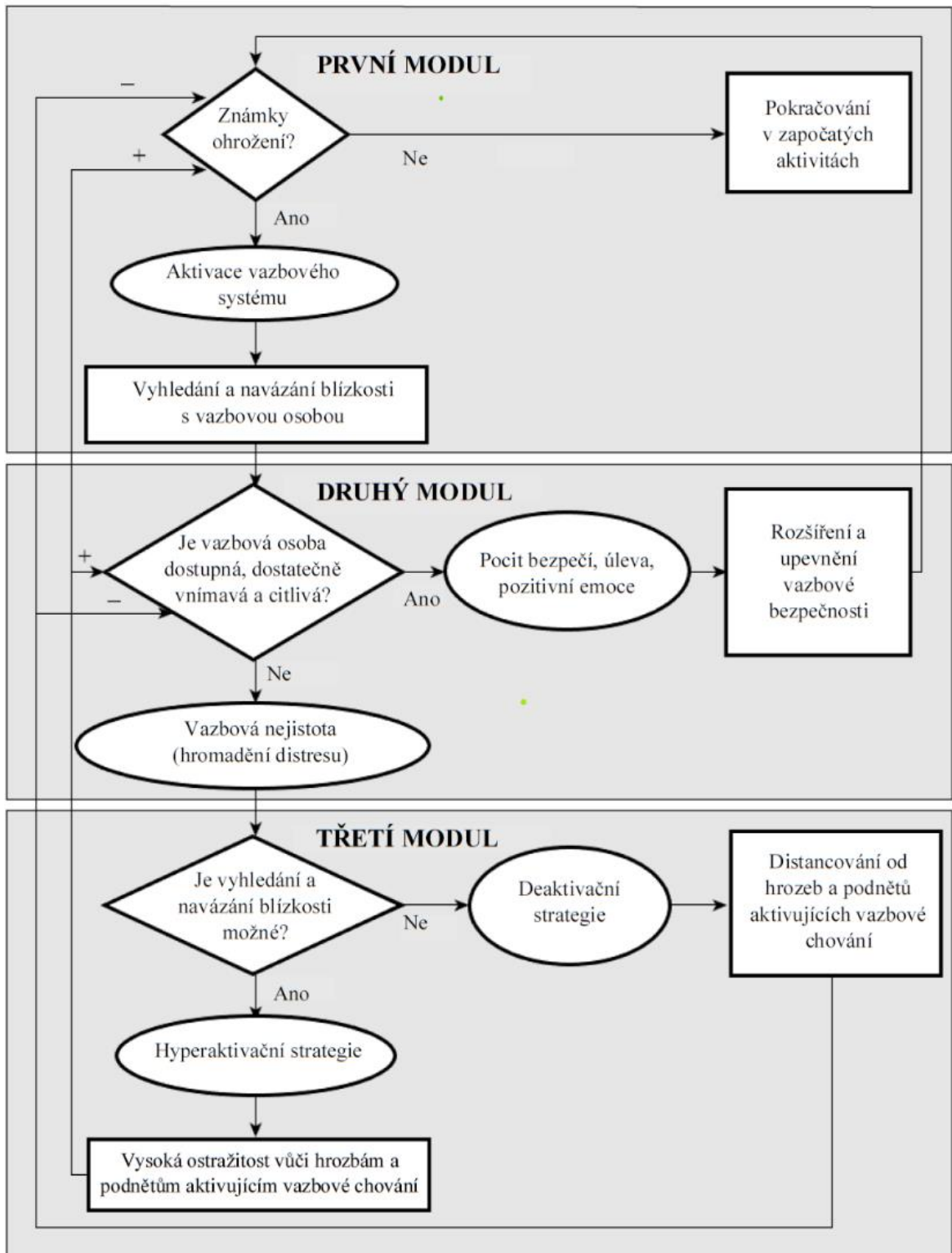
Na třetí úrovni dochází k nevědomému proces volby mezi dvěma sekundárními strategiemi, sloužícími ke snížení nejistoty vyvolané nedostupností vazbové figury. Hyperaktivační strategii využívají lidé s úzkostnou vztahovou vazbou (*anxious attachment*), zatímco deaktivální strategii volí lidé s vyhýbavou vztahovou vazbou (*avoidant attachment*). Hyperaktivační strategie orientuje člověka na hledání láskyplné péče a vztahového bezpečí a udržuje ho ve střehu vůči potenciálním vztahovým zraněním. Deaktivální strategii nutí člověka držet prožívání a chování spojené s potřebou blízkosti pod kontrolou, což má značné negativní důsledky na psychické zdraví a mezilidské vztahy. Autoři berou do úvahy i dezorganizovanou vztahovou vazbu (*disorganized attachment*) (Main, 1990). Navzdory formulování hyperaktivační a deaktivace jako dvou vzájemně nezávislých strategií, připouští i dezorganizovanou strategii a vymezují jí jako střídavé uplatňování obou sekundárních strategií, které se projevuje jako nekonzistence v chování (Mikulincer & Shaver, 2016). V souvislosti s využíváním sekundárních strategií je třeba

zmínit, že model v sobě zahrnuje i hypotetické excitační a inhibiční „nervové okruhy“, které se upevňují opakovaným používáním hyperaktivačních či deaktivčních strategií. Tyto zaseté okruhy výrazně ovlivňují monitorování potenciálních hrozeb a hodnocení dostupnosti vazbové osoby (Mikulincer & Shaver, 2003).

Procesy na všech úrovních modelu mohou probíhat jak na vědomé, tak na nevědomé úrovni lidské psychiky a mohou běžet buď synchronně nebo asynchronně a generovat vnitřní konflikty. Model je citlivý na momentální situační kontext i osobnostní dispozice jedince. Procesy tak mohou být na všech svých úrovních ovlivněny aktuálním děním. Příkladem může být situace, kdy připomeneme člověku s chronicky nejistou vztahovou vazbou zážitek s bezpečnou vztahovou figurou, a on se bude na chvíli cítit bezpečněji (Mikulincer a kol., 2002).

Celý proces aktivace vazbového systému je do značné míry ovlivněn vnitřními pracovními modely, které si člověk utváří o sobě a druhých na základě předchozích vztahových zkušeností a které určují, jakým způsobem bude člověk vnímat potenciální hrozby a nebezpečí, dostupnost vazbové figury a možnosti dosáhnout pocitu blízkosti. Dominantní vazbový styl tak rovněž ovlivňuje činnost vazbového systému na všech jeho rovinách. Lidé s bezpečným vazbovým stylem jsou v situaci ohrožení mnohem dostupnější mentální reprezentace pozitivních interakcí s pečujícími osobami. Naopak u osob s nejistým připoutáním se vybavují spíše negativní vzpomínky vztahových zkušeností s vazbovou figurou, jako je odloučení nebo odmítnutí. Na úrovni chování lidé s bezpečným vazbovým stylem na základě pozitivních vztahových zkušeností v zátěžových situacích usilují o blízkost s podpůrnou osobou. Nejistě připoutaní lidé naopak pod vlivem bolestivých zkušeností z minulosti mají obavy z vyhledávání blízkosti, obávají se, že tato strategie znovu selže, a proto se snaží vnitřní nepohodu zmírnit použitím sekundárních strategií (Mikulincer & Shaver, 2003). Chronicky úzkostná osoba má tendenci zveličovat hrozby, reagovat i na drobné náznaky necitlivosti vazbové figury a udržovat svůj vazbový systém hyperaktivovaný. Jádrově vyhýbavá osoba naopak odvrací pozornost od vnímané hrozby a potlačuje nepříjemné myšlenky a emoce s cílem udržet vazbový systém deaktivovaný. A dezorganizovaná osoba má pak tendenci k nespecifickému střídání úzkostných a vyhýbavých projevů chování (Mikulincer & Shaver, 2016).

Obrázek 1: Integrativní model dynamiky vazbového systému v dospělosti (Mikulincer & Shaver, 2003), vlastní překlad

Pozn.: Znaménka + a – v modelu reprezentují posílení či inhibici „nervových obvodů“.

1.4 Styly vztahové vazby

Individuální rozdíly ve vazbovém chování se odrážejí v jednotlivých stylech vztahové vazby (*attachment styles*). Styl vztahové vazby představuje systematický vzorec vztahových očekávání, potřeb, emocí a vazbového chování, které vyplývají z internalizovaných zkušeností s vazbovými osobami (Fraley & Shaver, 2000). Vazbový styl je úzce svázaný s vnitřními pracovními modely a odráží základní mechanismy fungování vazbového systému ve vztahu s konkrétní osobou nebo napříč vztahy. Můžeme tak rozlišovat mezi globální vztahovou vazbou (*global attachment styl*) a vztahově specifickou vazbou (*realtionship-specific attachment style*) (Mikulincer & Shaver, 2016).

Tradičně se na vazbový styl pohlíží jako na trvalou charakteristiku osobnosti a uvažuje se o ní jako o osobnostním rysu, který téměř nekolísá v čase a není závislý na situačním kontextu (Bowlby, 1982). Celkově vzato tradiční teorie vztahové vazby předpokládá, že vnitřní pracovní modely, a z nich vyplývající styl vztahové vazby, jsou do značné míry stabilní napříč časem i různými situačními kontexty. Naproti tradičním teoretickým předpokladům stojí závěry nedávných studií, jež říkají, že vztahová vazba má jak stabilní rysovou složku, tak stavovou složku, která je citlivá na situační kontext (Bosmans, Bowles, a kol., 2014; Bosmans, Van de Walle, a kol., 2014; Davila & Sargent, 2003; Gillath & Shaver, 2007). Znamená to, že momentální vazbové chování je dáno dílem dispozičním stylem vztahové vazby a dílem aktuálně aktivovaným vazbovým schématem. Lze tedy hovořit o dualitě pojetí vztahové vazby jako přechodného stavu a stabilního osobnostního rysu. Tato zjištění naznačují potřebu dynamičtějšího pohledu na vztahovou vazbu.

Z výše uvedeného vyplývá, že styl vztahové vazby nemusí být tak rigidní, jak se předpokládalo, a může se v čase měnit. Ke změně může docházet ve dvou rovinách, jednak na úrovni trvalé změny rysu a jednak na úrovni přechodného zapojení jiných než chronicky dostupných vnitřních pracovních modelů. V prvním případě se jedná o trvalou změnu vazbového schématu ve smyslu systematické reorganizace vnitřních pracovních modelů sebe sama a ostatních, která se může uskutečnit prostřednictvím nové vztahové zkušenosti (Mikulincer & Shaver, 2016). V druhém případě jde o přechodnou změnu ve stylu vztahové vazby způsobenou situačním kontextem, kdy je míra vztahové bezpečnosti určována momentálně aktivovaným pracovním modelem (Gillath a kol., 2009; Gillath & Shaver, 2007). Příkladem může být situace, kdy vyvoláme v člověku vzpomínku na moment, kdy se

cítil bezpečně nebo naopak nejistě, a následně pozorujeme, že se u něho na omezený čas aktivuje odpovídající schéma vztahové vazby. Takto situačně aktivované vazbové schéma se pak projevuje nezávisle na dispozičním stylu vztahové vazby a může ho dočasně upozadit. Přejídné fluktuace ve stylu vztahové vazby tak nejsou pouze jakousi nevýznamnou odchylkou od jádrového stylu, ale vedou ke konkrétnímu způsobu prožívání a chování člověka (Gillath a kol., 2008; Mikulincer & Shaver, 2007).

Koncepce stylů vztahové vazby v dospělosti navazuje na původní koncepci stylů připoutání v kojeneckém věku Ainsworthová a kolektiv (1978), která zahrnovala kategorie označené jako bezpečná vztahová vazba (*secure attachment*), vyhýbavá vztahová vazba (*avoidant attachment*), úzkostně odmítavá/ambivalentní vztahová vazba (*anxious ambivalent attachment/anxious resistant attachment*). Později byla na základě podrobnějšího zkoumání dětí, jež byly obtížně klasifikovatelné v testové situaci, tato koncepce Mainová a Solomonová (1990) rozšířena ještě o čtvrtou kategorii nazývanou jako nejistá dezorganizovaná/dezorientovaná vztahová vazba (*disorganized/disoriented attachment*). Hazanová a Shaver (1987) vytvořili paralelní koncepci stylů pro dospělé a popsali tři hlavní kategorie bezpečná vztahová vazba (*secure attachment*), vyhýbavá vztahová vazba (*avoidant attachment*) a úzkostně ambivalentní vztahová vazba (*anxious ambivalent attachment*). Koncepce tří kategorií vztahové vazby byla široce přijata psychology a výzkumníky v sociální a klinické psychologii, a to především kvůli její jednoduchosti, stručnosti a zjevné validitě.

Následně Bartholomewová a Horowitz (1991) navrhli klinicky užitečný 4kategoriatní model stylů vztahové vazby. Jednotlivé vazbové styly jsou zde vymezeny na základě pozitivních či negativních pracovních modelů sebe sama a druhých lidí. Tato kategorizace tak navazuje na úvahy Bowlbyho (1982) a odvolává se na dvě složky pracovního modelu. Bezpečná vztahová vazba (*secure attachment*) je charakterizována pozitivním pohledem na sebe i na druhé (Bartholomew & Horowitz, 1991). Obecně lze říci, že lidé s tímto typem vztahové vazby se cítí dobře v blízkých vztazích, jsou schopni důvěřovat v lásku, podporu a útěchu od svých nejbližších, pociťují bezpečí ve vztahu a zažívají citovou blízkost a oddanost vůči vztahovému partnerovi (Lopez, 2009). Úzkostná/zapletená vztahová vazba (*preoccupied attachment*) se vyznačuje negativním pohledem na sebe a pozitivním pohledem na ostatní (Bartholomew & Horowitz, 1991). Tito lidé se vyznačují silnou touhou po blízkosti ve vztazích a intenzivními obavami z odmítnutí a opuštění (Lopez, 2009). Odmítavě vyhýbavá vztahová vazba (*dismissing avoidant*

attachment) je typická pozitivním pohledem na sebe a negativním pohledem na druhé (Bartholomew & Horowitz, 1991). Tito lidé typicky prožívají nepohodu v intimním vztahu, odmítají závislosti na vztahovém partnerovi a mají tendenci se vyhýbat projevům emoční blízkosti (Lopez, 2009). Bázlivě vyhýbavá vztahová vazba (*fearful avoidant attachment*) je charakterizována negativním pohledem na sebe a současně na druhé (Bartholomew & Horowitz, 1991). Lidé s tímto typem vztahové vazby se vyznačují nepředvídatelným až chaotickým chováním vůči vztahovému partnerovi a tendencí oscilovat mezi afiliativními a vyhýbavými projevy vyplývajícími z ambivalence potřeby závislosti a potřeby odstupů vůči partnerovi (Lopez, 2009). Terminologie pro styly vztahové vazby se mezi koncepcemi jednotlivých autorů liší a stejně tak i jejich vymezení je v některých aspektech mírně odlišné. Bezpečný a úzkostný styl odpovídají bezpečnému a úzkostně ambivalentnímu stylu podle Hazanové a Shavera (1987), zatímco jejich obecný vyhýbavý styl se v koncepci Bartholomewové a Horowitzové (1991) „rozpadá“ na dva specifické styly – bázlivě vyhýbavý styl a odmítavě vyhýbavý styl. Vyhýbavost je v případě bázlivě vyhýbavého stylu formována na základě pocitů zranitelnosti a vnitřní nejistoty, zatímco vyhýbavost u odmítavě vyhýbavého stylu je důsledkem potřeby být nezávislý a soběstačný.

Z předpokladu, že vnitřní pracovní model je určován dynamikou vztahové vazby, vznikla následně další důležitá kategorizace, která se stala základem pro tradici rozvíjenou na poli sociální psychologie (Mikulincer & Shaver, 2003). Tato kategorizace vychází z integrativního modelu vztahové vazby a odvozuje jednotlivé styly vztahové vazby od dlouhodobě úspěšných strategií chování, vedoucích k uklidnění aktivovaného vazbového systému. Přináší-li v situaci aktivace vazbového systému opakovaně pozitivní důsledky primární vazbová strategie, tedy především udržování blízkosti s vazbovou osobou, rozvíjí se bezpečná vztahová vazba (*secure attachment*). V opačném případě, tedy v situaci, kdy primární strategie není dlouhodobě efektivní, se na podkladě aktivace sekundárních vazbových strategií rozvíjí nejistá vztahová vazba. Je-li při aktivaci vazbového systému s vysokou úspěšností opakovaně uplatňována hyperaktivační strategie, upevňuje se úzkostná vztahová vazba (*anxious attachment*). V případě, že je tradičně úspěšná deaktivující strategie, formuje se vyhýbavá vztahová vazba (*avoidant attachment*). Poslední, čtvrtou alternativou, je pak dezorganizovaná vztahová vazba (*disorganized attachment*), která se rozvíjí v situaci, kdy dochází k nespécifickému střídání obou sekundárních strategií (Mikulincer & Shaver, 2016).

Pozdější studie odhalily nedostatky typologického přístupu (Brennan a kol., 1998; Fraley & Waller, 1998). Fraley a Waller (1998) popsali celou řadu kontroverzí kategorického pojetí a doporučili orientovat se ve výzkumu na dimenzionální přístup. Vynořila se tak otázka, které dimenze ve výzkumné praxi využívat. První a zároveň užívanější variantou je koncepce Brennana a kolektivu (1998), jež navazuje na teorii o dynamice vztahové vazby. V jejím základě stojí dvě hlavní dimenze, konkrétně vztahová úzkostnost a vztahová vyhýbavost, které reprezentují dvě sekundární vazbové strategie. Vztahová úzkostnost je vymezena jako strach z odmítnutí, strach z odloučení nebo strach z opuštění. Vztahovou vyhýbavost pak chápeme jako snahu udržet si odstup od druhých, chovat se nezávisle, znevažovat vztahy s blízkými lidmi a prožívat pocit diskomfortu v intimních vztazích. Ortogonálním křížením obou dimenzí vznikají čtyři kvadranty, které lze chápat jako jednotlivé styly vztahové vazby. V tomto dvourozměrném prostoru odpovídá oblast s nízkou úrovní vztahové úzkostnosti a zároveň nízkou mírou vztahové vyhýbavosti bezpečné vztahové vazbě (*secure attachment*). Region definovaný vysokou mírou vztahové úzkostnosti a nízkou mírou vztahové vyhýbavosti odkazuje na úzkostnou vztahovou vazbu (*anxious attachment*). Oblast náležící vyhýbavé vztahové vazbě (*avoidant attachment*) je dána vysokou mírou vztahové vyhýbavosti a nízkou mírou vztahové úzkostnosti. Poslední kvadrant představuje dezorganizovanou vztahovou vazbu (*disorganized attachment*) a je vymezen vysokou mírou vztahové vyhýbavosti a současně vysokou úrovní vztahové úzkostnosti.

Druhou variantou je koncepce Bartholomewové a Horowitz (1991), která pracuje s Bowlbyho předpokladem dvousložkového vnitřního pracovního modelu. V rámci ní autoři definují dvě hlavní dimenze – „obraz sebe sama“ a „obraz okolí“. Obě dimenze se pohybují v rozmezí od pozitivního obrazu až po negativní obraz. I v tomto modelu je možné ortogonálním křížením vzájemně nezávislých dimenzí získat čtyři kvadranty, reprezentující již zmiňované styly vztahové vazby – bezpečná vztahová vazba, úzkostná vztahová vazba, odmítavě vyhýbavá vztahová vazba a bázlivě vyhýbavá vztahová vazba. Ačkoliv by se mohlo na první pohled zdát, že kvadranty podle Bartholomewové a Horowitz (1991) jsou zcela shodné s kvadranty definovanými v rámci koncepce Brennana a kolektivu (1998), není tomu tak. Dimenze vztahové vyhýbavosti a vztahové úzkostnosti jsou 45°rotací dimenzí obraz sama sebe a obraz okolí.

2 POSOUZENÍ VZTAHOVÉ VAZBY V DOSPĚLOSTI

K posouzení vztahové vazby v dospělém věku existuje celá řada nástrojů, které lze principiálně rozdělit na sebezposuzující metody, rozhovorové metody a projektivní metody (Mikulincer & Shaver, 2016).

Přestože všechny metody měření vycházejí z jedné teorie – teorie vztahové vazby, způsob měření může být různý, a to v závislosti na autorově přístupu k tomuto teoretickému konstrukt. Kategoriální přístup, též typologický přístup, vychází z předpokladu, že vztahovou vazbu lze nejlépe postihnout pomocí striktně vymezených kategorií stylů vztahové vazby. Dimenzionální přístup staví měření na myšlence, že existují dvě relativně nezávislé dimenze definující vazbové chování (Mikulincer & Shaver, 2016).

V počátcích měření teorie vztahové vazby v dospělém věku převažoval kategoriální přístup k měření, většina diagnostických nástrojů zjišťovala předem definované styly vztahové vazby dospělého člověka. Teprve později se na vztahovou vazbu začalo nahlížet optikou dimenzionálního přístupu, který předpokládá existenci dvou relativně nezávislých dimenzí. Přítomnost dvou různých přístupů vedla k dlouhé vědecké diskuzi, do níž přispěli Fraley a Waller (1998) publikováním studie, jež poukázala na skutečnost, že individuální rozdíly ve vazbovém chování jsou přesněji zachytitelné na úrovni dimenzí, spíše než na úrovni kategorií. Fraley a kol. (2015) později v ověřovací studii dospěli k obdobnému závěru a potvrdili tak výsledky předchozí studie. Závěry výzkumu naznačily, že konceptualizace i měření vztahové vazby v dimenzionální perspektivě je vhodnější než kategoriální přístup ke vztahové vazbě, a to jak v případě globální vztahové vazby, tak i vazeb vztahově specifických. V současné době tedy ve výzkumu vztahové vazby v dospělosti převládá dimenzionální přístup, přičemž nejčastěji se setkáme s použitím dimenze vztahové úzkostnosti a dimenze vztahové vyhýbavosti navržené Brennanem a kolektivem (1998).

Průkopníky měření vztahové vazby v adolescenci a dospělosti jsou Hazanová a Shaver (1987), kteří navázali na 3kategoriální model vztahové vazby v dětském věku Ainsworthové a kolektivu (1978) a vytvořili sebezposuzující nástroj zjišťující typ vazby v dospělém věku. Metoda se zakládá na nucené volbě vždy jedné ze tří položek, které popisují různé varianty prožívání a chování v romantických vztazích a odpovídají třem

navrhovaným typům připoutání – bezpečný (*secure attachment*), vyhýbavý (*avoidant attachment*), úzkostný (*anxious ambivalent attachment*). Přestože byla tato metoda i kategoriální přístup později podrobeny kritice, stala se inspirací mnoha psychologům při tvorbě novějších sebeposuzujících škál a dotazníků (Mikulincer & Shaver, 2016).

Ve snaze postihnout vztahovou vazbu v dospělém věku vznikla postupně celé řada sebeposuzujících škál a dotazníků, které v krátkosti na následujících řádcích představím.

Krátký dotazník Relationship Questionnaire (RQ) vychází z kategoriálního uvažování o vztahové vazbě (Bartholomew & Horowitz, 1991). Dotazník obsahuje čtyři krátké odstavce, které popisují jednotlivé styly vztahové vazby definované autory v rámci jejich 4kategoriálního modelu – bezpečný (*secure attachment*), úzkostný/zapletený (*preoccupied attachment*), bázně vyhýbavý (*fearful avoidant attachment*), odmítavě vyhýbavý (*dismissing avoidant attachment*). Úkolem respondenta je podle vlastní vztahové zkušenosti zvolit jeden z popisů čtyř stylů vazbového chování a poté na 7bodové škále ohodnotit všechny nabízené vazbové styly podle toho, jak se projevují v jeho vztazích. Griffin a Bartholomewová (1994) v návaznosti na tento dotazník sestavili 30položkový dotazník Relationship Styles Questionnaire (RSQ), v němž respondent hodnotí každou položku na 5bodové Likertově škále podle toho, jak odpovídá jeho vztahovým zkušenostem. Vyhodnocením dotazníku získáme čtyři skóry pro jednotlivé typy vazby – bezpečná (*secure attachment*), bázně vyhýbavá (*fearful avoidant attachment*), úzkostná/zapletená (*preoccupied attachment*) a odmítavě vyhýbavá (*dismissing avoidant attachment*). Dotazník RSQ zatím nebyl v České republice standardizován.

Attachment Style Questionnaire (ASQ) je 40položkový dotazník vhodný pro posouzení vztahové vazby u dospělých i adolescentů (Feeney a kol., 1994). Jednotlivé položky, které respondenti hodnotí na 5stupňové škále, popisují prožívání a chování obecně v blízkých vztazích. Faktorová analýza poukázala na přítomnost pěti faktorů – důvěra (*confidence*), nespokojenost s blízkostí (*discomfort with closeness*), vztahy na druhém místě (*relationships as secondary*), potřeba souhlasu (*need for approval*), zabývání se vztahem (*preoccupation*). Dotazník ASQ nemá českou adaptaci.

Adult Attachment Scale (AAS) je další nástroj určený k měření vazby v dospělosti v kontextu romantických vztahů (Collins, 1996). Tvoří ho 18 položek hodnocených na 5bodové škále Likertova typu, které sytí tři faktory – blízkost (*closeness*), závislost

(*dependency*), úzkost (*anxiety*). Dotazník AAS zatím nebyl v České republice standardizován.

Adult Attachment Questionnaire (AAQ) sestavili Simpson a kol. (1996) a obsahuje 17 položek hodnocených na 7bodové škále Likertova typu. Každá položka obsahuje popis prožívání v romantických vztazích, přičemž část položek je formulována reverzně. Dotazník AAQ postihuje vztahovou vazbu v dospělém věku ve dvou nezávislých dimenzích – vztahová vyhýbavost (*attachment avoidance*), vztahová úzkostnost (*attachment anxiety*). Dotazník AAQ nemá českou standardizaci.

Experiences in Close Relationships Scale (ECR) je 36položková škála, která vznikla faktorovou analýzou položek všech do té doby používaných sebesuzujících metod, z níž vyplynulo, že všechny existující položky a z nich konstruované subškály sytí dva hlavní faktory vyššího řádu – vztahovou úzkostnost (*attachment anxiety*) a vztahovou vyhýbavost (*attachment avoidance*) (Brennan a kol., 1998). Škála byla vytvářena ve vazbě na teorii o dynamice vztahové vazby (Mikulincer & Shaver, 2003), v níž jsou zohledněny jednotlivé strategie vazbového chování, které reprezentují obě výše zmíněné dimenze. Formulace položek škály ECR umožňuje přizpůsobit měření všem úrovním vztahové hierarchie, včetně vztahově specifických vazeb a globální vztahové vazby. Část položek škály je formulována reverzně, a to za účelem ošetření bezděčného zkreslení výpovědi respondentem. Mezi metody odvozené ze škály ECR patří: Experiences in Close Relationships – Relationship Structures Measure (ECR-RS; Fraley a kol., 2011), ECR-12: A Brief Version of the Experiences in Close Relationships Scale (ECR-12; Lafontaine a kol., 2016), Experiences in Close Relationships Scale – Short Version (ECR – Short Version; Wei a kol., 2007) a další. V roce 2000 byla škála ECR doplněna o revidovanou verzi Experiences in Close Relationships – Revised (ECR-R; Fraley a kol., 2000), při jejíž tvorbě byla uplatněna teorie odpovědi na položku. Škála ECR a škály z ní odvozené byly přeloženy do řady jazyků, jsou v současné světově známé a hojně používané především ve výzkumu. V českém prostředí máme k dispozici celou řadu měřících nástrojů vycházejících ze škály ECR. O překlad škály ECR do českého jazyka a pilotní výzkum se postaral Lečbych a Pospíšilíková (2012). České normy pro škálu ECR vytvořili Seitzl a kol. (2016) a při jejich tvorbě vyvinuli mírně zkrácenou verzi škály ECR-CZ. Validizační studii škály ECR-R v českém prostředí provedli Kašćáková a kol. (2016) a současně prezentovali její zkrácenou verzi škály ECR-R-16. Psychometrické charakteristiky české verze metody ECR-RS ověřili Siroňová a kol. (2020).

Přehled českých verzí metody ECR a jejích variant, včetně informací o jejich základních psychometrických vlastnostech a plného znění, uvádí Cígler a kol. (2019).

Ačkoliv je styl vztahové vazby považován za relativně stabilní rys osobnosti, a proto k němu většina měřících nástrojů přistupuje jako k rysové charakteristice osobnosti, současné výzkumy přinášejí důkazy o tom, že na vztahovou vazbu je možné nahlížet i jako na situační charakteristiku (Cozzarelli a kol., 2003; Davila & Sargent, 2003; Gillath a kol., 2009; Gillath a kol., 2008; Gillath & Shaver, 2007). Dočasné výkyvy ve stylu vztahové vazby lze v současné době zachytit pomocí škály State Adult Attachment Measure (SAAM), kterou Gillath a kol. (2009) sestavil právě za účelem posouzení situační aktivity vztahové vazby. Škála obsahuje 21 tvrzení, která se týkají aktuálního prožívání ve vztazích a která respondent hodnotí na 7bodové Likertově škále. Položky sytí tři subškály – vztahová úzkostnost (*attachment anxiety*), vztahová vyhýbavost (*attachment avoidance*) a vztahové bezpečí (*attachment security*). Dotazník SAAM zatím nebyl v České republice standardizován.

Jak jsem již zmínila výše, vedle sebeposuzujících metod měření vazby v dospělosti lze k vyšetření vazby použít i rozhovorové metody, k těm nejznámějším patří Adult Attachment Interview (AAI; Main & Goldwyn, 1998) a jeho partnerská varianta Current Relationship Interview (CRI; Crowell & Owens, 1996).

Adult Attachment Interview (AAI) je metoda založená na polostrukturovaném rozhovoru, která zachycuje aktuální prožívání vztahové vazby k rodičům (Main & Goldwyn, 1998). Metodu tvoří 20 hlavních otevřených otázek a množství rozšiřujících podotázek, jež cílí na respondentovy vztahové zkušenosti s oběma rodiči z dětství, především pak na ty, při nichž byl aktivován vazbový systém. K vyhodnocení přepisu rozhovoru slouží komplexní skórovací systém AAI, který zachycuje jak uvědomovanou rovinu vztahové vazby prostřednictvím sdělovaného obsahu, tak neuvědomovanou rovinu citového připoutání skrze analýzu diskurz respondentů (Main a kol., 2008). Systém skórování je založen na dvou sadách škál – škály rodičovského chování a škály stavu mysli. Na základě respondentova profilu získaného na těchto škálách mu lze přisoudit jeden ze tří stylů vztahové vazby – bezpečný (*secure attachment*), úzkostný/zapletený (*preoccupied attachment*) a odmítavý (*dismissing attachment*). Hodnocení je doplněno o kategorii dezorganizovaný/nezpracované trauma (*unresolved trauma or loss*) pro případ respondentů, jejichž vztahovou vazbu ovlivňuje nevyřešené trauma nebo ztráta. Alternativní metodou hodnocení AAI je Q-sort

skórovací systém (Kobak a kol., 1993). Metoda AAI zatím nebyla adaptována do českého prostředí.

Current Relationship Interview (CRI) vychází z metody AAI a slouží k zjišťování aktuální podoby vztahové vazby v kontextu partnerského vztahu (Crowell & Owens, 1996). Metodu tvoří 15 hlavních otázek a řada podotázek, které jsou respondentovi pokládány v přesně daném pořadí. Otázky jsou zaměřeny především na popis současného partnerského vztahu respondenta, okrajově však mapují i historii partnerských vztahů. Rozhovor je sestaven tak, aby zachytil situace partnerského soužití, v nichž dochází k aktivaci systému vztahové vazby a projevují se funkce bezpečné základny a bezpečného přístavu. Formulace otázek vybízí respondenta k uvádění konkrétních příkladů z partnerského života a umožňuje tak blíže zachytit charakteristické chování partnerů ve vztahu a jejich osobnostní charakteristiky. Přepis rozhovoru je vyhodnocován kvalitativní analýzou pomocí skórovacího systému CRI (Crowell & Owens, 1996). Celkem se posuzuje 19 kvalitativních škál, na jejichž základě je možné stanovit typ vztahové vazby, včetně jejího subtypu. Crowellová a Owens (1996) definovali tři typy vztahové vazby – bezpečný (*secure attachment*), odmítavý (*dismissing attachment*), úzkostný/zapletený (*preoccupied attachment*), a celkem 11 subtypů organizované vztahové vazby. Shodně s metodou AAI je navíc zařazena kategorie dezorganizovaný/nezpracované trauma (*unresolved trauma or loss*). Podmínkou užívání metody je absolvování základního kurzu v administraci a vyhodnocování metody. V českém prostředí byla metoda CRI použita pouze pilotně v diplomové práci Ledvinová (2014). O překlad metody a její zpřístupnění českým výzkumníkům se pokoušela Lacinová (2015).

V oblasti projektivních metod zaměřených přímo na zjišťování vztahové vazby v dospělosti je nabídka relativně omezená, v tuto chvíli je ve světě k dispozici pouze Adult Attachment Projective (AAP; George & West, 2001). Metoda AAP se orientuje na posouzení aktuální vztahové vazby k rodičům dospělých osob. Tvoří jí celkem 8 kreseb, konkrétně 7 kreseb aktivujících systém vztahové vazby (např. situace ztráty, odloučení, nemoci) a jedna neutrální scéna. Karty jsou v přesně daném pořadí předkládány respondentovi, který má za úkol si je prohlédnout a vytvořit o nich příběh. Přepis příběhu je vyhodnocen kvalitativní analýzou, přičemž hodnotí jednak aspekty příběhu související s vazbovým systémem a zároveň narativní diskurz vyprávění. Na podkladě provedené analýzy je možné respondentovi přiřadit jednu ze čtyř kategorií stylů, které jsou shodné s metodou AAI – bezpečný (*secure attachment*), úzkostný/zapletený (*preoccupied*

attachment), odmítavý (*dismissing attachment*), dezorganizovaný/nezpracované trauma (*unresolved trauma or loss*). V České republice tato metoda zatím nebyla standardizována.

Vedle přímé diagnostiky typů vztahové vazby výše zmíněnými projektivními metodami se v rámci posuzování vztahové vazby v dospělosti zkoumá i diagnostický potenciál klasických projektivních metod, konkrétně Rorschachovy metody a Tematického apercepčního testu. Možnostmi diagnostiky vztahové vazby v dospělosti pomocí těchto metod se zabývá izraelská výzkumnice Berantová (Berant, 2009, 2017; Berant a kol., 2005; Berant & Wald, 2009).

Podle Berantové (2009) se použití Tematického apercepčního testu v rámci diagnostiky vztahové vazby v dospělém věku přímo nabízí. Ačkoliv se nejedná o metodu přímo určenou k hodnocení vazbové dynamiky, její schopnost oslovit lidské potřeby, emoce, konflikty i zvládací strategie z ní dělají potenciálně citlivý nástroj pro zachycení dynamiky vztahové vazby. Nicméně výzkumů, zaměřujících se na možnosti integrace teorie vztahové vazby do Tematického apercepčního testu, je omezený počet. První výzkumnou vlastovkou je nepublikovaná studie Gilada (2002, in Berant, 2009), do níž bylo zapojeno 58 izraelských žen a mužů ve věku 17–19 let. Ve výzkumu byla použita škála ECR a Tematický apercepční test, konkrétně karty 1,2,3,4,6BM, 6GF, 7BM a 7GF. Příběhy získané v Tematickém apercepčním testu byly zpracovány pomocí škál skórovacího systému SCORS, které hodnotí úroveň zpracování objektivních vztahů a zralost osobnosti. Z výsledků studie vyplynulo, že úzkostně připoutaní respondenti vykazují vysokou úroveň komplexnosti ve vnímání druhých lidí, rovněž je u nich patrná vyšší míra emocionálních investic do vztahů a sociálního porozumění, které je však často negativně emočně zabarvené. Negativní afektivní ladění se shodně objevuje i v příbězích vyhýbavě připoutaných respondentů, nicméně oblasti komplexnosti sociálního porozumění, vztahových investic a sociálního porozumění jsou oslabeny. Druhá nepublikovaná studie Berantové a Fabera (2007, in Berant, 2009) pracovala rovněž s dospívajícími Izraelci ve věkové kategorii 15–18 let v celkovém počtu 57 osob. Respondenti absolvovali Tematický apercepční test a vyplnili škálu ECR. Ve shodě s výše prezentovaným výzkumem jedinci s vyšším skórem vztahové úzkostnosti vykazovali negativní emoční zabarvení příběhů, avšak navzdory očekávání projevovali nižší emocionální investice do vztahů. Další výsledky Berantová (2009) bohužel neuvádí.

3 RORSCHACHOVA METODA A JEJÍ DIAGNOSTICKÉ MOŽNOSTI PŘI POSUZOVÁNÍ VZTAHOVÉ VAZBY V DOSPĚLOSTI

Jak již bylo zmíněno výše, někteří výzkumníci zabývající se měřením vztahové vazby v dospělosti jsou si přednostmi projektivních metod dobře vědomi (Berant, 2009; George & West, 2001). K posuzování vztahové vazby se obvykle používají sebeposuzující nástroje, které pracují s vědomými aspekty chování, myšlení a prožívání. Posuzují tak vztahovou vazbu na explicitní úrovni. Pokud však bereme ohled na psychodynamický původ teorie, pak musíme předpokládat i nevědomé aspekty vztahové vazby a posuzovat ji současně na úrovni implicitní, k čemuž mohou dobře posloužit právě projektivní metody. Projektivní metody jsou konstruovány tak, aby dokázaly zachytit právě tyto niterné děje, a proto se nabízí zkoumat potencionální přínos jejich aplikace při zjišťování vnitřních vazbových mechanismů (Berant, 2009). K výhodám projektivních nástrojů patří především jejich komplexní pohled na osobnost a schopnost zachytit její strukturální i dynamické charakteristiky. Předností je rovněž atmosféra herní situace, jež snižuje úzkost a nejistotu při diagnostickém procesu (Svoboda a kol., 2013). Nespornou výhodou je i možnost volného projevu testovaného, bez nutnosti respektovat předem navrženou strukturu standardního rozhovoru nebo dotazníku (Berant, 2009).

Mezi v klinické praxi nejpoužívanější psychodiagnostické projektivní metody patří Rorschachova metoda a Tematický apercepční test. Obě metody jsou často součástí vstupní psychodiagnostiky, a proto se přímo nabízí uvažovat o jejich diferencially diagnostickém potenciálu v oblasti měření vztahové vazby. Berantová (2009) tvrdí, že prostřednictvím Rorschachovy metody i Tematického apercepčního testu lze získat hlubší vhled do vnitřní dynamiky vztahové vazby a současně kvalitněji posoudit styl vztahové vazby, sekundární strategie vazbového systému, mentální reprezentace vztahových zkušeností a další aspekty vztahové vazby v dospělém věku.

V Rorschachově metodě Berantová (2009) spatřuje značný potenciál pro posuzování dynamické stránky vztahové vazby. Symetrický charakter rorschachovských inkoustových

skvrn nabízí testovanému představu interakce mezi dvěma osobami a otevírá tak možnost nahlédnout do způsobu, jak jedinec vnímá vztah dvou osob, a potažmo tak i do vazbové dynamiky. Současně Rorschachova metoda umožňuje skrze formu a obsah výpovědi testovaného zachytit momentální nevědomé psychické procesy související s aktuální vazbovou dynamikou, a na jejich základě odvodit, jak se individuální rozdíly v prožívání vztahového bezpečí projevují ve vnímání a zpracování vnější reality. V této souvislosti je možné Rorschachovu vnímat jako užitečný nástroj pro řešení povrchnosti a zjednodušenosti informací zjištěných v sebeposuzujících metodách (Berant, 2009).

Pečlivá analýza Rorschachovy metody umožňuje zachytit implicitní psychodynamické koreláty vztahové vazby, což může ve spojení s výsledky sebeposuzujících metod přinést hlubší a komplexnější vhled do povahy vztahové vazby (Berant, 2009). V rámci psychodiagnostické praxe tak může být užitečné administrovat projektivní metody souběžně se sebeposuzujícími dotazníky a při interpretaci brát ohled na výsledky obou diagnostických metod (Berant, 2009).

Výhody rozdílné diagnostické perspektivy jednotlivých psychodiagnostických metod v rámci diagnostické praxe zmiňují i Seitl a Lečbych (2016). Zároveň však upozorňují, že odlišný přístup sebeposuzujících a projektivních metod k posouzení osobnosti, a potažmo tak i k posouzení vztahové vazby, vyplývající jednak ze skutečnosti, že dané metody nemají stejné teoretické zázemí, a jednak z faktu, že každá metoda zachycuje osobnost na jiné úrovni, s sebou nese potenciální riziko, že zjištění z Rorschachovy metody nebudou korespondovat s výsledky sebeposuzujících metod v takovém rozsahu, jaký by bylo možné očekávat. Za nesouladem mezi výsledky implicitní (tj. projektivní) diagnostiky na straně jedné a explicitní (tj. sebeposuzující) diagnostiky na straně druhé autoři vidí zejména tendenci respondentů nepřipouštět si vlastní osobnostní nedostatky. Konstatují, že v jednom směru je diskrepance mezi výsledky sebeposuzujících a projektivních metod předpokládaná a hledání jednoznačných souvislostí mezi výsledky obou metod je v podstatě chybou. V druhém směru by dle jejich názoru měla mezi výsledky projektivních a sebeposuzujících metod, bez ohledu na odlišnou úroveň diagnostiky, existovat přiměřeně silná souvislost, což, mimo jiné, dokládají výsledky jejich studie (Lečbych & Seitl, 2013).

3.1 Přehled dosavadních zjištění

Zkoumáním souvislosti mezi vztahovou vazbou v dospělosti a proměnnými v Rorschachově metodě se zabývala řada studií (Berant, 2017; Berant a kol., 2005; Berant & Wald, 2009; Berant & Zim, 2013; Cassella & Viglione, 2009; Duberstein & Talbot, 1993; Iwasa & Ogawa, 2010, 2013, 2016). Některé byly provedeny i v českém prostředí (Jurčík, 2019; Lečbych & Seitl, 2013; Seitl & Lečbych, 2016). Část ze zmíněných studií zkoumala tento vztah z perspektivy dvou dimenzí, vztahové úzkostnosti a vztahové vyhýbavosti, hodnocených na škále ECR (Berant, 2009; Berant a kol., 2005; Berant & Zim, 2013; Iwasa & Ogawa, 2013, 2016; Lečbych & Seitl, 2013).

Duberstein a Talbot (1993) na vzorku 198 vysokoškolských studentů zkoumal vztah mezi stylem vztahové vazby a počtem orálních odpovědí na straně jedné a počtem lidských odpovědí v Rorschachově metodě na straně druhé. Orální odpovědi byly skórovány dle kritérií skórovacího systému (Masling, 1986). Pro posouzení vztahové vazby byl ve výzkumu použit sebeposuzující dotazník Attachment Questionnaire. Výsledky výzkumu hovoří o nelineárním vztahu mezi počtem orálních odpovědí v Rorschachově metodě a zjištěným stylem vztahové vazby. Osoby s počtem orálních odpovědí jedna a více častěji vykazovaly nejistý styl vztahové vazby v porovnání s osobami s nulovým počtem orálních odpovědí (35 % versus 62 %; $\chi^2(1, N = 198) = 4,75; p < 0,01$). Zároveň jedinci, kteří v rámci protokolu neuvedli ani jednu orální odpověď, byli častěji klasifikováni jako nejisté připoutaní v porovnání s osobami, které uvedly jednu orální odpověď (78 % versus 35 %; $\chi^2(1, N = 51) = 4,75; p < 0,005$). Podle autorů je absence orálních odpovědí stejně jako jejich nadměrné množství ($N > 4$) spojeno s nejistým stylem vztahové vazby, zatímco průměrný počet orálních odpovědí ($N = 1,2,3$) odpovídá bezpečnému stylu připoutání. V rámci zkoumání počtu lidských odpovědí a jejich vazby na styl vztahové vazby bylo zjištěno, že počet lidských odpovědí nemá souvislost s povahou vztahové vazby.

Berantová a kolektiv (2005) zkoumali vztah mezi kognitivními a emočními projevy deaktivační a hyperaktivační strategie vztahové vazby související s vztahovou úzkostností a vyhýbavostí a teoreticky odvozenými rorschachovskými ukazateli těchto vazbových dimenzí. Vybrané rorschachovské skóry autoři odvodili na základě teoretických znalostí psychodynamického modelu vztahové vazby Mikulincera a Shavera (2003) a znalostí Komprehensivního systému. Zaměřovali se tak při posuzování vztahové vazby více na nevědomé procesy, které jsou součástí vazbového behaviorálního systému, spíše než

na vědomé projevy strategií, s nimiž pracují sebeuposuzující dotazníky. Studie byla provedena na neklinickém vzorku 72 dospělých Izraelců ve věku 19–57 let (medián věku = 23 let). Sběr dat probíhal za použití Rorschachovy metody a 10položkové hebrejské verze škály ECR. Z výzkumu vyplývá, že vysoká úroveň vztahové úzkostnosti se v rámci Komprehensivního systému manifestuje v proměnné Afr ($r = 0,48$; $p < 0,01$), která značí zájem o emoční situace, v proměnné CF ($r = 0,47$; $p < 0,01$), spojované s problémy v oblasti afektivní regulace, v proměnné ColShdBld ($r = 0,36$; $p < 0,01$), naznačující emocionální přecitlivělost, v proměnné m ($r = 0,36$; $p < 0,01$), která reflektuje zážitky situačního stresu, v proměnné Y ($r = 0,46$; $p < 0,01$), jež je indikátorem pocitu bezmocnosti, v proměnné MOR ($r = 0,26$; $p < 0,05$), která poukazuje na potíže s uchováním pozitivního sebeobrazu a v proměnné Fd ($r = 0,42$; $p < 0,01$), spojované se závislostí. Dále výzkum odhaluje, že vysoká úroveň vztahové vyhýbavosti se odráží v nízké hodnotě proměnné FM ($r = 0,44$; $p < 0,01$), která odkazuje k nedostatečnému uspokojení základních potřeb, v proměnné L ($r = 0,42$; $p < 0,01$), která naznačuje odstup od reality, v proměnné Cg ($r = 0,26$; $p < 0,05$), jež poukazuje na tendenci zakrývat slabosti, a v proměnné Fr+Rf ($r = 0,33$; $p < 0,01$), která je spojena se snahou udržet si grandiózní sebeobraz. Výsledky studie naznačují vztah mezi sebeposouzením vztahové úzkostnosti, respektive vztahové vyhýbavosti, a teoreticky odvozenými rorschachovskými skóry, ačkoliv korelace mezi oběma konstrukty jsou slabé až nevýznamné. Kromě toho ze studie vyplývá, že jednotlivé rorschachovské proměnné odvozené pro konkrétní dimenzi spolu navzájem korelují, zatímco s proměnnými odvozenými pro opačnou dimenzi nikoliv. Tato zjištění naznačila výhody psychodynamické perspektivy interpretace rorschachových proměnných při zkoumání vztahové vazby. Současně podpořila koncept dvou nezávislých dimenzí vztahové vazby s jedinečnými zjevnými i implicitními projevy.

V další studii se Berantová a Wald (2009) zabývali vztahem mezi dimenzemi vztahové vazby, tj. vztahovou úzkostností a vztahovou vyhýbavostí, a vybranými rorschachovskými skóry vztahujícími se k vnímání hranic vlastního Self (škála tělesných hranic – bariéry a penetrace), k užívání obranných mechanismů projektivní identifikace, k devalvací a štěpení (Lernerova škála obran) a ke kognitivnímu selhání (INC a FAB). Výzkumný vzorek tvořilo 89 dospělých Izraelců ve věku 19–57 let (medián věku = 23 let). Sběr dat realizovali za použití Rorschachovy metody a 10položkové hebrejské verze škály ECR. Výsledky studie naznačují, že úzkostný vazbový styl má signifikantní souvislost s používáním projektivní identifikace ($r = 0,24$; $p < 0,05$), s porušením hranic vlastního Self

(penetrace: $r = 0,29$; $p < 0,05$) a současně s vyšší mírou kognitivních selhání (INC+FAB: $r = 0,27$; $p < 0,01$). U proměnných, o nichž se autoři studie domnívali, že by měly korelovat s vztahovou vyhýbavostí, nebyl zjištěn žádný statisticky významný vztah.

Cassella a Viglione (2009) zkoumali vztah mezi vztahovou vazbou a texturovou odpovědí (T) v Rorschachově metodě na souboru 79 dospělých osob ve věkovém rozmezí 21–59 let (průměrný věk = 31,72 let; SD = 8,42). Respondentům administrovali Rorschachovu metodu a dva sebeposuzující dotazníky RQ a RSQ a následně zkoumali, zda počet texturových odpovědí lze rozlišovat mezi styly vztahové vazby. Výsledky naznačují, že $T = 1$ je spojena s bezpečným stylem připoutání, $T > 1$ s úzkostným stylem připoutání a $T = 0$ s aspekty vyhýbavého stylu připoutání. Autoři na základě výsledků zdůraznili důležitost texturové odpovědi (T) v posouzení vztahové vazby.

Iwasa a Ogawa (2010, 2013, 2016) realizovali sérii výzkumů, v nichž se soustředili na zkoumání texturových odpovědí v Rorschachově metodě ve vztahu k vztahové vazbě, respektive k jejím dimenzím, tj. vztahové úzkostnosti a vztahová vyhýbavosti.

V prvním výzkumu se Iwasa a Ogawa (2010) zaměřili na vztah mezi vztahovou vazbou a texturovou odpovědí (T) v Rorschachově metodě. Japonští vysokoškoláci ve věku 18–29 let (průměrný věk = 20,16 let; SD = 1,87) absolvovali sebeposuzující škálu AAQ a současně Rorschachovu metodu. Z výsledků výzkumu vyplývá, že respondenti s $T = 1$ vykazovali častěji bezpečný styl vztahové vazby v porovnání s respondenty $T \neq 1$. A respondenti s $T > 1$ a $T = 0$ měli častěji úzkostnou vztahovou vazbu než respondenti s $T = 1$. V rozporu s teoretickým očekáváním byla absence T spojená s úzkostným stylem připoutání, nikoliv s vyhýbavou vztahovou vazbou. Tyto výsledky naznačily, že skóre T je minimálně v Japonsku citlivým ukazatelem vztahové úzkostnosti.

V dalším výzkumu Iwasa a Ogawa (2013), ve snaze prohloubit dosavadní poznatky, zkoumali roli živosti hmatových obrazů a síly emoční reakce na hmatové snímky, a to ve vztahu texturových odpovědí v Rorschachově metodě a vztahových dimenzí, tj. vztahové úzkostnosti a vztahové vyhýbavosti. V první dílčí studii se jednalo o vzorek 20 japonských vysokoškolských studentů (průměrný věk = 18,83; SD = 0,49), kterým byla současně administrována Rorschachova metoda a dvě sebeposuzující škály – Experiences in Close Relationship Scale for the Generalized Other a The Vividness Tactile Imaginery Scale. Výsledky odhalily, že větší živost hmatových obrazů je významně spojena s vyšším počtem texturových odpovědí ($B = 1,021$, $p = 0,028$, $R^2 = 0,262$). Jinými slovy, živost hmatových

obrazů výrazně zvyšuje produkci texturních reakcí. V druhé dílčí studii se autoři zaměřili na zkoumání vlivu živosti hmatových obrazů a síly emočních reakcí na vztah texturových odpovědí a dimenzí vztahové úzkostnosti a vztahové vyhýbavosti. Autoři zjistili, že síla emocí zprostředkovává vztah mezi vztahovou vyhýbavostí a vnímanou živostí hmatových obrazů, přičemž vztahová vyhýbavost má významný negativní vliv na sílu emocí ($\beta = -234$, $p < 0,001$), zatímco vztah vztahové úzkostnosti k síle emocí není významný ($\beta = 0,094$, $p = 0,148$). Výsledky studie současně poukázaly na to, že hmatová živost obrazů je určována silou emočních reakcí na hmatové podněty ($\beta = 0,335$, $p < 0,001$). Jinými slovy vztahová vyhýbavost oslabuje emocionální reakce doprovázející vytváření hmatových obrazů. Tyto výsledky naznačují možnost, že vztahová vyhýbavost nepřímo ovlivňuje počet texturových odpovědí v Rorschachově metodě.

V poslední z řady studií se Iwasa a Ogawa (2016) snažili objasnit základní mechanismus vztahu mezi vztahovou vazbou a texturovými odpověďmi v Rorschachově metodě a zaměřili se při tom na vliv aktuálně dostupných hmatových představ. Výzkumný vzorek tvořilo 35 japonských vysokoškoláků, jejichž věkový průměr byl 19,3 let ($SD = 1,79$). Respondenti nejprve absolvovali Rorschachovu metodu, následně vyplnili škálu Experiences in Close Relationship Scale for the Generalized Other a v posledním kroku jim byl zadán lexikální rozhodovací úkol, jehož smyslem bylo pomocí obrázků, majících potenciál vizuálně vyprovokovat konkrétní hmatový vjem, ohodnotit přístupnost hmatových obrazů v myšlení respondenta. Výsledky naznačily, že přístupnost hmatových zkušeností částečně zprostředkovává vztah mezi vztahovou úzkostností a počtem generovaných texturových odpovědí. To v praxi znamená, že lidé s úzkostnou vztahovou vazbou jsou citlivější k hmatovým podnětům, a vlivem této charakteristiky generují více texturových odpovědí v Rorschachově metodě. Dále výsledky poukázaly na souvislost vztahové úzkostnosti s frekvencí texturových odpovědí ($r_s = 0,513$; $p < 0,003$) a s dostupností hmatových znalostí ($r = 0,501$; $p < 0,005$). Zatímco v dimenzi vztahové vyhýbavosti nebyly v tomto směru zjištěny žádné významné vztahy.

Lečbých a Seitl (2013) zkoumali souvislost mezi dimenzemi vztahové vazby, tj. vztahovou úzkostností a vztahovou vyhýbavostí, na škály ECR a škálou orální závislosti (ROD) Rorschachovy metody. Současně se v rámci výzkumu zaměřili i na souvislost dimenzí škály ECR s vybranými proměnnými Rorschachovy metody (SumT, a, p, p – a, Fd, Fd > 0 a zároveň p > a+1) teoreticky odpovídajícími vztahové vazbě. Výzkum realizovali na vzorku 31 dospělých Čechů ve věku 19–47 let (průměrný věk = 24,9). Výsledky přinesly

důkazy o tom, že vztahová úzkostnost měřená pomocí škály ECR statisticky významně koreluje se skórem ROD ($r = 0,47$; $p < 0,01$), a ještě o něco více se skórem ROD/R ($r = 0,49$; $p < 0,01$), avšak signifikantní korelace byly zjištěny pouze ve skupině respondentů bez předchozí psychiatrické nebo psychologické péče ($N = 18$; $r = 0,68$; $p < 0,01$). Mezi dalšími proměnnými Rorschachovy metody a dimenzemi vztahové vazby na škále ECR nebyly zjištěny žádné významné korelace. Zjištěna byla pouze korelace mezi skórem ROD a skóry pasivního pohybu ($r = 0,42$; $p < 0,05$) a jídla ($r = 0,43$; $p < 0,05$), které jsou v této škále zahrnuty. V tomto směru se ani po rozdělení vzorku na klinickou a neklinickou skupinu nepodařilo zjistit žádné významné vztahy.

V další studii zmíněná dvojice autorů zkoumala mimo jiné vztah mezi lidskou pohybovou determinantou (M) a dimenzemi vztahové vazby podle škály ECR-CZ (Seitl & Lečbých, 2016). Výzkum byl realizován na vzorku 150 dospělých Čechů ve věku 20–59 let (průměrný věk = 38,4 let; $SD = 11,5$). Z výsledků vyplývá, že na celém souboru nebyla zjištěna žádná statisticky významná souvislost mezi procentuálním vyjádřením lidské pohybové determinanty (M%) a dimenzemi vztahové úzkostnosti a vztahové vyhýbavosti na škále ECR-CZ. Při zohlednění stylu EB, který představuje důležitou proměnnou v Rorschachově metodě, byla zjištěna statisticky signifikantní souvislost mezi proměnnou M% a T-skórem vztahové vyhýbavosti na škále ECR u extratenzního stylu ($r = 0,42$; $p = 0,02$) a vyhýbavého stylu ($r = -0,30$; $p = 0,02$). Autoři tedy na základě výsledků konstatují, že u extravertů lze s narůstající vztahovou vyhýbavostí sledovat nárůst hodnota M% v protokolu. A dále, že u osob s vyhýbavým stylem s rostoucí vztahovou vyhýbavostí klesá hodnota M% v protokolu.

V případové studii Berantová a Zim (2013) demonstrují výhody souběžného použití sebeposuzující a projektivní metody při zjišťování vztahové vazby. Na příkladu paní „B“ ilustrují potenciál Rorschachovy metody rozšířit a prohloubit základní informace o vztahové vazbě získané sebeposouzením. Hlavní přínos vnímají především v komplexním zachycení dynamiky citového připoutání a doporučují paralelní posuzování vztahové vazby používat v klinické praxi. Podle autorů je Rorschachova metoda nedocenitelným zdrojem informací zejména na počátku psychoterapie, kdy klientovi nemusí být dostupné některé aspekty vnitřního prožívání a výsledek získaný v sebeposuzujících metodách tak může být zavádějící. Teprve po roce psychoterapie je klient schopný objektivnějšího sebeposouzení a výsledek v sebeposuzujících metodách se začíná přibližovat závěrům Rorschachovy metody. V další případové studii Berantová (2017) názorně na protokolu paní „B“ ilustruje

význam jednotlivých obsahových a strukturálních proměnných v Rorschachově metodě pro analýzu nejisté vztahové vazby.

Ve snaze o kritické zhodnocení již provedených výzkumů a o syntézu relevantních informací o proměnných v Rorschachově metodě se vztahem ke vztahové vazbě v dospělém věku realizovala Zizi a kolektiv (2019) metaanalytickou studii, do níž zahrnula výše uvedené studie. Celkem autoři identifikovali 17 rorschachovských proměnných souvisejících s vztahovou vazbou v dospělosti, přičemž síla zjištěného vztahu byla různá. Za nejvíce signifikantní rorschachovské proměnné vztahující se ke vztahové vazbě autoři označili – texturové odpovědi (T) (Cassella & Viglione, 2009; Iwasa & Ogawa, 2010), orální odpovědi (Duberstein & Talbot, 1993), respektive škálu orální závislosti (ROD) (Lečbych & Seitl, 2013). Dále je dle autorů možné s opatrností interpretovat následující rorschachovské proměnné v souvislosti se vztahovou úzkostí – afektivní poměr (Afr), barvově-tvarové odpovědi (CF), vícenásobné barvově-stínové odpovědi (ColShdBld), difuzní stínování (Y) a pohyby neživého objektu (m) (Berant a kol., 2005). A podobně ve vazbě na vztahovou vyhybavost i tyto proměnné – zvířecí pohybové odpovědi – nízký počet (FM), lambda skór (L) a zrcadlové odpovědi (Fr+Rf) (Berant a kol., 2005). Naopak proměnné – lidské odpovědi (Duberstein & Talbot, 1993), lidské pohybové odpovědi (M) a kvalitu formy (Conklin a kol., 2012) není vhodné k vyšetření stylu vztahové vazby používat, neboť jejich vztah ke konceptu vztahové vazby je slabý až žádný. Rovněž proměnné – poměr dobré a špatné kvality lidských odpovědí (GHR:PHR), index hypervigilance (HVI), morbidní obsah (MOR), vista (V), D skór (D) a adjustovaný D skór (AdjD) (Berant & Zim, 2013) v současné době autoři nedoporučují pro nedostatek výzkumných důkazů používat jako ukazatele vztahové vazby v dospělosti.

3.2 Proměnné Rorschachovy metody se vztahem ke vztahové vazbě

V této kapitole stručně nastíním základní interpretační význam rorschachovských proměnných, které mají vztah ke vztahové vazbě a kterými se v rámci této práce zabývám. Z R-PAS proměnných, jež jsou spojovány se vztahovou úzkostí, sleduji texturové odpovědi (T), orálně závislé vyjadřování (ODL%) – dle pravidel prezentovaných Bornsteinem a Maslingem (2005), procentuální vyjádření počtu odpovědí na chromatické tabule ze všech odpovědí (R8910%), barvově-tvarové odpovědi (CF), barvově-stínové odpovědi (CBlend), difuzní stínování (Y) a pohyb neživého objektu (m). Z R-PAS

proměnných, vypovídajících o vztahové vyhybavosti, mě zajímají zvířecí pohybové odpovědi (FM), procentuální vyjádření čistých tvarových odpovědí ze všech odpovědí (F%) a reflexe (r). Vzhledem k tomu, že v této práci používám systém R-PAS, uvádím v tabulce 1 navazující níže ke všem proměnným Komprehensivního systému jejich R-PAS alternativy.

Tabulka 1: *Vybrané proměnné Komprehensivního systému a jejich R-PAS protějšky* (Meyer a kol., 2011)

CS proměnná	Odpovídající R-PAS proměnná
T (čistá texturová odpověď)	Proměnná se nepoužívá. Nově zahrnuta v proměnné: T (textura; anglicky Texture). Odpovídá SumT v CS.
Orální odpovědi – prostý součet odpovědí skórovaných dle kritérií skórovacího systému Masling (1986)	Proměnná zachována, avšak s novým termínem: ODL% (procentuální vyjádření počtu orálně závislých odpovědí ze všech odpovědí; anglicky Oral Dependent Language Percent).
ROD (škála orální závislosti)	Proměnná zachována, avšak s novým termínem: ODL% (procentuální vyjádření počtu orálně závislých odpovědí ze všech odpovědí; anglicky Oral Dependent Language Percent).
Afr (afektivní poměr)	Proměnná se nepoužívá. Nahrazena proměnnou s novým termínem a přesnějším výpočtem: R8910% (procentuální vyjádření počtu odpovědí na chromatické tabule ze všech odpovědí; anglicky Eight-Nine-Ten Percent).
CF (barvově-tvarová odpověď)	Proměnná zachována: CF (barvově-tvarová odpověď; anglicky Color Form).
ColShdBld (vícenásobná barvově-stínová odpověď)	Proměnná zachována, avšak s novým termínem: CBlend (barvově-stínová odpověď; anglicky Color Blended with Shading or Achromatic Color).
Y (čistá difuzní odpověď)	Proměnná se nepoužívá. Nově zahrnuta v proměnné: Y (difuzní stínování; anglicky Diffuse Shading). Odpovídá SumY v CS.
m (pohyb neživého objektu)	Proměnná zachována: m (pohyb neživého objektu; anglicky Inanimate Movement).
FM (zvířecí pohybová odpověď)	Proměnná zachována: FM (zvířecí pohybová odpověď; anglicky Animal Movement).
L (lambda)	Proměnná se nepoužívá. Nahrazena proměnnou s novým termínem a novým výpočtem: F% (procentuální vyjádření čistých tvarových odpovědí ze všech odpovědí; anglicky Form Percent).
Fr+rF (tvarově zrcadlová odpověď + zrcadlově tvarová odpověď)	Proměnná se nepoužívá. Nově zahrnuta v proměnné: r (reflexe; anglicky Reflection).

Determinanta T je spojena s odpověďmi, ve kterých je odstín skvrny interpretován jako taktilní fenomén. Skór T naznačuje orientaci člověka na hmatové zážitky a tradičně je dáván do souvislosti se zájmem o blízkost a mezilidský kontakt. Zmnožení odpovědi s determinantou T, tj. $T > 1$, může indikovat silnou úzkost spojenou s touhou po blízkosti, kontaktu a podpoře. Nadprodukce T je rovněž spojována s úzkostnou vztahovou vazbou (Cassella & Viglione, 2009). Přítomnost jednoho skóru T tradičně naznačuje bezproblémový mezilidský kontakt a odkazuje na bezpečný styl vztahové vazby (Cassella & Viglione, 2009). Absence skóru T byla nejprve chápána jako projev emoční rezervovanosti a problémů v mezilidských vztazích (Exner, 2003), podle Cassella a Vigliona (2009) dokonce projevem vyhýbavého stylu vztahové vazby. Z pozdějších výzkumů však vyplynulo, že skór T v rozmezí 0 – 1 se objevuje běžně v protokolech zdravé populace, a proto se dnes na nepřítomnost T díváme střízlivěji a interpretujeme jej v kontextu ostatních indikátorů Rorschachovy metody (Meyer a kol., 2011).

Speciální skór ODL v systému R-PAS zastupuje škálu orální závislosti (Rorschach Oral Dependency Scale; ROD). Index ODL% se vypočítá jako podíl počtu orálně závislých odpovědí a počtu všech odpovědí (R). Škálu ODL vytvořili Masling a kol. (1967) na podkladě psychoanalytické teorie. Východiskem pro vznik této škály byla Freudova teorie psychosexuálního vývoje, konkrétně koncept orální fixace. Orální fixace vzniká v období orálního stádia na podkladě neadekvátního uspokojování potřeb dítěte a projevuje se jako osobnostní predispozice k tomu spoléhat se na péči, podporu a ochranu druhých, případně si ji i vynucovat. Rozvoj tohoto osobnostního rysů činí člověka závislým na druhých lidech a nutí ho chovat se tak, aby neztratil jejich přízeň. Problematika orální fixace má tak velmi blízko k problematice závislosti. Škálu orální závislosti tvoří celkem šestnáct kategorií vztahujících se k tématům orální aktivity a závislosti. Index ODL% slouží jako ukazatel orálně závislých rysů osobnosti. Spolehlivě predikuje vztahovou závislost, konformitu a sklon k vyhledávání podpory a pomoci. Četné studie prokázaly klinickou platnost, užitečnost a spolehlivost této škály (Bornstein & Masling, 2005).

Index R8910% nahradil v systému R-PAS index Afr. Indexy se drobně liší metodikou výpočtu, z hlediska interpretace jsou ale shodné. Index R8910% se vypočítá jako podíl počtu odpovědí na chromatické tabule (VIII, IX, X) a počtu všech odpovědí (R) vyjádřený v procentech. Index odráží obecnou tendenci člověka reagovat na emočně zabarvené podněty, včetně ochoty účastnit se emočních kontaktů s druhými lidmi (Meyer a kol., 2011). Weiner (2003) spojuje vyšší hodnoty indexu Afr se zájmem o emoční podněty

a ochotu na ně reagovat, naopak nízké hodnoty indexu dává do souvislosti s neochotou vyjadřovat emoce a s tendencí vyhýbat se emočně zabarveným situacím. Meyer a kolektiv (2011) zdůrazňuje, že zatím neexistuje dostatečná empirická podpora této proměnné a doporučuje obezřetnost při její interpretaci.

Determinanta CF je přidělena odpovědím, v nichž hrála klíčovou roli barva a sekundárně do nich byla zahrnuta i tvarová charakteristika skvrny. Použití tvarové determinanty v primárně barvových odpovědích odkazuje na kognitivní kontrolu primárně instinktivního způsobu zpracování podnětového pole. Determinanta CF indikuje spontaneitu, bezprostřednost a emoční reaktivitu s nižší mírou kognitivní kontroly (Meyer a kol., 2011). Podle Weinaera (2003) je zmnožení determinanty CF ukazatelem labilnější emotivity a nižší míry rozumové kontroly nad emočními procesy.

Determinanta CBlend zachycuje odpovědi, které jsou určovány současně chromatickou barvou a stínováním skvrny. Skór CBlend odkazuje jednak k emocionální přecitlivělosti a jednak k náchylnosti člověka k prožívání negativních emocí a k horší dostupnosti emocí pozitivních. Meyer a kolektiv (2011) uvádí, že skór CBlend má vazbu na sebedestrukční tendence, ale pro nedostatečnou experimentální a empirickou podporu tohoto tvrzení doporučuje opatrnost při interpretaci.

Determinanta Y slouží k zachycení odpovědí, jež se zakládají na odstínech skvrny bez taktilního nebo dimenzionálního fenoménu. Tradičně je skór Y spojován s úzkostným prožíváním, frustrací a dalšími negativními projevy působící stresové zátěže, je tak především ukazatelem aktuálního psychického stavu člověka (Exner, 2003; Weiner, 2003). Nadprodukce determinanty Y je indikátorem prožívaného napětí, úzkosti, frustrace a pocitů bezmoci, tedy celkového zahlcení psychiky negativními emocemi, v důsledku stresové zátěže.

Determinanta m zachycuje odpovědi obsahující pohyb neživého objektu. Tradičně je skór m chápán jako projev nezpracovaného vnitřního konfliktu, který vyvolává vnitřní napětí a ústí v problémy s koncentrací pozornosti (Exner, 2003; Weiner, 2003). V pojetí systému R-PAS pohyb neživého objektu odráží stav psychického napětí, vnitřní neklid a narušení procesů pozornosti (Meyer a kol., 2011).

Determinanta FM označuje přítomnost zvířecího pohybu v odpovědi. Interpretace determinanty vychází z chápání zvířecího chování jako instinktivně řízeného, poháněného vlastními potřebami bez účasti uvažování a vědomého řízení činnosti. Skór FM je tradičně

spojováno s nenaplněním základních potřeb. Exner (2003) uvádí, že nadprodukce odpovědí s determinantou FM ($FM > 5$) je projevem silného tlaku nenaplněných potřeb, které svou naléhavostí negativně ovlivňují kognitivní funkce. Naopak nízký počet determinant FM odkazuje k tendenci vnitřní potřeby rychle uspokojovat nebo jejich projevy udržovat pod rozumovou kontrolou. Interpretace skóru FM je podle Meyera a kolektivu (2011) sporná, v literatuře neexistuje dostatek důkazů pro závěr, že skór FM hodnotí nesplněné potřeby. V této oblasti je potřeba další výzkum.

Index F% nahradil v systému R-PAS Exnerův index lambda. Index F% se vypočítá jako podíl počtu tvarových odpovědí (F) ku počtu všech odpovědí (R) vyjádřený v procentech. Index odráží míru komplexnosti ve vnímání a zpracování podnětového pole. Interpretace skóru v systému R-PAS je však analogická interpretaci systému CS. Vysoký výskyt čistě tvarových odpovědí je spojován s omezeným rozsahem pozornosti vůči jemným nuancím vnitřního i vnějšího světa a nadměrnou simplifikaci komplexní reality, která člověku brání v jejím plném pochopení. Vysoké hodnoty F% mohou být projevem adaptace na stresovou zátěž a stejně tak důsledkem nedostatečné sebereflexe. Naopak nízké hodnoty F% jsou dávány do souvislosti se schopností vnímat jemné detaily v podnětovém poli a chápat realitu života ve větší komplexnosti. Vysoká míra pozornosti upřené k detailům může nabývat i neadaptivní podoby, kdy člověk nedokáže odlišit podstatné od nepodstatného a postupně je zahlcen detaily okolní reality. Z vývojového hlediska lze s narůstajícím věkem dítěte pozorovat postupné ubývání odpovědí s čistě tvarovou determinantou (Lečbých, 2016). V klinické praxi je index F% považovaný za interpretačně silnou proměnnou (Meyer a kol., 2011).

Determinantu r nacházíme v odpovědích, které jsou založené na symetrii skvrny. Vysoké hodnoty výsledného skóru tradičně poukazují na sebestřednou orientaci až narcistické rysy osobnosti (Exner, 2003). Dle Weinaera (2003) je již jedna reflexivní odpověď považována za potencionálně problematickou a odkazuje k sebeobdivu, sobectví, sebeprosazování na úkor druhých. Podle Meyera a kolektivu (2011) je tento směr interpretace skóru r adekvátní, pokud uvažujeme o reflexi člověka nebo tvora s lidskou podobou. V případě reflexe jiného objektu (např. krajiny) už tato logika není zcela jednoznačná a v tomto ohledu autoři doporučují provést další výzkum. Z vývojového hlediska lze očekávat vyšší výskyt determinanty r v období prepuberty a puberty, tedy v období charakteristickém sebestředností a nafouknutým sebeobrazem (Lečbých, 2016).

VÝZKUMNÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A CÍLE PRÁCE

Základní výzkumnou oblastí, v níž se tato studie pohybuje, je teorie vztahové vazby v dospělosti a Rorschachova metoda, jakožto psychodiagnostický nástroj. Teorie vztahové vazby poskytuje základní interpretační rámec pro pochopení blízkých vztahů dospělých. Jejím výchozím předpokladem je, že předchozí vztahové zkušenosti s významnými druhými jsou nevědomě internalizovány ve formě vztahových pracovních modelů. Tyto jádrové modely zahrnují strategie a postupy, které ovlivňují vnímání, prožívání a utváření budoucích vztahů, ať už těch partnerských, rodinných, přátelských nebo pracovních. Současně se odráží ve způsobu nahlížení na sebe sama a ovlivňují i způsob prožívání, regulaci emocí, pracovního chování i dosahování životních cílů. Interakce se vztahovými osobami, které jsou dostupné, pečující a podpůrné, vedou k formování pocitu bezpečného připoutání a upevnění pozitivního vnitřního pracovního modelu sebe i ostatních. Celkově ústí do bezpečného stylu vztahové vazby, který je předpokladem pro duševní zdraví člověka. Pokud nejsou vztahové osoby citově dostupné, nereagují na potřeby protějšku adekvátním způsobem, nedokážou poskytnout akceptující a pečující prostředí, pravděpodobně se u člověka na podkladě nejistoty v připoutání, negativního modelu sebe sama i druhých a aktivace obranných strategií (hyperaktivační a deaktivující strategie) rozvine jeden ze tří stylů nejisté vztahové vazby – úzkostný styl, vyhýbavý styl nebo dezorganizovaný styl vztahové vazby. S rozvojem některého z nejistých stylů vztahové vazby se současně zvyšuje šance na rozvoj duševních obtíží. Styl vztahové vazby je považován za relativně stálý a tradičně se na něj pohlíží jako na stabilní rys osobnosti. Stejně jako jiné osobnostní rysy není vazbový styl definitivní a v průběhu života se může měnit v závislosti na nových, snad i korektivních vztahových zkušenostech. Nedávné výzkumy však přinesly důkazy o tom, že vnitřní pracovní model, a tím i styl vztahové vazby, je tvárný v relativně krátké době vlivem situačního kontextu a probíhajících životních událostí. Takto situačně aktivované vazbové schéma se pak projevuje nezávisle na dispozičním stylu vztahové vazby a může ho dočasně upozadit. Nabízí se nám tak alternativní pohled na styl vztahové vazby jako na situační charakteristiku osobnosti.

Povahu vztahové vazby v dospělosti je možné postihnout pomocí řady psychodiagnostických nástrojů, které lze v základu rozdělit na sebeposuzující metody, rozhovorové metody a projektivní metody (Mikulincer & Shaver, 2016). V oblasti projektivních metod zaměřených přímo na zjišťování vztahové vazby v dospělosti je nabídka relativně omezená, v tuto chvíli máme k dispozici pouze anglickou metodu Adult Attachment Projective (George & West, 2001), která na svou českou adaptaci zatím čeká. Rorschachova metoda je oblíbenou projektivní metodou klinických psychologů a jednou z nejužívanějších metod v oblasti psychodiagnostiky vůbec. Pomocí Rorschachovy metody lze zachytit současný emocionální stav, způsob prožívání, typické myšlenkové procesy, vztahování se k sobě samému a ke světu, rovněž pak vnitřní konflikty, potřeby a charakteristické vzorce reagování. S pomocí Rorschachovy metody můžeme hlouběji zkoumat a poznávat osobnost a její dynamiku (Najbrtová a kol., 2017). Nabízí se tedy otázka, od níž se i odvíjí tato práce, a to, jakým způsobem se povaha vztahové vazby dospělého člověka odráží v rorschachovském protokolu a jaké jsou možnosti užití Rorschachovy metody při zjišťování vztahové vazby v rámci klinicko-psychologické diagnostiky.

Zkoumáním diagnostických možností Rorschachovy metody v oblasti vztahové vazby se zabývala řada studií (Berant, 2017; Berant a kol., 2005; Berant & Wald, 2009; Berant & Zim, 2013; Cassella & Viglione, 2009; Duberstein & Talbot, 1993; Iwasa & Ogawa, 2010, 2013, 2016; Jurčík, 2019; Lečbych & Seidl, 2013; Seidl & Lečbych, 2016). Tento můj výzkumný projekt na zmíněné studie navazuje, přičemž v principu vychází ze závěrů metaanalýzy provedené Zizi a kolektivem (2019), v rámci níž autoři doporučili k dalšímu zkoumání sadu rorschachovských proměnných, které se ukázaly být adekvátním ekvivalentem dimenzí vztahové vazby. Z R-PAS proměnných, které jsou spojovány se vztahovou úzkostí, tedy sledují texturové odpovědi (T), orálně závislé vyjadřování (ODL%) – dle pravidel prezentovaných Bornsteinem a Maslingem (2005), procentuální vyjádření počtu odpovědí na chromatické tabule ze všech odpovědí (R8910%), barvovětvarovou odpovědi (CF), barvově-stínové odpovědi (CBlend), difuzní stínování (Y) a pohyb neživého objektu (m). Z R-PAS proměnných, které vypovídají o vztahové vyhybavosti, mě zajímají zvířecí pohybové odpovědi (FM), procentuální vyjádření čistých tvarových odpovědí ze všech odpovědí (F%) a reflexe (r).

Cílem této práce je ověřit možnosti uplatnění Rorschachovy metody, oblíbeného a klinickými psychology hojně užívaného psychodiagnostického nástroje, při diferenciální

diagnostice dynamiky vztahové vazby. Výzkumy doposud provedené v oblasti vztahové vazby v Rorschachově metodě přinesly řadu zajímavých, avšak nejednoznačných zjištění. Závěry dosavadních výzkumů se částečně liší, čímž nastolují řadu otázek a vytváří prostor pro další výzkumnou práci. Nabízí se tedy možnost podrobit rorschachovské proměnné, doporučené výzkumníky na základě již provedených studií, dalšímu empirickému testování a pokusit se do řešené problematiky vnést více světla. V rámci této práce tedy budu sledovat souvislost mezi rysovou vztahovou úzkostí, respektive rysovou vztahovou vyhýbavostí, zjišťovanými skrze sebeposouzení metodou ECR-CZ, a vybranými R-PAS ukazateli těchto dimenzí v Rorschachově metodě. V tomto směru budu ověřovat platnost výsledků dosavadních studií a pracovat s konceptem vztahové vazby jako se stabilním rysem osobnosti.

Mým stěžejním cílem je však podívat se na souvislost vztahové vazby a Rorschachovy metody ve světle novějších vědeckých poznatků, které hovoří o přechodných výkyvech v aktivaci vazbového systému pod vlivem bezprostředních událostí a představují vztahovou vazbu jako dynamickou charakteristiku osobnosti, nikoliv jako trvalý rys osobnosti. Ukazuje se, že situačně aktivované vazbové schéma se může projevat nezávisle na dispozičním stylu vztahové vazby, a dokonce ho může přechodně upozadit. Dočasné fluktuace ve stylu vztahové vazby tak nelze považovat za pouhé odchylky od jádrového stylu, naopak je třeba je zohlednit při posuzování aktuálního prožívání a chování člověka. V tomto směru je mým záměrem prozkoumat, za použití sebeposuzující škály SAAM, zachycující situační změny ve vztahové úzkosti a vztahové vyhýbavosti, zda momentální stav aktivace vazbového systému moderuje sledovaný vztah mezi vybranými R-PAS skóry v Rorschachově metodě a rysovou vztahovou úzkostí, respektive rysovou vztahovou vyhýbavostí, hodnocenými na škále ECR-CZ. Z hlediska tohoto cíle se tedy pouštím do oblasti, která je zatím neprobádaná a nabízí tak prostor pro hledání odpovědí na doposud nezodpovězené otázky.

5 VÝZKUMNÉ HYPOTÉZY

Na podkladě výzkumů prezentovaných v teoretické části a s ohledem na výzkumný problém a cíl práce, formuluji následující statistické hypotézy.

H1: Aktuální aktivace vztahové úzkosti moderuje vztah mezi rysovou vztahovou úzkostí a skórem T v Rorschachově metodě.

H2: Aktuální aktivace vztahové úzkosti moderuje vztah mezi rysovou vztahovou úzkostí a skórem ODL% v Rorschachově metodě.

H3: Aktuální aktivace vztahové úzkosti moderuje vztah mezi rysovou vztahovou úzkostí a skórem R8910% v Rorschachově metodě.

H4: Aktuální aktivace vztahové úzkosti moderuje vztah mezi rysovou vztahovou úzkostí a skórem CF v Rorschachově metodě.

H5: Aktuální aktivace vztahové úzkosti moderuje vztah mezi rysovou vztahovou úzkostí a skórem CBlend v Rorschachově metodě.

H6: Aktuální aktivace vztahové úzkosti moderuje vztah mezi rysovou vztahovou úzkostí a skórem Y v Rorschachově metodě.

H7: Aktuální aktivace vztahové úzkosti moderuje vztah mezi rysovou vztahovou úzkostí a skórem m v Rorschachově metodě.

H8: Aktuální aktivace vztahové vyhýbavosti moderuje vztah mezi rysovou vztahovou vyhýbavostí a skórem FM v Rorschachově metodě.

H9: Aktuální aktivace vztahové vyhýbavosti moderuje vztah mezi rysovou vztahovou vyhýbavostí a skórem F% v Rorschachově metodě.

H10: Aktuální aktivace vztahové vyhýbavosti moderuje vztah mezi rysovou vztahovou vyhýbavostí a skórem r v Rorschachově metodě.

Nutno poznamenat, že s ohledem na množství hypotéz definovaných ve vztahu k hlavnímu cíli této práce jsem se po dohodě s vedoucím práce PhDr. Martinem Seitlem, Ph.D., rozhodla upustit od formulace dalších mnoha samostatných hypotéz vztahujících se k vedlejšímu cíli práce, nikoliv však od naplnění stanoveného cíle, tj. záměru ověřit výsledky předchozích výzkumů.

6 TYP VÝZKUMU A POUŽITÉ METODY

K výzkumnému problému přistupuji z pozice kvantitativní metodologie, a to s ohledem na výše definované cíle práce. Konkrétně se jedná o konfirmační studii, jejímž záměrem je prohloubit dosavadní poznatky o možnostech uplatnění Rorschachovy metody při diferenciální diagnostice dynamiky vztahové vazby. Kvantitativní výzkum realizuji za použití české verze škály Experiences in Close Relationships (ECR-CZ), českého překladu škály State Adult Attachment Measure (SAAM) a Rorschachovy metody. Rorschachovu metodu vyhodnocuji pomocí systému *Rorschach Performance Assessment System* (R-PAS).

6.1 Česká verze škály Experiences in Close Relationships (ECR-CZ)

Škála Experiences in Close Relationships (ECR; Brennan a kol., 1998) slouží k zachycení vztahové vazby v dospělém věku. Položky dotazníku sytí dvě na sobě nezávislé dimenze – vztahovou úzkostnost a vztahovou vyhýbavost. Metoda ECR má řadu příbuzných verzí vhodných pro specifické výzkumné designy – ECR-R (Fraley a kol., 2000), ECR-RS (Fraley a kol., 2011), ECR-12 (Lafontaine a kol., 2016). Metoda byla adaptována do řady světových jazyků a kulturních prostředí a v současné době je jednou z nejrozšířenějších sebeposuzujících metod postihujících vztahovou vazbu v dospělosti. V České republice vzniklo v posledních několika letech množství českých verzí metody ECR i metod z ní odvozených – česká verze ECR a její zkrácená verze ECR-CZ (Seitl a kol., 2016), česká verze ECR-R (Hašto a kol., 2018), ECR-R-16 (Kašćáková a kol., 2016), česká verze ECR-RS (Siroňová a kol., 2020). Pro účely této práce jsem si zvolila zkrácenou verzi ECR-CZ (Seitl a kol., 2016).

Česká verze ECR-CZ (Seitl a kol., 2016) se uplatňuje v diagnostice vztahové vazby v dospělosti a obsahuje dvě hlavní škály – vztahovou úzkostnost (*attachment anxiety*) a vztahovou vyhýbavost (*attachment avoidance*). Škála vztahové úzkostnosti je spojena především s touhou po blízkosti a ochraně a současně s prožíváním strachu z opuštění nebo z nedostatku lásky. Škála vztahové vyhýbavosti se zakládá na nedůvěře v druhé lidi a je definována snahou vyhnout se intimitě, projevům emoční blízkosti a preferencí vlastní nezávislosti. Jedná se o psychometricky přesnější zkrácenou verzi škály ECR, ze které byly

vyřazeny položky 19, 21, 29, 35 a 24. Celkem má škála 31 položek, z nichž 17 položek sytí dimenzi vztahové úzkostnosti a 14 položek tvoří dimenzi škály vztahové vyhýbavosti. Sude položky měří vztahovou úzkostnost, liché položky postihují vztahovou vyhýbavost, některé položky mají reverzní skórování. Jednotlivé položky, které mají formu výroků (např. „*Chci se sblížit s druhými, ale stejně si udržuji odstup.*“), respondent hodnotí na sedmistupňové škále Likertova typu (1 = rozhodně nesouhlasím, 2 = nesouhlasím, 3 = spíše nesouhlasím, 4 = nevím, 5 = spíše souhlasím, 6 = souhlasím, 7 = rozhodně souhlasím). Pro vyhodnocení metody je třeba vypočítat průměr hodnot všech odpovědí na položky v jednotlivých škálách. Získané průměrné hodnoty vztahové úzkostnosti a vztahové vyhýbavosti slouží jako hrubé skóry, které lze následně převést na skóry vážené (Seitl a kol., 2016).

V rámci posouzení souběžné kriteriální validity byla škála ECR-CZ korelována s vybranými škálami Bochumského osobnostního dotazníku (BIP) – schopnost kontaktů, orientace na tým, emocionální stabilita, odolnost vůči zátěži, které mají přímou souvislost s dynamikou vztahové vazby. Zjištěné výsledky plně odpovídají teoretickému předpokladu, škála vztahové vyhýbavosti silně negativně koreluje se škálou BIP schopnosti kontaktů a středě negativně se škálou BIP orientace na tým. Podobně škála vztahové úzkostnosti středně negativně korelovala se škálami BIP emocionální stabilita a odolnost vůči zátěži (Seitl a kol., 2016).

Vnitřní konzistence škály ECR-CZ, vyjádřená pomocí Cronbachova koeficientu alfa, vykazuje dobré výsledky (0,86 a 0,86 pro vztahovou úzkostnost a vztahovou vyhýbavost), průměrné korelace položek s celkovým skóre škály byly 0,51 pro vztahovou vyhýbavost a 0,48 pro vztahovou úzkostnost a průměrné korelace položek mezi sebou byly 0,53 pro vztahovou vyhýbavost a 0,28 pro vztahovou úzkostnost. Stabilita metody v čase je rovněž dobrá, test-retestová reliabilita měřená na souboru 43 participantů s odstupem tří měsíců je 0,73 pro vztahovou vyhýbavost a 0,85 pro vztahovou úzkostnost (Seitl a kol., 2016). Výše prezentované výsledky provedené studie hovoří o psychometrické kvalitě metody a potvrzují vhodnost jejího užití v rámci výzkumu i klinické praxe (Seitl a kol., 2016).

Z výsledků explorativní faktorové analýzy vyplývá vhodnost užití 2faktorového modelu. Dva hlavní vzájemně nekorelované faktory, které odpovídají teoretickým konstruktům vztahové úzkostnosti a vztahové vyhýbavosti, vysvětlují 54,2 % celkového rozptylu (28,3 % a 25,9 % pro faktor vztahové vyhýbavosti a faktor vztahové úzkostnosti). Dobré psychometrické vlastnosti 2faktorového řešení potvrdily výsledky konfirmační

faktorové analýzy: $\chi^2(17) = 98,33$; $p < 0,000$; CFI = 0,967 a TLI = 0,946; RMSEA = 0,067 (CI RMSEA 0,055 až 0,079); SRMR = 0,042 (Seitl a kol., 2016).

Metoda ECR-CZ má dostupná výchozí normová data, která byla vytvořena na výzkumném souboru 3107 osob (Střelec a kol., 2017). Normy jsou rozděleny podle rodu a věku do čtyř věkových kategorií (13–18 let, 19–25 let, 26–35 let, 36 a více let). Autoři metody ECR-CZ na základě provedené studie doporučují stanovit hraniční bod (*cut off skóre*) jako střed + 1 SD. O bezpečném stylu vazby tedy můžeme uvažovat, pokud není hraniční hodnota ani na jedné ze škál překročena. V případě, kdy je hranice překročena současně na obou škálách, hovoříme o dezorganizovaném stylu vazby (Seitl a kol., 2016).

6.2 Škála State Adult Attachment Measure (SAAM)

Škála State Adult Attachment Measure (SAAM; Gillath a kol., 2009) slouží ke zjišťování dočasných změn ve vztahové vazbě. Jedná se o užitečný nástroj pro studium časových a kontextuálních změn ve stylu vztahové vazby.

Škála SAAM zachycuje momentální podobu vnitřního pracovního modelu vztahové vazby prostřednictvím výroků formulovaných s důrazem na aktuální prožívání tady a teď (např. „*V tuto chvíli se opravdu potřebuji cítit milován/a.*“). Jednotlivé výroky respondent hodnotí na 7bodové škále Likertova typu (1 = rozhodně nesouhlasím, 2 = nesouhlasím, 3 = spíše nesouhlasím, 4 = nevím, 5 = spíše souhlasím, 6 = souhlasím, 7 = rozhodně souhlasím). Metodu tvoří celkem 21 položek, které jsou rovnoměrně rozloženy mezi tři hlavní faktory – vztahová bezpečnost (*attachmnet security*), vztahová úzkostnost (*attachment anxiety*), vztahová vyhýbavost (*attachment avoidance*). Výsledek metody získáme výpočtem průměru hodnot všech odpovědí na položky v jednotlivých škálách. Získané hodnoty jednotlivých dimenzí představují hrubé skóry (Gillath a kol., 2009).

Na rozdíl od škály ECR a škál z ní odvozených, má škála SAAM trojrozměrnou strukturu. Metoda SAAM spolehlivě zachycuje prostřednictvím třech výše uvedených dimenzí momentální psychodynamické vazbové procesy – úzkost z citového připoutání, vyhýbání se citové vazbě a uplatňování „bezpečné strategie“. V základech metody stojí předpoklad, že nízkou úroveň vztahové úzkostnosti anebo vztahové vyhýbavosti nelze automaticky vnímat jako důkaz vysoké míry vztahové bezpečnosti, a proto je její součástí samostatná dimenze vztahové bezpečnosti. Citlivost škály SAAM na dočasné změny v pracovních modelech vztahové vazby dokládá řada studií (Bosmans, Bowles, a

kol., 2014; Gillath a kol., 2009). Škála vztahové úzkostnosti souvisí s nízkým sebehodnocením, extrémní potřebou mezilidské blízkosti, lásky a podpory a neutuchajícími obavami z odmítnutí nebo opuštění. Škála vztahové vyhýbavosti má vztah k neochotě důvěřovat druhým, k odmítání vzájemné závislosti a zdůrazňování vlastní autonomie, odkazuje na strach z intimity a vyjadřování emocí. A konečně, škála vztahové bezpečnosti je koncipovaná jako samostatná dimenze, která je spojena s pocitem důvěry v podporu a ujištění ze strany vazbové figury, s vírou ve vlastní hodnotu a kompetence a se schopností prožívat intimitu a vzájemnou závislost ve vztahu (Gillath a kol., 2009).

Metoda SAAM byla dosud převedena do italštiny, korejštiny, čínštiny a němčiny, v českém prostředí zatím standardizována nebyla (Gillath a kol., 2009). Pro účely tohoto výzkumu jsem tedy provedla její překlad, a to ve dvou krocích. Nejprve položky škály do českého jazyka přeložily tři nezávislé osoby s výbornou znalostí anglického jazyka. Jednotlivé verze překladu byly vzájemně porovnány a úpravou jemných jazykových nuancí vznikla jedna konečná verze. Následně nezávislý profesionální překladatel provedl zpětný překlad do anglického jazyka, který porovnal s originálem a navrhl úpravu znění položek v českém jazyce. Přeformulováním problematických položek vznikla finální česká adaptace škály SAAM. Srozumitelnost českého znění položek škály byla pilotně ověřena na šesti dobrovolnících. Výsledný překlad uvádím v příloze 3.

Škála SAAM vykazuje vysokou korelaci s metodami, které měří podobným způsobem konstrukt vztahové vazby (ECR, ECR-R, RQ) a naopak nízkou korelaci s nástroji sestavenými pro měření jiných psychologických konstruktů (Positive and Negative Affect Schedule; PANAS) (Bosmans, Bowles, a kol., 2014; Gillath a kol., 2009). Z pohledu inkrementální validity se nástroj rovněž osvědčil, škála SAAM dokáže zpřesnit predikci kvality vztahu zjišťovanou pomocí Adult Temperament Questionnaire ($\Delta R^2 = 0.24$, $p < 0.01$) (Gillath a kol., 2009). Výsledky dalších studií rovněž poukázaly na dobrou konvergentní, diskriminační i inkrementální validitu metody (Ma a kol., 2012; Park & Lee, 2012; Stöven & Herzberg, 2021; Trentini a kol., 2015; Xu & Shrout, 2013).

U všech subškál byla ověřována reliabilita vnitřní konzistence pomocí Cronbachova koeficientu alfa a test-retest reliabilita pomocí korelačního koeficientu. Test-retest reliabilita po třech měsících byla uspokojivá (0,51; 0,53 a 0,59 pro vztahovou úzkostnost, vztahovou vyhýbavost a vztahovou bezpečnost). Cronbachovy koeficienty alfa poukazují na dobrou vnitřní konzistenci metody (0,84; 0,83 a 0,87 pro vztahovou úzkostnost, vztahovou vyhýbavost a vztahovou bezpečnost) (Gillath a kol., 2009). Dobrá vnitřní konzistence

a stejně tak test-retest reliabilita byly následně potvrzeny i v dalších studiích (Ma a kol., 2012; Park & Lee, 2012; Stöven & Herzberg, 2021; Trentini a kol., 2015; Xu & Shrout, 2013).

Na základě výsledků explorativní faktorové analýzy se ve srovnání s jednofaktorovým, 2faktorovým a 4faktorovým modelem jeví 3faktorová struktura metody jako nejvhodnější. Následně provedená konfirmační faktorová analýza odhalila odpovídající shodu mezi modelem a daty: $\chi^2 (186, N = 1433) = 1647.25$; CFI = 0.90; RMSEA = 0.07 (studie 2, Gillath a kol., 2009). 3faktorové řešení bylo opakovaně konfirmační faktorovou analýzou potvrzeno v dalších studiích (Ma a kol., 2012; Park & Lee, 2012; Stöven & Herzberg, 2021; Trentini a kol., 2015). Výsledky dosavadních psychometrických studií naznačují, že škála SAAM je platným a spolehlivým nástrojem vhodným pro měření aktuálního stavu vazbového systému, a do budoucna lze uvažovat o jeho dalším uplatnění v klinické praxi (Gillath a kol., 2009).

6.3 Rorschachova metoda

Rorschachova metoda je projektivní psychodiagnostický nástroj, který slouží ke komplexní diagnostice osobnosti. Pomocí Rorschachovy metody lze postihnout strukturu i vnitřní dynamiku osobnosti. Pro její široký diagnostický potenciál se o ní hovoří jako o královské metodě a patří mezi nejužívanější psychodiagnostické nástroje používané v praxi klinických psychologů. O metodě již byly publikovány stovky monografií a každoročně je zmiňovány v řadě vědeckých článků. Současně se jedná o metodu, která má mnoho zastánců i kritiků (Najbrtová a kol., 2017).

Autorem metody je švýcarský psychiatr Hermann Rorschach, který jako první využil potenciálu inkoustových skvrn v rámci psychodiagnostického zkoumání lidské osobnosti. Záměrem Rorschacha bylo vytvořit test, pomocí kterého by bylo možné posoudit percepčně-kognitivní procesy a jejich patologie u různých skupin psychiatrických pacientů. Základní dílo, ve kterém shrnul výsledky svého zkoumání, teoretická východiska a příklady z praxe, vydané v roce 1921, rok před jeho smrtí, nese jméno *Psychodiagnostika: diagnostický test založený na percepci*. Po smrti Hermanna Rorschacha na jeho dílo navázali jeho spolupracovníci a posléze i další výzkumníci (S. Beck, B. Klopfer, D. Rapaport, Z. Piotrowski, M. Hertzová, R. Schafer, P. Lerner, E. Bohm) a Rorschachovu metodu postupně dále rozpracovali. Postupně vznikla celá řada různých pojetí Rorschachovy metody,

v USA svého času existovalo pět samostatných rorschachovských systémů. V reakci na tuto roztržitost a nepřehlednost v používání Rorschachovy metody provedl John E. Exner srovnávací studii zmíněných pěti samostatných amerických systémů, na jejímž základě v roce 1974 vydal první verzi *Komprehensivního systému* (Comprehensive System, CS). V této podobě se na Rorschachovu metodu nahlíží jako na psychometrický test se standardizovanými postupy administrace, vyhodnocení a interpretace. V této podobě se Rorschachova metoda stává světově respektovanou a oblíbenou psychodiagnostickou metodou. Po smrti Johna E. Exnera se z jeho blízkých spolupracovníků, konkrétně G. Meyera, J. Mihury, P. Erdberga, D. Vigliona i R. Erarda, postupně vytvořila výzkumná skupina označovaná jako G5 (*group of five*). Tato skupina i po nedávné smrti R. Erarda pokračuje ve výzkumu metody a usiluje o vytvoření evidence-based systému. Vzniká tak nový a zatím poslední systém *Rorschach Performance Assessment System* (R-PAS) (Lečbých, 2016). A právě tento nejnovější systém R-PAS uplatňuji v rámci této práce.

Rorschachova metoda je označována za projektivní, ačkoliv její projektivní potenciál byl identifikován a aplikován v praxi až sekundárně. Původně byla metoda zkonstruována za účelem diagnostiky percepčně-kognitivních mechanismů a historicky tak šlo o neprojektivní test. Postupná orientace na projektivní aspekt metody značně rozšířila její interpretační i diagnostické možnosti a Rorschachova metoda se časem zařadila mezi projektivní metody měření. O metodě se tak dá mluvit jako o dílem projektivní a dílem neprojektivní, podle toho, na jaké aspekty respondentovy odpovědi se zaměříme. Mluvíme-li o projekci, je třeba říct, že metoda pracuje s projekcí jednak ve smyslu obecného fenoménu vnímání, kdy naučená schémata vnímání ovlivňují interpretaci situace, a jednak ve smyslu psychické obrany, kdy se nežádoucí vlastnosti promítají na jiné osoby nebo situace s cílem zamezit účinkům vnitřních konfliktů (Najbrtová a kol., 2017).

Metoda vychází z předpokladu, že projekce představ k testovému materiálu nejsou náhodné a odrážejí úroveň psychického fungování osobnosti. Rorschachovské tabule tak svým nejednoznačným, mnohovýznamovým obsahem nabízí široký prostor pro spontánní projevení individuality jedince, přičemž povaha výsledného chování je ukazatelem osobnostních rysů a způsobů zpracování reality daného jedince. Rorschachova metoda dokáže zachytit implicitní vlastnosti člověka, které on sám nemusí být schopen v danou chvíli rozpoznat. Je tak vhodným doplňkem k sebeposuzujícím metodám, neboť testujícímu umožňuje hodnotit chování respondenta v situaci tady a teď, a vidět, co člověk skutečně dělá, nikoliv, co říká, že dělá (Meyer a kol., 2011).

Rorschachova metoda se skládá z 10 tabulí, na kterých jsou inkoustové skvrny v šedo-černých a barevných odstínech. Skvrny jsou přibližně symetrické podle vertikální osy karty a každá skvrna je jedinečná svým tvarem, velikostí i barevným provedením. Tabule jsou očíslovány římskými číslicemi a seřazeny v přesně daném pořadí. Na tabulích I, IV, V, VI, VII najdeme skvrny tvořené achromatickými barvami, tabule II, III obsahují skvrny tvořené kombinací šedo-černé a červené barvy a na tabulích IX, X jsou vyobrazeny skvrny pestrobarevné (Meyer a kol., 2011).

Administrace má přesně stanovaný postup a probíhá vždy výhradně individuálně na klidném, dobře osvětleném a vyvětraném místě. Metoda vyžaduje specifické rozsazení, examinátor a testovaný sedí během práce bok po boku, přičemž examinátor je usazen mírně za testovaným. Na úvod je zařazen krátký rozhovor s testovaným, cílem je navázat spolupráci, snížit situační tenzi, navodit příjemnou atmosféru a rámcově testovaného seznámit s průběhem testování. Při informování o metodě lze respondentovi popsat proces, nikoliv však vysvětlit princip metody. Samotná administrace metody probíhá ve dvou fázích. V první fázi, označované jako asociační (*response phase*), jsou testovanému postupně předkládány tabule a jeho úkolem je každou tabuli prozkoumat a odpovědět na otázku „Co to může být?“. U každé tabule se má testovaný pokusit sdělit dvě, případně tři odpovědi. V situaci, kdy testovaný poskytne u tabule jen jednu odpověď, je možné jej jednou povzbudit k dalšímu nápadu. Odpovědi testovaného si examinátor doslovně zaznamenává, včetně neverbálních projevů, otázek a komentářů. Protokol musí obsahovat minimálně 15 odpovědí, v opačném případě je protokol nevalidní a je třeba přistoupit k druhé administraci. V druhé fázi, takzvané fázi upřesnění (*clarification phase*), examinátor testovanému znovu postupně předkládá tabule, čte mu odpovědi, které u dané karty říkal, a žádá ho, aby mu ukázal, kde je to, co říkal, a co danou věc dělá tím, čím je. Přitom se examinátor řídí zásadou nesuggestivního přístupu v dotazování a využívá otevřených otázek a vizuálního jazyka. V rámci této fáze examinátor přezkoumává a objasňuje odpovědi získané v asociační fázi, a to z hlediska tří klíčových charakteristik – lokalizace, determinanty, obsah. Správně provedené dotazování je předpokladem pro správné skórování a následné vyhodnocení metody (Meyer a kol., 2011).

K vyhodnocení protokolu v rámci systému R-PAS slouží online vyhodnocovací program *Rorschach Performance Assessment System*® (R-PAS®) dostupný na placené webové platformě r-pas.org. Pro vyhodnocení protokolu je třeba, aby testující nejprve samostatně skóroval jednotlivé odpovědi v protokolu podle striktních požadavků systému

R-PAS, a poté přiřazené skóry zadal do programu. Program R-PAS® následně ze zadaných kódů vypočítá souhrnné skóry a uspořádá je v rámci strukturálního souhrnu. Každému souhrnnému skóru také přiřadí příslušný percentil a standardní skóre na základě dostupných normativních dat. Současně hlavní interpretační proměnné vykreslí do profilu, ze kterého lze výsledky snadno interpretovat (Meyer a kol., 2011).

7 SBĚR DAT A VÝZKUMNÝ SOUBOR

Základní populaci pro tento výzkum tvořili studenti a absolventi humanitních a společenskovedních oborů ve věku 19–25 let. Při definování společenských a humanitních věd jsem vycházela z definice podle Grantové agentury ČR.

Výběrový soubor byl vytvořen metodou kvótního výběru podle stylu vztahové vazby v dospělosti. Metoda kvótního výběru byla zvolena s cílem zajistit rovnoměrné rozložení stylů vztahové vazby ve výběrovém souboru blížíci se rozložení v základní populaci. Při definování kvót jsem vycházela ze zahraničních studií Mickelsonové, Kesslera a Shavera (1997) a Bakermans-Kranenburga a van Ijzendoorna (2009), neboť v České republice údaje o zastoupení jednotlivých stylů vztahové vazby v populaci zatím nejsou k dispozici. Nicméně učinila jsem tak s vědomím určité kontroverznosti tohoto postupu vyplývající ze skutečnosti, že sociální a kulturní prostředí má nezanedbatelný vliv na utváření vztahové vazby, a potažmo i na rozložení jednotlivých stylů v dané společnosti. Data získaná v americké kultuře tak nemusí být zcela vypovídající o situaci v České republice. Mickelsonová a kolektiv (1997) na reprezentativním vzorku dospělých Američanů zjistili za použití metody AAI následující distribuci stylů vztahové vazby v americké populaci: 59 % bezpečná vztahová vazba, 25 % odmítavě vyhýbavá vztahová vazba a 11 % úzkostná/zapletená vztahová vazba. Novější data poskytla metaanalýza studií provedených pomocí metody AAI na osobách různého věku, pohlaví, původu a jazykového prostředí, kde celkový vzorek tvořilo 4392 neklinických respondentů (Bakermans-Kranenburg & van Ijzendoorn, 2009). Autoři dospěli k následujícím zjištěním: 56 % bezpečná vztahová vazba, 29 % odmítavě vyhýbavá vztahová vazba, 14 % úzkostná/zapletená vztahová, přičemž 18 % respondentům nebyla přiřazena žádná kategorie vzhledem k projevům traumatu nebo ztráty.

Z výše uvedených studií lze odvodit, že procentuální rozložení stylů vztahové vazby je zhruba následující: 56–59 % bezpečná vztahová vazba a 44–41 % nejistá vztahová vazba, konkrétně 25–29 % odmítavě vyhýbavá vztahová vazba a 11–14 % úzkostná vztahová vazba. Vzhledem k použité metodě, která vychází z 3kategorického modelu vztahové vazby, nepřinesly výzkumy informace o procentuálním zastoupení jedinců s dezorganizovanou vztahovou vazbou v populaci. Je však na místě tento vazbový styl ve výzkumu zohlednit

a osoby s tímto stylem připoutání do něj alespoň v minimálním procentu zapojit. Studie o prevalenci dezorganizovaného stylu v dospělé populaci chybí, jakési vodítko tak mohou poskytnout výzkumy zaměřené na dětskou populaci, které hovoří o 5 % (Crittenden, 1988) až o 15 % (Van Ijzendoorn a kol., 1999) dětí s dezorganizovanou vztahovou vazbou.

Kvóty byly na základě výše uvedených studií připraveny pro soubor o velikosti 50 respondentů. Počet respondentů v jednotlivých kvótách byl stanoven následovně: 28 – 30 osob s bezpečnou vztahovou vazbou, 6 – 7 osob s úzkostnou vztahovou vazbou, 13 – 15 osob s odmítavě vyhýbavou vztahovou vazbou a přibližně 2 – 3 osoby s dezorganizovanou vztahovou vazbou. Při stanovení převládajícího stylu vztahové vazby respondenta a jeho následné přiřazení do kvóty jsem vycházela z dat získaných v rámci sebeposouzení respondenta v metodě ECR-CZ. Výpočet stylu vztahové vazby jsem provedla dle doporučení Seitla a kolektivu (2016), autorů studie ECR-CZ, a na základě dostupných normových dat (Střelec a kol., 2017).

Výzkumný soubor tvořilo 49 dospělých osob, z toho 39 žen (79,59 %) a 10 mužů (20,41 %). Průměrný věk celého souboru činil 21,55 let ($SD = 1,86$; 19–25 let). Z celkového počtu 49 respondentů byla 1 respondentka slovenské národnosti. Vlivem okolností souvisejících s pandemií onemocnění COVID-19 z výzkumu v jeho průběhu odstoupilo 10 respondentů.

Ve všech případech se jednalo o studenty nebo absolventy humanitních a společenských věd oborů. Všichni respondenti měli ukončené střední vzdělání s maturitní zkouškou a 47 (95,92 %) z nich v době výzkumu studovalo vysokou školu. Celkem 11 (22,45 %) respondentů absolvovalo vysokoškolské vzdělání v bakalářském studijním programu, přičemž 9 (81,82 %) z nich v době výzkumu ve vysokoškolském studiu pokračovalo. Pouze 1 respondentka měla dokončené vysokoškolské vzdělání v magisterském studijním programu. Z celkového počtu respondentů bylo v době výzkumu 8 (16,33 %) respondentů zaměstnaných, a to alespoň na částečný úvazek, ve sféře sociálních služeb, vzdělávání a personalistiky.

Z hlediska rodinného stavu bylo ve výzkumném vzorku aktuálně v partnerském vztahu trvajícím déle než dva roky 13 (26,53 %) respondentů, 12 (24,49 %) vypovědělo, že žijí v partnerském vztahu méně jak dva roky a 24 (48,98 %) osob bylo aktuálně bez partnerského vztahu.

Celkem 27 (55,10 %) respondentů uvedlo, že nemají žádnou zkušenost s psychologickou anebo psychiatrickou péčí, 15 (30,61 %) respondentů uvedlo předchozí zkušenost, 4 (8,16 %) respondenti vypověděli, že v posledních 6 měsících tento druh péče vyhledali, a 3 (6,12 %) respondenti jsou v péči odborníků dlouhodobě. Celkem 20 (40,82 %) respondentů uvedlo, že v posledních 6 měsících prožilo závažnou životní událost, ve většině případů se jednalo o úmrtí v rodině, rozpad partnerského vztahu, stěhování nebo závažné negativní dopady pandemie COVID-19.

Z pohledu složení výzkumného vzorku dle stanoveného kvótního znaku (styl vztahové vazby) se výběr respondentů podařil jen z části. Některé kvóty byly přeplněny, jiné se nepodařilo zcela naplnit. Výzkumný soubor se skládá z 31 respondentů s bezpečnou vztahovou vazbou, 5 respondentů s úzkostnou vztahovou vazbou, 10 respondentů s vyhýbavou vztahovou vazbou a 3 respondentů s dezorganizovanou vztahovou vazbou. V souladu s požadavky definovaných kvót jsou tedy ve výzkumném souboru zastoupeni pouze respondenti s dezorganizovanou vztahovou vazbou. Respondenti s bezpečnou vztahovou vazbou byli zařazeni v počtu přesahujícím kvótu o 1 osoby. Naopak kvóta pro osoby s úzkostnou a vyhýbavou vztahovou vazbou zůstala nenaplněna. Navzdory metodologické spornosti tohoto postupu, jsem se rozhodla kvótu pro osoby s bezpečnou vztahovou vazbou ponechat přeplněnou, jednak vzhledem k již tak malému výzkumnému vzorku a jednak protože se 2 respondenti svými výsledky v ECR-CZ pohybovali při hranici úzkostného stylu vztahové vazby.

7.1 Výzkumný postup

Respondenti byli osloveni dvakrát, nejprve během listopadu 2020 a podruhé v dubnu 2021. Sběr dat probíhal v období od prosince 2020 do června 2021. Na respondenty jsem se obrátila prostřednictvím informačního letáku uveřejněného na sociální síti Facebook, a to v relevantních univerzitních skupinách formou výzvy k účasti v psychologickém výzkumu. V informačním letáku byly uvedeny vstupní požadavky na respondenta, tj. věk a obor vzdělání, základní informace o účelu a průběhu výzkumu a kontaktní údaje. Pokud zájemce splňoval požadavky věku a oboru vzdělání, mohl se do výzkumu přihlásit. Po přihlášení jsem zájemci přidělila osobní kód a odeslala mu odkaz pro vyplnění elektronické verze sebeposuzující škály ECR-CZ. Výsledek ECR-CZ sloužil jednak k vytvoření rámcového přehledu o saturaci jednotlivých kvót a jednak k posouzení dispozičního stylu vztahové vazby. Pokud zájemce svým výsledkem na škále ECR-CZ odpovídal kvótním požadavkům,

byl do výzkumu zařazen. V opačném případě jsem ho informovala o nezařazení do výzkumu, poděkovala mu za jeho čas a ochotu ke spolupráci a poskytla jsem mu výsledek škály ECR-CZ, pokud o něj měl zájem. Byl-li respondent zařazen do výzkumu, individuálně jsem s ním domluvila termín setkání a v předstihu mu zaslala email s informacemi o průběhu výzkumu a podmínkách jeho realizace.

Setkání probíhalo v pracovní místnosti na Katedře psychologie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. S ohledem na mimořádnou situaci v souvislosti s pandemií onemocnění COVID-19 a platná protiepidemická opatření stanovaná vládou ČR se všechna setkání uskutečnila s ochranou dýchacích cest a za dodržení dalších zásad prevence proti šíření nákazy. V úvodním rozhovoru byl respondent rámcově seznámen s účelem výzkumu, průběhem testování a bylo mu garantováno dodržování etických zásad výzkumu. Současně mu byly zodpovězeny otázky, které se během rozhovoru vynořily. Po udělení informovaného souhlasu s účastí ve výzkumu následovala samotná administrace jednotlivých testových metod v tomto pořadí – Rorschachova metoda, sebesposuzující škála SAAM a anamnestický dotazník. Rorschachova metoda byla umístěna na začátek testové baterie, protože vyžaduje jednak dlouhodobé soustředění a jednak psychickou pohodu, a tedy je žádoucí nekonfrontovat testovaného s potenciálně konfliktními položkami v sebesposuzujících metodách. Administrace Rorschachovy metody probíhala standardizovaným způsobem v souladu s požadavky systému R-PAS. Po dokončení Rorschachovy metody byla zařazena přestávka s cílem zajistit odpočinek respondenta a dát mu prostor pro změnu pracovního nastavení. V druhé polovině sezení jsem respondentovi předložila k vyplnění škálu SAAM a následně i anamnestický dotazník. Obě metody byly administrovány na notebooku. Škálu SAAM bylo žádoucí zařadit těsně po Rorschachově metodě vzhledem k jejímu zaměření na aktuální stav aktivace vazbového systému. Celková doba testování trvala v průměru 1,5 hodiny. Čas se odvíjel od počtu odpovědí respondenta v Rorschachově metodě a jeho pracovního tempa. Na závěr setkání byl zařazen rozhovor, jehož účelem bylo nabídnout respondentovi prostor pro uvolnění a reflexi zážitku z testování a zodpovědět jeho případné otázky. Každému respondentovi jsem poděkovala za investovaný čas a ochotu zúčastnit se psychologického výzkumu a současně jsem mu přislíbila výsledky ze škály ECR-CZ, pokud o ně projevil zájem.

7.2 Etické hledisko a ochrana soukromí

Realizace výzkumu proběhla v souladu s etickými zásadami psychologického výzkumu. Před zapojením do výzkumu byl každý jednotlivý respondent seznámen s účelem a povahou výzkumu a zároveň byl informován, že jeho účast ve výzkumu je přísně anonymní a čistě dobrovolná. Každý účastník měl právo odstoupit z výzkumu, a to bez udání důvodů. Všem účastníkům byla garantována ochrana osobních údajů a soukromí. Výzkum byl proveden v souladu s platným zákonem o ochraně osobních údajů (zákon č. 101/2000 Sb.). Do výzkumu byly zařazeny pouze osoby, které podepsaly informovaný souhlas.

Účast ve výzkumu nebyla finančně ohodnocena. Všem respondentům byla za investovaný čas a energii nabídnuta možnost zaslání výsledků ze škály ECR-CZ a jejich případná konzultace, respondentům z řad studentů psychologie pak i přepis odpovědí z Rorschachovy metody, pro vlastní vzdělávací potřeby. Zájem o výsledky projevilo celkem 28 respondentů, přičemž někteří z nich využili i možnosti jejich konzultace.

8 PRÁCE S DATY A JEJÍ VÝSLEDKY

V prvním kroku zpracování dat jsem se věnovala dvěma sebeposuzujícím škálám, tedy škále ECR-CZ a škále SAAM. Odpovědi respondenta jsem převedla do tabulky v programu Microsoft Excel 2016, provedla jsem jejich kontrolu a následně jsem vypočítala hrubé skóry v jednotlivých dimenzích. V případě škály ECR-CZ jsem před výpočtem hrubých skóru pro jednotlivé dimenze provedla přepólování reverzně skórovaných položek. Při vyhodnocování obou metod jsem postupovala dle pravidel stanovených autory těchto diagnostických nástrojů (Gillath a kol., 2009; Seitl a kol., 2016). V případě škály ECR-CZ jsem následně pracovala s oběma jejími dimenzemi, zatímco ze škály SAAM jsem pro ověření stanovených hypotéz použila pouze dimenzi vztahové vyhybavosti a vztahové úzkostnosti, neboť právě tyto dvě dimenze byly vůči mému výzkumnému záměru nejrelevantnější. Ačkoliv jsem v souvislosti s hlavním cílem práce nepracovala s dimenzí vztahové bezpečnosti škály SAAM, provedla jsem její vyhodnocení a zahrнула ji do popisných statistik a korelační matice, a to s cílem orientačně nahlédnout na její vztah k rorschachovským proměnným teoreticky odvozeným pro vztahovou vazbu.

V dalším kroku jsem přistoupila ke kontrole respondentova protokolu z Rorschachovy metody a skórování všech jeho odpovědí. Při skórování protokolu jsem postupovala podle pravidel systému R-PAS definovaných v publikaci Meyera a kolektivu (2011). U obtížných odpovědí jsem správnost přidělených skóru konzultovala s vedoucím práce PhDr. Martinem Seitlem, Ph.D., který je certifikovaným odborníkem pro supervizi a výuku metody (certifikaci uděluje Ministerstvo zdravotnictví ČR) a zároveň členem České společnosti pro Rorschacha a projektivní metody (ČSRaP) a Mezinárodní společnosti pro Rorschacha a projektivní metody (ISR).

Skóry přidělené k jednotlivým odpovědím jsem posléze zadala do vyhodnocovacího programu R-PAS® dostupného online na zpoplatněné webové platformě r-pas.org, který z přidělených kódů vypočítal souhrnné skóry a následně je v podobě strukturálního souhrnu vygeneroval do tabulkového procesoru Microsoft Excel 2016. Pro práci v online programu R-PAS® jsem využila kreditů poskytnutých Katedrou psychologie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.

Po vyhodnocení všech použitých metod jsem převedla hodnoty proměnných relevantních pro daný výzkum do podoby datové matice vytvořené v programu Microsoft Excel 2016. Dále jsem postupovala od výpočtu základních popisných statistik k ověření normality a k výpočtu korelačních matic mezi sledovanými proměnnými, následně pak k ověření stanovených hypotéz prostřednictvím mnohonásobné lineární regresní analýzy. Před samotným výpočtem mnohonásobné lineární regresní analýzy jsem ještě ověřila nezbytné předpoklady pro její použití a provedla centrování nezávislých proměnných. Veškeré analýzy dat jsem provedla v programu Statistica 13.4., který Univerzity Palackého v Olomouci poskytuje svým studentům.

V prvním kroku jsem spočítala základní popisné statistiky pro všechny použité proměnné. Výsledky shrnuje tabulka 2.

Tabulka 2: *Popisné charakteristiky jednotlivých dimenzí škály ECR-CZ, škály SAAM a vybraných skóre Rorschachovy metody*

Proměnná	Průměr	Medián	Minimum	Maximum	SD	Šikmost
ECR-CZ vztahová úzkostnost	4,13	4,18	2,24	6,00	0,84	0,00
ECR-CZ vztahová vyhýbavost	3,51	3,36	1,57	5,71	1,17	0,28
SAAM vztahová bezpečnost	5,64	5,86	3,00	7,00	1,02	-0,67
SAAM vztahová úzkostnost	4,64	4,71	2,14	6,57	1,21	-0,39
SAAM vztahová vyhýbavost	2,75	2,57	1,14	4,86	1,05	0,42
ROR T	0,06	0,00	0,00	1,00	0,24	3,78
ROR ODL%	9,43	8,00	0,00	25,00	5,96	0,77
ROR ODL orální odpovědi	1,49	1,00	0,00	4,00	1,14	0,69
ROR ODL závislé odpovědi	0,88	1,00	0,00	4,00	0,93	1,07
ROR R8910%	31,35	32,00	23,00	39,00	3,21	0,12
ROR CF	2,71	2,00	0,00	8,00	1,90	0,58
ROR CBlend	0,69	0,00	0,00	6,00	1,18	2,63
ROR Y	1,49	1,00	0,00	7,00	1,40	1,37
ROR m	1,71	2,00	0,00	7,00	1,63	1,17
ROR FM	2,80	3,00	0,00	9,00	1,95	0,76
ROR F%	41,86	39,00	8,00	84,00	18,12	0,53
ROR r	0,39	0,00	0,00	3,00	0,76	2,19
ROR r lidské odpovědi	0,10	0,00	0,00	2,00	0,37	3,92
ROR r ostatní odpovědi	0,29	0,00	0,00	3,00	0,68	2,94

Pozn.: Velikost skupiny je stejná u všech proměnných, vždy se jedná o 49 respondentů.

Od výpočtu základních popisných statistik jsem postupovala k ověření normálního rozložení. Předpoklad normality jednotlivých proměnných jsem testovala pomocí Kolmogorova-Smirnovova testu a Shapirova-Wilkova testu, za směrodatný jsem však považovala výsledek Shapirova-Wilkova testu, který je v praxi považován za nejsilnější. Při

posuzování normality jsem rovněž zohlednila histogramy jednotlivých proměnných. Výsledky provedených testů uvádím v tabulce 3.

Tabulka 3: *Výsledky testů normality u zkoumaných proměnných*

Proměnná	Kolmogorův-Smirnovův test	Shapirův-Wilkův test	p
ECR-CZ vztahová úzkostnost	p > 0,20	0,99	0,93
ECR-CZ vztahová vyhýbavost	p > 0,20	0,95	0,04
SAAM vztahová bezpečnost	p > 0,20	0,93	0,01
SAAM vztahová úzkostnost	p > 0,20	0,96	0,08
SAAM vztahová vyhýbavost	p > 0,20	0,95	0,05
ROR T	p < 0,01	0,26	0,00
ROR ODL%	p > 0,20	0,94	0,01
ROR R8910%	p > 0,20	0,97	0,28
ROR CF	p < 0,10	0,94	0,01
ROR CBlend	p < 0,01	0,63	0,00
ROR Y	p < 0,15	0,85	0,00
ROR m	p < 0,05	0,86	0,00
ROR FM	p > 0,20	0,93	0,01
ROR F%	p > 0,20	0,96	0,13
ROR r	p < 0,01	0,57	0,00

Pozn.: Zvýrazněné jsou hodnoty vyjadřující normální rozložení proměnné. Velikost souboru je stejná u všech proměnných, vždy se jedná o 49 respondentů.

Z výsledků Shapirova-Wilkova testu vyplývá, že rozdělení většiny zkoumaných proměnných se na hladině významnosti 0,05 statisticky významně liší od normálního rozdělení. Jedinými proměnnými, jejichž výsledné p-hodnoty nevedly k zamítnutí normality, jsou proměnné – ECR-CZ vztahová úzkostnost, SAAM vztahová úzkostnost, SAAM vztahová vyhýbavost, ROR R8910% a ROR F%. Při grafickém posouzení normálního rozložení těchto proměnných se normalita potvrdila pouze u proměnné ECR-CZ vztahová úzkostnost. V ostatních případech byla normalita na základě histogramu zamítnuta. Z pohledu normálního rozložení se tak jeví jako problematická většina sledovaných proměnných.

Před samotným ověřováním platnosti stanovených hypotéz pomocí mnohonásobné lineární regresní analýzy jsem vypočítala základní korelační matice mezi sledovanými proměnnými. První korelační matice popisuje vztah mezi dimenzemi škály ECR-CZ a příslušnými R-PAS skóry zastupujícími vztahovou vazbu v Rorschachově metodě, a je tak klíčová z hlediska naplnění dílčího cíle této práce, který je orientován na ověření závěrů dosavadních výzkumů. Druhá korelační matice vyjadřuje souvislost mezi dimenzemi škály SAAM a vybranými R-PAS skóry zastupujícími vztahovou vazbu v Rorschachově metodě.

K vytvoření korelačních matic jsem pro nesplnění požadavku normality, a s ohledem na přítomnost odlehlých hodnot a současně nižší rozsah souboru, zvolila metodu neparametrické statistiky, konkrétně test Spearmanova korelačního koeficientu. Korelační matice prezentuji v navazujících tabulkách 4 a 5. Všechny stanovené hypotézy jsem testovala na hladině významnosti 0,05.

Tabulka 4: Spearmanova korelace dimenzí škály ECR-CZ s vybranými skóry zastupujícími vztahovou vazbu v Rorschachově metodě

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1 ECR-CZ vztahová úzkostnost	1,00											
2 ECR-CZ vztahová vyhýbavost	-0,04	1,00										
3 ROR T	-0,01	-0,14	1,00									
4 ROR ODL%	0,36*	0,04	0,01	1,00								
5 ROR R8910%	0,07	0,00	0,07	0,09	1,00							
6 ROR CF	0,06	0,28	-0,04	-0,08	-0,22	1,00						
7 ROR CBlend	0,00	0,20	-0,06	-0,05	-0,13	0,43**	1,00					
8 ROR Y	0,27	0,07	0,14	0,14	-0,14	0,19	0,34*	1,00				
9 ROR m	0,18	0,12	0,20	0,08	0,03	0,08	0,23	0,27	1,00			
10 ROR FM ^a	0,22	-0,02	-0,04	-0,01	-0,09	0,16	0,45**	0,18	0,37**	1,00		
11 ROR F%	-0,30*	0,14	-0,15	-0,08	0,03	-0,27	-0,36*	-0,37**	-0,63***	-0,66***	1,00	
12 ROR r	0,27	0,19	-0,15	0,11	-0,20	0,05	0,01	-0,04	0,12	0,24	-0,25	1,00

64

Pozn.: Označené korelace jsou významné na hladině: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

^a Předpokládám, že nízké skóre FM pozitivně koreluje se vztahovou vyhýbavostí.

Většina zjištěných korelačních vztahů mezi vybranými skóry zastupujícími vztahovou vazbu v Rorschachově metodě a dimenzemi rysové vztahové vazby podle škály ECR-CZ je zanedbatelné významnosti. Ze všech zahrnutých rorschachovských proměnných byla identifikována statisticky významná souvislost pouze u dvou. Jedná se o kladnou korelaci mezi skórem ODL% v Rorschachově metodě a rysovou vztahovou úzkostností ($r = 0,36$; $p = 0,01$) a o negativní korelaci mezi skórem F% v Rorschachově metodě a rysovou vztahovou úzkostností ($r = -0,30$; $p = 0,03$). V obou případech se jedná o středně silný vztah.

V datech lze pozorovat i trend pozitivní korelace mezi rysovou vztahovou úzkostností a skóry Y ($r = 0,27$; $p = 0,06$) a r ($r = 0,27$; $p = 0,06$) v Rorschachově metodě, výsledky však nejsou statisticky signifikantní. Podobně nacházím určitý trend pozitivní korelace mezi rysovou vztahovou vyhýbavostí a skórem CF ($r = 0,28$; $p = 0,05$) v Rorschachově metodě, i zde výsledky nejsou statisticky významné.

Z pohledu vzájemné souvislosti mezi rorschachovskými proměnnými teoreticky odvozenými pro vztahovou úzkostnost a vztahovou vyhýbavost jsou výsledky následující. V datech jsem identifikovala dva statisticky významné korelační vztahy. Skór CF kladně koreluje se skórem CBlend ($r = 0,43$; $p = 0,002$) a skór CBlend vykazuje kladný vztah ke skóru Y ($r = 0,34$; $p = 0,02$). V obou případech se jedná o středně silné souvislosti. V rámci rorschachovských proměnných teoreticky odvozených pro vztahovou úzkostnost lze zmínit ještě pozorovaný trend pozitivní korelace mezi skórem Y a skórem m ($r = 0,27$; $p = 0,07$), výsledky však nejsou statisticky signifikantní. Dále v datech nacházím vztah mezi rorschachovskými proměnnými, jež jsou ekvivalentem vztahové vyhýbavosti, konkrétně negativní korelaci mezi skórem FM a skórem F% ($r = -0,66$; $p = 0,000$), která je z pozorovaných vztahů nejsilnější. Ve výsledcích provedených analýz si lze všimnout i statisticky významných korelačních souvislostí mezi rorschachovskými skóry zastupujícími vztahovou úzkostnost a vztahovou vyhýbavost. Skór F% negativně koreluje se skórem CBlend ($r = -0,36$; $p = 0,01$) a zároveň se skórem Y ($r = -0,37$; $p = 0,01$) i skórem m ($r = -0,63$; $p = 0,00$). V prvních dvou případech je zjištěný vztah středně silný, v případě posledním jde o silný korelační vztah. Pozitivní korelaci nacházím dále i mezi skórem FM a skórem CBlend ($r = 0,45$; $p = 0,001$) i skórem m ($r = 0,37$; $p = 0,01$). V obou případech jde o středně silný korelační vztah.

Tabulka 5: Spearmanova korelace dimenzí škály SAAM s vybranými skóry zastupujícími vztahovou vazbu v Rorschachově metodě

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1 SAAM vztahová bezpečnost	1,00												
2 SAAM vztahová úzkostnost	0,08	1,00											
3 SAAM vztahová vyhýbavost	-0,58***	-0,35*	1,00										
4 ROR T	0,16	-0,04	-0,03	1,00									
5 ROR ODL%	-0,30*	0,41**	0,10	0,01	1,00								
6 ROR R8910%	0,03	0,06	0,04	0,07	0,09	1,00							
7 ROR CF	-0,12	-0,11	0,06	-0,04	-0,08	-0,22	1,00						
8 ROR CBlend	-0,21	-0,21	0,18	-0,06	-0,05	-0,13	0,43**	1,00					
9 ROR Y	-0,14	0,11	0,08	0,14	0,14	-0,14	0,19	0,34*	1,00				
10 ROR m	-0,15	0,04	0,19	0,20	0,08	0,03	0,08	0,23	0,27	1,00			
11 ROR FM ^a	0,08	0,14	0,08	-0,04	-0,01	-0,09	0,16	0,45**	0,18	0,37**	1,00		
12 ROR F%	-0,07	-0,27	-0,06	-0,15	-0,08	0,03	-0,27	-0,36*	-0,37**	-0,63***	-0,66***	1,00	
13 ROR r	-0,10	0,25	0,04	-0,15	0,11	-0,20	0,05	0,01	-0,04	0,12	0,24	-0,25	1,00

Pozn.: Označené korelace jsou významné na hladině: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

^a Předpokládám, že nízké skóre FM pozitivně koreluje se vztahovou vyhýbavostí

Podobně jako v předchozí analýze jsem z řady rorschachovských proměnných vztažených ke vztahové vazbě identifikovala pouze pár významných korelačních souvislostí s dimenzemi vztahové vazby podle SAAM. U většiny proměnných lze konstatovat, že nebyly nalezeny žádné statisticky signifikantní vztahy. Statisticky významnou negativní souvislost nacházím mezi skórem ODL% v Rorschachově metodě a situační vztahovou bezpečností ($r = -0,30$, $p = 0,03$). Zároveň skóre ODL% v Rorschachově metodě statisticky významně pozitivně koreluje se situační vztahovou úzkostí ($r = 0,41$; $p = 0,004$). V obou případech se jedná o středně silné korelační vztahy.

I zde je možné v datech pozorovat určité trendy. Za zmínku stojí negativní korelace mezi skórem F% v Rorschachově metodě a situační vztahovou úzkostí ($r = -0,27$; $p = 0,07$) a pozitivní korelace mezi skórem r v Rorschachově metodě a situační vztahovou úzkostí ($r = 0,25$; $p = 0,08$). Tyto výsledky však nejsou na zvolené hladině významnosti 0,05 statisticky významné.

Statisticky signifikantní korelační vztahy jsem dále zjistila mezi dimenzí situační vztahové vyhýbavosti a zbylými dimenzemi škály SAAM. Situační vztahová vyhýbavost statisticky významně negativně koreluje se situační vztahovou bezpečností ($r = -0,58$; $p = 0,000$) na straně jedné a se situační vztahovou úzkostí ($r = -0,35$; $p = 0,01$) na straně druhé. V prvním případě se přitom jedná o silný korelační vztah, v případě druhém o vztah středně silný.

Ve snaze o detailnější prozkoumání vztahu rorschachovských proměnných ODL% a r s dimenzemi vztahové vazby na škálách ECR-CZ a SAAM jsem spočítala dvě další korelační matice, a to rovněž za použití testu Spearmanova korelačního koeficientu. Korelační matice uvádím níže v tabulce 6 a 7. Důvodem k tomuto kroku je skutečnost, že odpovědi splňující požadavek pro přidělení skóru ODL lze dělit do dvou hlavních kategorií podle jejich obsahu, a to na orální odpovědi a závislé odpovědi. Podobně i odpovědi obsahující reflexi lze rozlišovat podle toho, jestli se jedná o reflexi člověka, popřípadě tvora s lidskou podobou, nebo o reflexi s jiným obsahem (např. reflexi krajiny). Systém R-PAS toto dělení umožňuje, v případě reflexních odpovědí dokonce doporučuje (Meyer a kol., 2011). Nabízí se tedy možnost zkoumat sledovanou souvislost i z pohledu dílčích subkomponent sumárního skóre ODL potažmo r.

Tabulka 6: Spearmanova korelace dimenzí škály ECR-CZ s rorschachovskými skóry ODL% a r a jejich subkomponentami

	1	2	3	4	5	6	7	8
1 ECR-CZ vztahová úzkostnost	1,00							
2 ECR-CZ vztahová vyhýbavost	-0,04	1,00						
3 ROR ODL%	0,36*	0,04	1,00					
4 ROR ODL orální odpovědi	0,32*	-0,04	0,77***	1,00				
5 ROR ODL závislé odpovědi	0,26	0,06	0,63***	0,09	1,00			
6 ROR r	0,27	0,19	0,11	0,04	0,10	1,00		
7 ROR r lidské odpovědi	0,10	0,06	0,02	-0,08	0,06	0,51***	1,00	
8 ROR r ostatní odpovědi	0,24	0,17	0,09	0,03	0,11	0,84***	0,02	1,00

Pozn.: Označené korelace jsou významné na hladině: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

Tabulka 7: Spearmanova korelace dimenzí škály SAAM s rorschachovskými skóry ODL% a r a jejich subkomponentami

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1 SAAM vztahová bezpečnost	1,00								
2 SAAM vztahová úzkostnost	0,08	1,00							
3 SAAM vztahová vyhýbavost	-0,58***	-0,35*	1,00						
4 ROR ODL%	-0,30*	0,41**	0,10	1,00					
5 ROR ODL orální odpovědi	-0,27	0,35*	-0,03	0,77***	1,00				
6 ROR ODL závislé odpovědi	-0,10	0,26	0,18	0,63***	0,09	1,00			
7 ROR r	-0,10	0,25	0,04	0,11	0,04	0,10	1,00		
8 ROR r lidské odpovědi	-0,04	0,04	-0,03	0,02	-0,08	0,06	0,51***	1,00	
9 ROR r ostatní odpovědi	-0,06	0,27	0,05	0,09	0,03	0,11	0,84***	0,02	1,00

Pozn.: Označené korelace jsou významné na hladině: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

Statisticky významnou souvislost nacházím mezi skórem ODL – orální odpovědi v Rorschachově metodě a rysovou vztahovou úzkostností ($r = 0,35$, $p = 0,01$). Jedná se o středně silný pozitivní vztah. Dále lze v datech pozorovat trend pozitivní korelace mezi rysovou vztahovou úzkostností a kategorií ODL – závislé odpovědi ($r = 0,26$; $p = 0,07$) v Rorschachově metodě, výsledky však nejsou na zvolené hladině významnosti 0,05 statisticky signifikantní. Z hlediska odpovědí obsahujících reflexe nepozoruji žádné signifikantní vztahy.

Kromě toho lze konstatovat, že proměnná ODL – orální odpovědi v Rorschachově metodě statisticky významně koreluje se situační vztahovou úzkostností ($r = 0,35$; $p = 0,01$). Jedná se o středně silný pozitivní vztah. V datech lze rovněž pozorovat trend negativní korelace mezi proměnnou ODL – orální odpovědi v Rorschachově metodě a situační vztahovou bezpečností ($r = -0,27$; $p = 0,06$). Dále jsem identifikovala trend pozitivní korelace mezi skórem ODL – závislé odpovědi v Rorschachově metodě a situační vztahovou úzkostností ($r = 0,26$; $p = 0,07$). Obdobný trend je patrný i mezi proměnnými r – ostatní odpovědi v Rorschachově metodě a situační vztahovou úzkostností ($r = 0,27$; $p = 0,07$). Tyto výsledky však nejsou na zvolené hladině významnosti 0,05 statisticky významné.

8.1 Výsledky ověření platnosti statistických hypotéz

Pro zodpovězení stanovených hypotéz H1 až H10, které hovoří o aktuálně aktivované vztahové úzkostnosti, respektive aktuálně aktivované vztahové vyhýbavosti (SAAM), jako o moderující proměnné vztahu mezi výsledky rysové vztahové úzkostnosti, potažmo vztahové vyhýbavosti (ECR-CZ), a vybranými skóry v Rorschachově metodě (7 pro vztahovou úzkostnost, 3 pro vztahovou vyhýbavost), jsem zvolila metodu mnohonásobné lineární regresní analýzy. Pro testování stanovených hypotéz jsem vytvořila celkem 10 regresních modelů. Výsledky provedených testů uvádím v tabulce pro každou hypotézu zvlášť. Všechny stanovené hypotézy jsem testovala na hladině významnosti 0,05.

Ještě před samotným výpočtem mnohonásobné lineární regresní analýzy jsem jednak ověřila nezbytné předpoklady pro použití této metody a zároveň jsem provedla centrování nezávislých proměnných stanovených v rámci regresního modelu. U každého regresního modelu jsem ověřila nepřítomnost multikolinearity a zároveň nepřítomnost heteroskedasticity, současně jsem prověřila normální rozložení reziduí a jejich vzájemnou nezávislost. K ověření nepřítomnosti multikolinearity jsem použila koeficient VIF,

nepřítomnost heteroskedasticity jsem určila na základě výsledků bodového grafu. Normální rozložení reziduí jsem prověřila pomocí Q-Q grafu a konečně nezávislost reziduí jsem určila na základě Durbin-Watsonova testu. Výsledky Durbin-Watsonova testu a VIF koeficienty uvádím v tabulce 8.

Tabulka 8: *Výsledky ověření předpokladů pro užití regresních modelů*

	VIF koeficient		Durbin-Watson d	p
	min	max		
Regresní model pro H1	1,01	1,03	2,09	0,72
Regresní model pro H2	1,19	1,44	1,91	0,75
Regresní model pro H3	1,01	1,04	1,94	0,82
Regresní model pro H4	1,01	1,05	1,95	0,81
Regresní model pro H5	1,07	1,44	1,71	0,30
Regresní model pro H6	1,01	1,01	1,73	0,33
Regresní model pro H7	1,01	1,19	2,02	0,99
Regresní model pro H8	1,02	1,02	2,28	0,29
Regresní model pro H9	1,00	1,01	2,27	0,32
Regresní model pro H10	1,05	1,22	2,21	0,47

Na základě výpočtu VIF koeficientu mohu konstatovat, že prediktory u všech definovaných regresních modelů nevykazují multikolinearitu. Podmínka nezávislosti reziduí byla rovněž ve všech případech splněna, jak naznačují výsledky Durbin-Watsonova testu. Dále na základě bodového grafu potvrzují, že vstupní data u všech regresních modelů splňují podmínku o absenci heteroskedasticity. Předpoklad normálního rozložení reziduí byl ověřen pomocí histogramu a Q-Q grafu, z nichž byla, v případě všech stanovených regresních modelů, patrná mírná odchylka nalezeného tvaru od normálního rozložení dat. Vzhledem k malému počtu pozorování však tento rozdíl nemusí být významný. V dalších výpočtech testových statistik tedy budu předpokládat normalitu dat. K výsledkům však budu přistupovat opatrně, protože normalitu se nepodařilo jednoznačně prokázat.

H1: Aktuální aktivace vztahové úzkostnosti moderuje vztah mezi rysovou vztahovou úzkostností a skórem T v Rorschachově metodě.

Pomocí regresního modelu se snažím určit, jakým způsobem je vztah mezi rysovou vztahovou úzkostností dle ECR-CZ a skórem T v Rorschachově metodě moderován aktuální aktivací vztahové úzkostnosti dle SAAM, přičemž očekávám, že aktuální úroveň aktivace vztahové úzkostnosti bude pozitivně posilovat vztah mezi zmíněnými proměnnými. Výsledky mnohonásobné lineární regresní analýzy uvádím v tabulce 9.

Tabulka 9: Výsledky regresní analýzy pro hypotézu H1

Výsledky regresní analýzy se závislou proměnnou: ECR-CZ vztahová úzkostnost R = 0,48 R ² = 0,23 Adjusted R ² = 0,17 F(3,45) = 4,37 p < 0,01					
N=49	B	SE	β	t(45)	p
Počátek			4,13	36,67	0,00
SAAM vztahová úzkostnost	0,47	0,13	0,33	3,58	0,00
ROR T	-0,01	0,13	-0,02	-0,04	0,97
SAAM vz. úzkostnost * ROR T	-0,14	0,13	-0,71	-1,04	0,30

Pozn.: Zvýrazněné jsou hodnoty signifikantní na hladině významnosti 0,05.

Z výsledků mnohonásobné lineární regresní analýzy vyplývá, že samostatně aktuální aktivace vztahové úzkostnosti na stanovené hladině významnosti 0,05 pozitivně predikuje rysovou vztahovou úzkostnost (B = 0,47; t = 3,58; p = 0,00), zatímco vliv skóru T v Rorschachově metodě na rysovou vztahovou úzkostnost není statisticky signifikantní (B = -0,01; t = -0,04; p = 0,97). Interakce mezi aktuální aktivací vztahové úzkostnosti a skórem T v Rorschachově metodě není na zvolené hladině významnosti statisticky signifikantní (B = -0,14; t = -1,04; p = 0,30). Na základě výše uvedených výsledků, které naznačují, že aktuální aktivace vztahové úzkostnosti nevstupuje do vztahu rysové vztahové úzkostnosti a skóru T v Rorschachově metodě jako moderátor, hypotézu H1 **nepřijímám**.

H2: Aktuální aktivace vztahové úzkostnosti moderuje vztah mezi rysovou vztahovou úzkostností a skórem ODL% v Rorschachově metodě.

Pomocí regresního modelu se snažím určit, jakým způsobem je vztah mezi rysovou vztahovou úzkostností dle ECR-CZ a skórem ODL% v Rorschachově metodě moderován aktuální aktivací vztahové úzkostnosti dle SAAM, přičemž očekávám, že aktuální úroveň aktivace vztahové úzkostnosti bude pozitivně posilovat vztah mezi zmíněnými proměnnými. Výsledky mnohonásobné lineární regresní analýzy prezentuji v tabulce 10.

Tabulka 10: Výsledky regresní analýzy pro hypotézu H2

Výsledky regresní analýzy se závislou proměnnou: ECR-CZ vztahová úzkostnost R = 0,47 R ² = 0,22 Adjusted R ² = 0,17 F(3,45) = 4,19 p < 0,01					
N=49	B	SE	β	t(45)	p
Počátek			4,14	35,02	0,00
SAAM vztahová úzkostnost	0,40	0,15	0,28	2,77	0,01
ROR ODL%	0,12	0,16	0,02	0,77	0,45
SAAM vz. úzkostnost * ROR ODL%	-0,01	0,14	0,00	-0,09	0,93

Pozn.: Zvýrazněné jsou hodnoty signifikantní na hladině významnosti 0,05.

Z výsledků mnohonásobné lineární regresní analýzy vyplývá, že samostatně aktuální aktivace vztahové úzkostnosti na stanovené hladině významnosti 0,05 pozitivně predikuje rysovou vztahovou úzkostnost (B = 0,40; t = 2,77; p = 0,01), zatímco vliv skóru ODL% v Rorschachově metodě na rysovou vztahovou úzkostnost není statisticky signifikantní (B = 0,12; t = 0,77; p = 0,45). Interakce mezi aktuální aktivací vztahové úzkostnosti a skórem ODL% v Rorschachově metodě není na zvolené hladině významnosti statisticky významná (B = -0,01; t = -0,09; p = 0,93). Na základě výše uvedených výsledků, které naznačují, že aktuální aktivace vztahové úzkostnosti nevstupuje do vztahu rysové vztahové úzkostnosti a skóru ODL% v Rorschachově metodě jako moderátor, hypotézu H2 **nepřijímám**.

H3: Aktuální aktivace vztahové úzkostnosti moderuje vztah mezi rysovou vztahovou úzkostností a skórem R8910% v Rorschachově metodě.

Pomocí regresního modelu se snažím určit, jakým způsobem je vztah mezi rysovou vztahovou úzkostností dle ECR-CZ a skórem R8910% v Rorschachově metodě moderován aktuální aktivací vztahové úzkostnosti dle SAAM, přičemž očekávám, že aktuální úroveň aktivace vztahové úzkostnosti bude pozitivně posilovat vztah mezi zmíněnými proměnnými. Výsledky mnohonásobné lineární regresní analýzy shrnuje tabulka 11.

Tabulka 11: Výsledky regresní analýzy pro hypotézu H3

Výsledky regresní analýzy se závislou proměnnou: ECR-CZ vztahová úzkostnost R = 0,46 R ² = 0,21 Adjusted R ² = 0,16 F(3,45) = 3,94 p < 0,01					
N=49	B	SE	β	t(45)	p
Počátek			4,13	37,34	0,00
SAAM vztahová úzkostnost	0,46	0,14	0,32	3,40	0,00
ROR R8910%	-0,02	0,13	0,00	-0,14	0,89
SAAM vz. úzkostnost * ROR R8910%	0,03	0,14	0,01	0,19	0,85

Pozn.: Zvýrazněné jsou hodnoty signifikantní na hladině významnosti 0,05.

Z výsledků mnohonásobné lineární regresní analýzy vyplývá, že samostatně aktuální aktivace vztahové úzkostnosti na stanovené hladině významnosti 0,05 pozitivně predikuje rysovou vztahovou úzkostnost ($B = 0,46$; $t = 3,40$; $p = 0,00$), zatímco vliv skóru R8910% v Rorschachově metodě na rysovou vztahovou úzkostnost není statisticky signifikantní ($B = -0,02$; $t = -0,14$; $p = 0,89$). Interakce mezi aktuální aktivací vztahové úzkostnosti a skórem R8910% v Rorschachově metodě není na zvolené hladině významnosti statisticky významná ($B = 0,03$; $t = 0,19$; $p = 0,85$). Na základě výše uvedených výsledků, které naznačují, že aktuální aktivace vztahové úzkostnosti nevstupuje do vztahu rysové vztahové úzkostnosti a skóru R8910% v Rorschachově metodě jako moderátor, hypotézu H3 **nepřijímám**.

H4: Aktuální aktivace vztahové úzkostnosti moderuje vztah mezi rysovou vztahovou úzkostností a skórem CF v Rorschachově metodě.

Pomocí regresního modelu se snažím určit, jakým způsobem je vztah mezi rysovou vztahovou úzkostností dle ECR-CZ a skórem CF v Rorschachově metodě moderován aktuální aktivací vztahové úzkostnosti dle SAAM, přičemž očekávám, že aktuální úroveň aktivace vztahové úzkostnosti bude pozitivně posilovat vztah mezi zmíněnými proměnnými. Výsledky mnohonásobné lineární regresní analýzy uvádím v tabulce 12.

Tabulka 12: Výsledky regresní analýzy pro hypotézu H4

Výsledky regresní analýzy se závislou proměnnou: ECR-CZ vztahová úzkostnost R = 0,46 R ² = 0,21 Adjusted R ² = 0,16 F(3,45) = 4,10 p < 0,01					
N=49	B	SE	β	t(45)	p
Počátek			4,13	37,33	0,00
SAAM vztahová úzkostnost	0,47	0,14	0,33	3,49	0,00
ROR CF	0,07	0,13	0,03	0,52	0,61
SAAM vz. úzkostnost * ROR CF	-0,05	0,14	-0,02	-0,39	0,70

Pozn.: Zvýrazněné jsou hodnoty signifikantní na hladině významnosti 0,05.

Z výsledků mnohonásobné lineární regresní analýzy vyplývá, že samostatně aktuální aktivace vztahové úzkostnosti na stanovené hladině významnosti 0,05 pozitivně predikuje rysovou vztahovou úzkostnost (B = 0,47; t = 3,49; p = 0,00), zatímco vliv skóru CF v Rorschachově metodě na rysovou vztahovou úzkostnost není statisticky signifikantní (B = 0,07; t = 0,52; p = 0,61). Interakce mezi aktuální aktivací vztahové úzkostnosti a skórem CF v Rorschachově metodě není na zvolené hladině významnosti statisticky signifikantní (B = -0,05; t = -0,39; p = 0,70). Na základě výše uvedených výsledků, které naznačují, že aktuální aktivace vztahové úzkostnosti nevstupuje do vztahu rysové vztahové úzkostnosti a skóru CF v Rorschachově metodě jako moderátor, hypotézu H4 **nepřijímám**.

H5: Aktuální aktivace vztahové úzkostnosti moderuje vztah mezi rysovou vztahovou úzkostností a skórem CBlend v Rorschachově metodě.

Pomocí regresního modelu se snažím určit, jakým způsobem je vztah mezi rysovou vztahovou úzkostností dle ECR-CZ a skórem CBlend v Rorschachově metodě moderován aktuální aktivací vztahové úzkostnosti dle SAAM, přičemž očekávám, že aktuální úroveň aktivace vztahové úzkostnosti bude pozitivně posilovat vztah mezi zmíněnými proměnnými. Výsledky mnohonásobné lineární regresní analýzy shrnuje tabulka 13.

Tabulka 13: Výsledky regresní analýzy pro hypotézu H5

Výsledky regresní analýzy se závislou proměnnou: ECR-CZ vztahová úzkostnost R = 0,52 R ² = 0,27 Adjusted R ² = 0,22 F(3,45) = 5,57 p < 0,002					
N=49	B	SE	β	t(45)	p
Počátek			4,16	38,04	0,00
SAAM vztahová úzkostnost	0,52	0,13	0,36	3,94	0,00
ROR CBlend	0,30	0,15	0,22	1,99	0,05
SAAM vz. úzkostnost * ROR CBlend	0,16	0,15	0,09	1,06	0,30

Pozn.: Zvýrazněné jsou hodnoty signifikantní na hladině významnosti 0,05.

Z výsledků mnohonásobné lineární regresní analýzy vyplývá, že samostatně aktuální aktivace vztahové úzkostnosti na stanovené hladině významnosti 0,05 pozitivně predikuje rysovou vztahovou úzkostnost (B = 0,52; t = 3,94; p = 0,00), zatímco vliv skóru CBlend v Rorschachově metodě na rysovou vztahovou úzkostnost není statisticky signifikantní (B = 0,30; t = 1,99; p = 0,05). Interakce mezi aktuální aktivací vztahové úzkostnosti a skórem CBlend v Rorschachově metodě není na zvolené hladině významnosti statisticky významná (B = 0,16; t = 1,06; p = 0,30). Na základě výše uvedených výsledků, které naznačují, že aktuální aktivace vztahové úzkostnosti nevstupuje do vztahu rysové vztahové úzkostnosti a skóru CBlend v Rorschachově metodě jako moderátor, hypotézu H5 **nepřijímám**.

H6: Aktuální aktivace vztahové úzkostnosti moderuje vztah mezi rysovou vztahovou úzkostností a skórem Y v Rorschachově metodě.

Pomocí regresního modelu se snažím určit, jakým způsobem je vztah mezi rysovou vztahovou úzkostností dle ECR-CZ a skórem Y v Rorschachově metodě moderován aktuální aktivací vztahové úzkostnosti dle SAAM, přičemž očekávám, že aktuální úroveň aktivace vztahové úzkostnosti bude pozitivně posilovat vztah mezi zmíněnými proměnnými. Výsledky mnohonásobné lineární regresní analýzy uvádím v tabulce 14.

Tabulka 14: Výsledky regresní analýzy pro hypotézu H6

Výsledky regresní analýzy se závislou proměnnou: ECR-CZ vztahová úzkostnost R = 0,54 R ² = 0,29 Adjusted R ² = 0,24 F(3,45) = 6,17 p < 0,001					
N=49	B	SE	β	t(45)	p
Počátek			4,14	39,51	0,00
SAAM vztahová úzkostnost	0,43	0,13	0,30	3,44	0,00
ROR Y	0,27	0,13	0,16	2,16	0,04
SAAM vz. úzkostnost * ROR Y	-0,08	0,13	-0,05	-0,67	0,51

Pozn.: Zvýrazněné jsou hodnoty signifikantní na hladině významnosti 0,05.

Z výsledků mnohonásobné lineární regresní analýzy vyplývá, že samostatně aktuální aktivace vztahové úzkostnosti pozitivně predikuje rysovou vztahovou úzkostnost (B = 0,40; t = 2,77; p = 0,01) a stejně tak i Y v Rorschachově metodě pozitivně predikuje rysovou vztahovou úzkostnost (B = 0,12; t = 0,77; p = 0,45). V obou případech se jedná o statisticky významný výsledek. Interakce mezi aktuální aktivací vztahové úzkostnosti a skórem Y v Rorschachově metodě není na zvolené hladině významnosti statisticky signifikantní (B = -0,01; t = -0,09; p = 0,93). Na základě výše uvedených výsledků, které naznačují, že aktuální aktivace vztahové úzkostnosti nevstupuje do vztahu rysové vztahové úzkostností a skóru Y v Rorschachově metodě jako moderátor, hypotézu H6 **nepřijímám**.

H7: Aktuální aktivace vztahové úzkostnosti moderuje vztah mezi rysovou vztahovou úzkostností a skórem m v Rorschachově metodě.

Pomocí regresního modelu se snažím určit, jakým způsobem je vztah mezi rysovou vztahovou úzkostností dle ECR-CZ a skórem m v Rorschachově metodě moderován aktuální aktivací vztahové úzkostnosti dle SAAM, přičemž očekávám, že aktuální úroveň aktivace vztahové úzkostnosti bude pozitivně posilovat vztah mezi zmíněnými proměnnými. Výsledky mnohonásobné lineární regresní analýzy prezentuji v tabulce 15.

Tabulka 15: Výsledky regresní analýzy pro hypotézu H7

Výsledky regresní analýzy se závislou proměnnou: ECR-CZ vztahová úzkostnost R = 0,48 R ² = 0,23 Adjusted R ² = 0,18 F(3,45) = 4,52 p < 0,01					
N=49	B	SE	β	t(45)	p
Počátek			4,12	37,65	0,00
SAAM vztahová úzkostnost	0,44	0,13	0,31	3,38	0,00
ROR m	0,11	0,14	0,06	0,76	0,45
SAAM vz. úzkostnost * ROR m	0,08	0,14	0,04	0,55	0,58

Pozn.: Zvýrazněné jsou hodnoty signifikantní na hladině významnosti 0,05.

Z výsledků mnohonásobné lineární regresní analýzy vyplývá, že samostatně aktuální aktivace vztahové úzkostnosti na stanovené hladině významnosti 0,05 pozitivně predikuje rysovou vztahovou úzkostnost (B = 0,44; t = 3,38; p = 0,00), zatímco vliv skóru m v Rorschachově metodě na rysovou vztahovou úzkostnost není statisticky signifikantní (B = 0,11; t = 0,76; p = 0,45). Interakce mezi aktuální aktivací vztahové úzkostnosti a skórem m v Rorschachově metodě není na zvolené hladině významnosti statisticky významná (B = 0,08; t = 0,55; p = 0,58). Na základě výše uvedených výsledků, které naznačují, že aktuální aktivace vztahové úzkostnosti nevstupuje do vztahu rysové vztahové úzkostnosti a skóru m v Rorschachově metodě jako moderátor, hypotézu H7 **nepřijímám**.

H8: Aktuální aktivace vztahové vyhýbavosti moderuje vztah mezi rysovou vztahovou vyhýbavostí a skórem FM v Rorschachově metodě.

Pomocí regresního modelu se snažím určit, jakým způsobem je vztah mezi rysovou vztahovou vyhýbavostí dle ECR-CZ a skórem FM v Rorschachově metodě moderován aktuální aktivací vztahové vyhýbavosti dle SAAM, přičemž očekávám, že aktuální úroveň aktivace vztahové vyhýbavosti bude pozitivně posilovat vztah mezi zmíněnými proměnnými. Výsledky mnohonásobné lineární regresní analýzy uvádím v tabulce 16.

Tabulka 16: Výsledky regresní analýzy pro hypotézu H8

Výsledky regresní analýzy se závislou proměnnou: ECR-CZ vztahová vyhýbavost R = 0,75 R ² = 0,57 Adjusted R ² = 0,54 F(3,45) = 19,82 p < 0,000					
N=49	B	SE	β	t(45)	p
Počátek			3,51	30,83	0,00
SAAM vztahová vyhýbavost	0,76	0,10	0,85	7,67	0,00
ROR FM	-0,06	0,10	-0,04	-0,65	0,52
SAAM vz. vyhýbavost * ROR FM	0,01	0,10	0,01	0,13	0,89

Pozn.: Zvýrazněné jsou hodnoty signifikantní na hladině významnosti 0,05.

Z výsledků mnohonásobné lineární regresní analýzy vyplývá, že samostatně aktuální aktivace vztahové vyhýbavosti na stanovené hladině významnosti 0,05 pozitivně predikuje rysovou vztahovou vyhýbavost ($B = 0,76$; $t = 7,67$; $p = 0,00$), zatímco vliv skóru FM v Rorschachově metodě na rysovou vztahovou vyhýbavost není statisticky signifikantní ($B = -0,06$; $t = -0,65$; $p = 0,52$). Interakce mezi aktuální aktivací vztahové vyhýbavosti a skórem FM v Rorschachově metodě není na zvolené hladině významnosti statisticky signifikantní ($B = 0,01$; $t = 0,13$; $p = 0,89$). Na základě výše uvedených výsledků, které naznačují, že aktuální aktivace vztahové vyhýbavosti nevstupuje do vztahu rysové vztahové vyhýbavosti a skóru FM v Rorschachově metodě jako moderátor, hypotézu H8 nepřijímám.

H9: Aktuální aktivace vztahové vyhýbavosti moderuje vztah mezi rysovou vztahovou vyhýbavostí a skórem F% v Rorschachově metodě.

Pomocí regresního modelu se snažím určit, jakým způsobem je vztah mezi rysovou vztahovou vyhýbavostí dle ECR-CZ a skórem F% v Rorschachově metodě moderován aktuální aktivací vztahové vyhýbavosti dle SAAM, přičemž očekávám, že aktuální úroveň aktivace vztahové vyhýbavosti bude pozitivně posilovat vztah mezi zmíněnými proměnnými. Výsledky mnohonásobné lineární regresní analýzy shrnuje v tabulka 17.

Tabulka 17: Výsledky regresní analýzy pro hypotézu H9

Výsledky regresní analýzy se závislou proměnnou: ECR-CZ vztahová vyhýbavost R = 0,77 R ² = 0,59 Adjusted R ² = 0,56 F(3,45) = 21,17 p < 0,000					
N=49	B	SE	β	t(45)	p
Počátek			3,51	31,52	0,00
SAAM vztahová vyhýbavost	0,76	0,10	0,84	7,84	0,00
ROR F%	0,14	0,10	0,01	1,48	0,15
SAAM vz. vyhýbavost * ROR F%	0,00	0,10	0,00	0,00	1,00

Pozn.: Zvýrazněné jsou hodnoty signifikantní na hladině významnosti 0,05.

Z výsledků mnohonásobné lineární regresní analýzy vyplývá, že samostatně aktuální aktivace vztahové vyhýbavosti na stanovené hladině významnosti 0,05 pozitivně predikuje rysovou vztahovou vyhýbavost (B = 0,76; t = 7,84; p = 0,00), zatímco vliv skóru F% v Rorschachově metodě na rysovou vztahovou vyhýbavost není statisticky signifikantní (B = 0,14; t = 1,48; p = 0,15). Interakce mezi aktuální aktivací vztahové vyhýbavosti a skórem F% v Rorschachově metodě není na zvolené hladině významnosti statisticky významná (B = 0,00; t = 0,00; p = 1). Na základě výše uvedených výsledků, které naznačují, že aktuální aktivace vztahové vyhýbavosti nevstupuje do vztahu rysové vztahové vyhýbavosti a skóru F% v Rorschachově metodě jako moderátor, hypotézu H9 **nepřijímám**.

H10: Aktuální aktivace vztahové vyhýbavosti moderuje vztah mezi rysovou vztahovou vyhýbavostí a skórem r v Rorschachově metodě.

Pomocí regresního modelu se snažím určit, jakým způsobem je vztah mezi rysovou vztahovou vyhýbavostí dle ECR-CZ a skórem r v Rorschachově metodě moderován aktuální aktivací vztahové vyhýbavosti dle SAAM, přičemž očekávám, že aktuální úroveň aktivace vztahové vyhýbavosti bude pozitivně posilovat vztah mezi zmíněnými proměnnými. Výsledky mnohonásobné lineární regresní analýzy uvádím v tabulce 18.

Tabulka 18: Výsledky regresní analýzy pro hypotézu H10

Výsledky regresní analýzy se závislou proměnnou: ECR-CZ vztahová vyhýbavost R = 0,76 R ² = 0,58 Adjusted R ² = 0,55 F(3,45) = 20,85 p < 0,000					
N=49	B	SE	β	t(45)	p
Počátek			3,52	31,37	0,00
SAAM vztahová vyhýbavost	0,73	0,10	0,81	7,36	0,00
ROR r	0,13	0,11	0,20	1,25	0,22
SAAM vz. vyhýbavost * ROR r	-0,10	0,11	-0,16	-0,92	0,36

Pozn.: Zvýrazněné jsou hodnoty signifikantní na hladině významnosti 0,05.

Z výsledků mnohonásobné lineární regresní analýzy vyplývá, že samostatně aktuální aktivace vztahové vyhýbavosti na stanovené hladině významnosti 0,05 pozitivně predikuje rysovou vztahovou vyhýbavost (B = 0,73; t = 7,36; p = 0,00), zatímco vliv skóru r v Rorschachově metodě na rysovou vztahovou vyhýbavost není statisticky signifikantní (B = 0,13; t = 1,25; p = 0,22). Interakce mezi aktuální aktivací vztahové vyhýbavosti a skórem r v Rorschachově metodě není na zvolené hladině významnosti statisticky významná (B = -0,10; t = -0,92; p = 0,36). Na základě výše uvedených výsledků, které naznačují, že aktuální aktivace vztahové vyhýbavosti nevstupuje do vztahu rysové vztahové vyhýbavosti a skóru r v Rorschachově metodě jako moderátor, hypotézu H10 **nepřijímám**.

8.2 Shrnutí platnosti stanovených hypotéz

Na následujících řádcích uvádím přehled stanovených hypotéz a stručně shrnuji výsledky, ke kterým jsem dospěla statistickou analýzou dat.

H1: Aktuální aktivace vztahové úzkostnosti moderuje vztah mezi rysovou vztahovou úzkostností a skórem T v Rorschachově metodě.

Hypotézu H1 **nepřijímám** ($B = -0,14$; $t(45) = -1,04$; $p = 0,30$).

H2: Aktuální aktivace vztahové úzkostnosti moderuje vztah mezi rysovou vztahovou úzkostností a skórem ODL% v Rorschachově metodě.

Hypotézu H2 **nepřijímám** ($B = -0,01$; $t(45) = -0,09$; $p = 0,93$).

H3: Aktuální aktivace vztahové úzkostnosti moderuje vztah mezi rysovou vztahovou úzkostností a skórem R8910% v Rorschachově metodě.

Hypotézu H3 **nepřijímám** ($B = 0,03$; $t(45) = 0,19$; $p = 0,85$).

H4: Aktuální aktivace vztahové úzkostnosti moderuje vztah mezi rysovou vztahovou úzkostností a skórem CF v Rorschachově metodě.

Hypotézu H4 **nepřijímám** ($B = -0,05$; $t(45) = -0,39$; $p = 0,70$).

H5: Aktuální aktivace vztahové úzkostnosti moderuje vztah mezi rysovou vztahovou úzkostností a skórem CBlend v Rorschachově metodě.

Hypotézu H5 **nepřijímám** ($B = 0,16$; $t(45) = 1,06$; $p = 0,30$).

H6: Aktuální aktivace vztahové úzkostnosti moderuje vztah mezi rysovou vztahovou úzkostností a skórem Y v Rorschachově metodě.

Hypotézu H6 **nepřijímám** ($B = -0,08$; $t(45) = -0,67$; $p = 0,51$).

H7: Aktuální aktivace vztahové úzkostnosti moderuje vztah mezi rysovou vztahovou úzkostností a skórem m v Rorschachově metodě.

Hypotézu H7 **nepřijímám** ($B = 0,08$; $t(45) = 0,55$; $p = 0,58$).

H8: Aktuální aktivace vztahové vyhýbavosti moderuje vztah mezi rysovou vztahovou vyhýbavostí a skórem FM v Rorschachově metodě.

Hypotézu H8 **nepřijímám** ($B = 0,01$; $t(45) = 0,13$; $p = 0,89$).

H9: Aktuální aktivace vztahové vyhýbavosti moderuje vztah mezi rysovou vztahovou vyhýbavostí a skórem F% v Rorschachově metodě.

Hypotézu H9 **nepřijímám** ($B = 0,00$; $t(45) = 0,00$; $p = 1,00$).

H10: Aktuální aktivace vztahové vyhýbavosti moderuje vztah mezi rysovou vztahovou vyhýbavostí a skórem r v Rorschachově metodě.

Hypotézu H10 **nepřijímám** ($B = -0,10$; $t(45) = -0,92$; $p = 0,36$).

9 DISKUZE

Záměrem této práce bylo hlouběji prozkoumat možnosti propojení teorie vztahové vazby s relevantními proměnnými v Rorschachově metodě a zjistit, jaký má tento oblíbený psychodiagnostický nástroj potenciál v oblasti diferenciální diagnostiky dynamiky vztahové vazby. V návaznosti na již provedené studie jsem si kladla za cíl podrobit dosavadní a často nejednoznačná výzkumná zjištění validizaci. V tomto směru jsem pracovala s konceptem vztahové vazby ve smyslu stabilního rysu osobnosti a ověřovala jsem souvislost mezi rysovou vztahovou úzkostností, respektive rysovou vztahovou vyhýbavostí, a vybranými R-PAS ukazateli těchto dimenzí v Rorschachově metodě. V kontextu novějších vědeckých poznatků, které hovoří o přechodných výkyvech v aktivaci vazbového systému pod vlivem bezprostředních událostí a představují vztahovou vazbu jako dynamickou charakteristiku osobnosti, nikoliv jako trvalý rys osobnosti, bylo mým hlavním cílem prozkoumat, zda aktuální úroveň aktivace vztahové vazby moderuje souvislost mezi vybranými R-PAS skóry v Rorschachově metodě a rysovou úrovní vztahové úzkostnosti, respektive rysovou úrovní vztahové vyhýbavosti.

Ve vztahu k dílčímu cíli práce, který byl zformulován jako ověření souvislosti mezi rysovou vztahovou úzkostností, respektive rysovou vztahovou vyhýbavostí, a vybranými ukazateli těchto dimenzí v Rorschachově metodě, jsou výsledky následující. Převážná většina zjištěných korelačních souvislostí mezi zmíněnými dimenzemi vztahové vazby a vybranými skóry zastupujícími, dle závěrů dříve provedených studií (Berant a kol., 2005; Cassella & Viglione, 2009; Duberstein & Talbot, 1993; Iwasa & Ogawa, 2010; Lečbych & Seitzl, 2013), vztahovou vazbu v Rorschachově metodě byla nevýznamná. Toto zjištění je ve vztahu k závěrům provedených studií poněkud překvapivé. Připomeňme, že Berantová a kolektiv (2005) předložila poměrně přesvědčivé důkazy jednak o souvislosti vztahové úzkostnosti s proměnnými Afr, CF, ColShdBld, Y, m v rámci Exnerova systému a jednak o souvislosti vztahové vyhýbavosti s proměnnými FM, L a Fr+Rf, rovněž v kontextu Exnerova systému. Ve vztahu k proměnné T dodejme, že nejméně z dalších autorů zdůraznil důležitost texturových odpovědí při posuzování vztahové úzkostnosti (Cassella & Viglione, 2009; Iwasa & Ogawa, 2010, 2013, 2016). Příčiny odlišných výsledků této diplomové práce od výsledků studií dříve provedených spatřuji ve více směrech, v první řadě může jít o důsledek malého rozsahu výběrového souboru, který se negativně odrazil například na

četnosti výskytu jednotlivých rorschachovských proměnných napříč výzkumného vzorku. Odlišnost závěrů může být rovněž důsledkem toho, že jsem k hodnocení vztahové vazby použila jinou sebeposuzující metodu, než jakou aplikovali autoři předešlých výzkumných studiích (Berant a kol., 2005; Cassella & Viglione, 2009; Iwasa & Ogawa, 2010), konkrétně metodu ECR-CZ vycházející z dimenzionálního přístupu k měřenému konstruktů a postihující vztahovou vazbu v dospělosti skrze dvě hlavní škály – vztahovou úzkostnost a vztahovou vyhýbavost. V případě dříve provedených studií sběr dat probíhal za použití sebeposuzujících dotazníků RQ a RSQ, jež mají východisko v kategoriálním přístupu k vztahové vazbě v dospělosti (Cassella & Viglione, 2009), dále sebeposuzující škály AAQ postihující vztahovou vazbu dospělých pomocí dvou nezávislých dimenzí – vztahové vyhýbavosti a vztahové úzkostnosti (Iwasa & Ogawa, 2010), a v neposlední řadě i s využitím 10položkové hebrejské verze škály ECR (Berant a kol., 2005). Rozdílnost výsledných zjištění může být dána i tím, že jsem v rámci této práce pro administraci a vyhodnocení Rorschachovy metody používala systém R-PAS, nikoliv Komprehensivní systém, tak jako tomu bylo ve všech dosavadních výzkumných projektech. Veškeré rorschachovské proměnné, jež se ukázaly být přiměřeným ekvivalentem dimenzí vztahové vazby, jsem tedy musela převést do „řeči“ systému R-PAS. Tato hypotéza však nenachází oporu v dalších českých výzkumech s Komprehensivním systémem (Jurčík, 2019; Lečbych & Seitl, 2013; Seitl & Lečbych, 2016), které rovněž nezjistili souvislosti mezi vybranými skóry zastupujícími vztahovou vazbu v Rorschachově metodě a dimenzemi vztahové vazby dle škály ECR-CZ. Rozdílnost zjištěných výsledků může taktéž vyplývat z mých praxí dosud nedostatečně prověřených zkušeností s užíváním Rorschachovy metody, z čehož mohly pramenit případné chyby ve vyhodnocení metody.

Ze všech sledovaných rorschachovských proměnných byla zjištěna statisticky významná souvislost k dimenzím rysové vztahové úzkostnosti, potažmo rysové vztahové vyhýbavosti, pouze u dvou, konkrétně u proměnné ODL% a F%. Provedená analýza ukázala, že mezi proměnnou ODL% a rysovou vztahovou úzkostností je signifikantní středně silný vztah. Pozitivní korelace mezi proměnnými je v souladu se závěry Lečbycha a Seitla (2013), kteří přinesli důkazy o významném vztahu mezi vztahovou úzkostností měřenou metodou ECR a škálou ROD/R v Rorschachově metodě. Zjištěná skutečnost koresponduje s teorií dynamiky vztahové vazby (Mikulincer & Shaver, 2003) a naznačuje, že s narůstající rysovou vztahovou úzkostností jedince můžeme pozorovat narůstající procentuální zastoupení odpovědí s orálně závislým obsahem v jeho rorschachovském protokolu. Zmnožení orálně

závislých odpovědí se zvyšující se rysovou vztahovou úzkostí lze vysvětlit jako důsledek uplatňování hyperaktivační strategie, způsobující chronickou aktivaci vztahové vazby a zvýšenou citlivost člověka vůči nedostupnosti péče a podpory ze strany vztahového partnera. Primární funkcí této strategie je vynutit si pozornost, citovou podporu a péči ze strany vazbové figury. Tento koncept má úzkou vazbu na psychoanalytický koncept orální fixace, z něhož Masling a kolektiv (1967) vycházeli při tvorbě škály ROD, v rámci R-PAS škály ODL. Orální fixace vzniká v období orálního stádia na podkladě neadekvátního uspokojování potřeb dítěte a projevuje se jako osobnostní predispozice, která nutí člověka spoléhat se na péči, podporu a ochranu druhých. Rozvoj tohoto osobnostního rysů činí člověka závislým na druhých lidech. Orální orientace a závislost tak jdou „ruku v ruce“. Z tohoto pohledu je možné o indexu ODL% dále uvažovat jako o prediktoru vztahové úzkosti.

Při hlubším prozkoumání vztahu proměnné ODL k rysové vztahové úzkosti z pohledu jejích subkategorií (ODL – orální odpovědi, ODL – závislé odpovědi) jsem odhalila signifikantní středně silný vztah mezi skórem ODL – orální odpovědi v Rorschachově metodě a rysovou vztahovou úzkostí. Kladná korelace mezi proměnnými je v tomto směru v souladu s očekáváním. Na základě tohoto zjištění lze konstatovat, že rysová vztahová úzkost je těsněji spojena s orálními odpověďmi než s odpověďmi obsahujícími závislý obsah, u nichž jsem pozorovala slabou korelaci s rysovou vztahovou úzkostí, a to pouze na úrovni trendu. Tento výsledek koresponduje se závěrem Berantové a kolektivu (2005), že vysoká úroveň vztahové úzkosti se v rámci Exnerova systému pojí s proměnnou Fd, tedy proměnnou spojenou s jídlem. Ačkoliv je subkategorie ODL – orální odpovědi širší než samotný skóre Fd, a jako taková v sobě pojímá nejen obsahy spojené s jídlem, ale i obsahy související s poskytováním jídla, s kuchyňským nářadím, s orgány trávicího ústrojí, s předměty spojenými s ústy nebo i s orálními aktivitami, zdá se, že rysová vztahová úzkost se v Rorschachově metodě projevuje výrazněji cestou orálních obsahů. Na druhou stranu srovnám-li uvedená zjištění s výsledky studie Dubersteina a Talbota (1993), která hovoří o nelineárním vztahu mezi počtem orálních odpovědí v Rorschachově metodě a určeným stylem vztahové vazby, mohu říci, že moje výsledky podporují hlavní závěry této práce ve smyslu důležitosti kategorie orálních odpovědí v posouzení vztahové vazby Rorschachovou metodou, zároveň však svědčí pro lineární vztah mezi rysovou vztahovou úzkostí a počtem orálních odpovědí v Rorschachově metodě.

Za pozornost stojí rovněž zjištěná signifikantní středně silná negativní souvislost mezi skórem F% v Rorschachově metodě a rysovou vztahovou úzkostností. Tento výsledek je odlišný od závěrů Berantové a kolektivu (2005), kteří uvádí, že proměnná L je v rámci Exnerova systému těsně svázána s rysovou vztahovou vyhýbavostí. Podle těchto autorů proměnná L patří mezi hlavní indikátory deaktivující vazbové strategie, která má za cíl redukovat vnitřní nepohodu, vyvěrající z negativních vazbových zkušeností, skrze potlačování a skrývání projevů potřeby blízkosti. Negativní korelační vztah mezi skórem F% v Rorschachově metodě a rysovou vztahovou úzkostností tak není zcela jasný. Výsledek naznačuje, že s narůstající rysovou vztahovou úzkostností dochází k poklesu čistě tvarových odpovědí. Příčinu této nečekané souvislosti můžeme hledat ve zmnožení odpovědí determinovaných jinými aspekty skvrny než jen čistou formou, zejména pak odpovědí determinovaných barvou, na úkor čistě tvarových odpovědí v protokolech osob s úzkostnou vztahovou vazbou. Orientaci těchto respondentů na barvový aspekt podnětu lze vysvětlit jako důsledek dynamiky vztahové úzkostnosti, která vede ke zvýšenému zájmu o emoční podněty a rovněž zvyšuje ochotu na emoční podněty reagovat. V základech vztahové úzkostnosti je rovněž zhoršená schopnost kontroly emocí, labilnější emotivita a náchylnost k negativní afektivitě. V tomto interpretačním rámci může být nízký počet čistě tvarových odpovědí vnímán jako důsledek uplatňování hyperaktivační strategie, která pobízí člověka k soustředění pozornosti vůči nejjemnějším projevům necitlivosti vazbové figury a postupně oslabuje jeho schopnost rozlišovat skutečné a domnělé projevy nezájmu a způsobuje intenzivní vnitřní emoční zmatek.

V rovině pozorovaných trendů v datech je třeba zmínit, že pozitivní korelace, ačkoliv na zvolené hladině významnosti nesignifikantní, byla zjištěna mezi rysovou vztahovou úzkostností a rorschachovskými skórem Y na straně jedné a skórem r na straně druhé. Ačkoliv nejsou uvedené výsledky na zvolené hladině významnosti statisticky signifikantní, lze se domnívat, že za předpokladu reprezentativního výzkumného souboru a použití metod parametrické statistiky by mohly zjištěné výsledky signifikance nabývat, proto si u nich dovolím krátké zastavení. Z hlediska vazby skóru Y na rysovou vztahovou úzkostnost je zjištěná, byť nesignifikantní, pozitivní souvislost v souladu se závěry Bernatové a kolektivu (2005). Výsledek naznačuje, že s narůstající rysovou vztahovou úzkostností dochází k nárůstu difuzně stínovaných odpovědí, které tradičně odkazují k úzkostnému prožívání, k prožívané frustraci a k dalším negativním projevům stresové zátěže, což je v souladu s teorií dynamiky vztahové vazby (Mikulincer & Shaver, 2003). Ta hovoří o sklonu osob

s úzkostným stylem vztahové vazby prožívat trvale strach z odmítnutí anebo opuštění vztahovým partnerem a podléhat negativním emocím v situacích, kdy je tento vztahový partner nedostupný nebo nedostatečně pozorný vůči signalizovaným nenaplněným potřebám blízkosti a bezpečí. Naopak pozorovaný trend pozitivní souvislosti mezi skórem r a rysovou vztahovou úzkostností je překvapivý a neodpovídá závěrům předchozí studie. Dle Bernatové a kolektivu (2005) proměnná r, vnímaná jako ukazatel sebestředné orientace, zveličování sebe sama a narcistických rysů osobnosti, odráží míru rysové vztahové vyhýbavosti a neměla by tedy korelovat s rysovou vztahovou úzkostností. Pozitivní korelace mezi proměnnými tak není zcela jasná a neodpovídá předpokladům teorie dynamiky vztahové vazby (Mikulincer & Shaver, 2003). Přihlédnou-li však ke skutečnosti, že v souboru osob s vyhýbavou vztahovou vazbou se objevovaly výlučně reflexe s jiným než lidským obsahem, u nichž je souvislost s grandiózním sebeobrazem považována za nejednoznačnou, vyžadující další zkoumání, je zjištěná korelace o trochu méně překvapivá. Nicméně z hlediska interpretace paradoxní souvislosti stále vcelku neuspokojivá.

Podobně jsem trend pozitivní korelace odhalila mezi rysovou vztahovou vyhýbavostí a skórem CF v Rorschachově metodě. I tento výsledek neodpovídá očekáváním a stojí v přímém protikladu k závěrům Bernatové a kolektivu (2005). Samotná vztahová vyhýbavost, v jejímž základě stojí deaktivační strategie, je spojená s tendencí distancovat se od emočně nabitých podnětů a jejich prožívání, a jako taková by dle teorie měla v rorschachovském protokolu způsobovat spíše absenci barvově-tvarových odpovědí. Částečně je možné tuto diskrepanci vysvětlit z pohledu nízké motivovanosti osob s vyhýbavou vztahovou vazbou k plnění zadaného úkolu, jenž je ze své podstaty psychodiagnostického testu orientován na zkoumání a odhalování vnitřního psychického dění, což je činnost, které se osoby s vyhýbavou vztahovou vazbou ve strachu z potenciálně bolestivé introspekce záměrně vyhýbají. Z této perspektivy se lze na zmnožení odpovědí s barvově-tvarovou determinantou v protokolech osob s vyšší mírou rysové vztahové vyhýbavosti dívat nikoliv jako na důsledek labilnější emotivity a nižší míry rozumové kontroly nad emočními procesy, nýbrž jako na důsledek nedostatečného percepčně-kognitivního zpracování podnětového materiálu plynoucího z nízkého zapojení. Potenciálně je možno zjištěnou souvislost interpretovat rovněž jako důsledek absence efektivní strategie regulace emocí u osob s vyhýbavou vztahovou vazbou a jejich snížené schopnosti vypořádat se s vlastními negativními pocity navozenými v zátěžových podmínkách. Lidé s tímto stylem vztahové vazby uplatňují v konfliktních situacích především méně adaptivní

vyhýbavé strategie. Ty však zpravidla nevedou k přiměřeně kvalitní integraci negativních prožitků a jejich efektivnímu zpracování a v silně stresujícím kontextu naopak ústí v emoční dysregulace a nedostatečně kontrolované projevy momentálně prožívaných emocí.

Z pohledu vzájemné souvislosti mezi rorschachovskými proměnnými teoreticky odvozenými pro vztahovou úzkostnost a vztahovou vyhýbavost jsou výsledky poněkud nečekané. Navzdory skutečnosti, že Bernatová a kolektiv (2005) tvrdí, že vybrané rorschachovské proměnné příslušící ke konkrétní dimenzi vztahové vazby spolu navzájem korelují, zatímco s proměnnými odvozenými pro opačnou dimenzi nikoliv, moje zjištění naznačují, že mezi převážnou většinou rorschachovských proměnných teoreticky náležících dimenzi vztahové úzkostnosti žádný signifikantní korelační vztah neexistuje. V datech pozoruji pouze dva statisticky významné korelační vztahy. Mezi skórem CF a skórem CBlend nacházím signifikantní středně silný vztah a statisticky významnou středně silnou souvislost pozoruji rovněž mezi skórem CBlend a skórem Y. V obou případech je zjištěna pozitivní korelace v souladu s očekáváním. V rámci rorschachovských proměnných teoreticky odvozených pro vztahovou úzkostnost lze zmínit ještě pozorovaný trend pozitivní korelace mezi skórem Y a skórem m. Podobně neuspokojivé výsledky lze spatřit i v rovině očekávané vzájemné souvislosti rorschachovských proměnných teoreticky odvozených pro vztahovou vyhýbavost. Zde v datech nacházím pouze signifikantní silný vztah mezi skórem FM a skórem F%, který je z pozorovaných vztahů vůbec nejsilnější a zároveň pro svůj negativní směr odpovídá očekáváním, neboť se vztahovou vyhýbavostí je spojeno nízké skóre FM. Ačkoliv jsou dle Berantové a kolektivu (2005) rorschachovské skóre náležící jednotlivým vazbovým dimenzím vzájemně nekorelované, ve výsledcích provedených analýz si lze všimnout i několika statisticky významných korelačních vztahů mezi rorschachovskými skóre zastupujícími vztahovou úzkostnost na straně jedné a rorschachovskými skóre reprezentujícími vztahovou vyhýbavost na straně druhé. V tomto směru je skutečnost, že skóre F% negativně koreluje se skórem CBlend, zároveň se skórem Y a v neposlední řadě pak i se skórem m, v rozporu se závěry výše zmíněných autorů, nikoliv však v rozporu s očekáváním neboť s narůstajícím skórem F% musí zcela logicky klesat zastoupení proměnné CBlend a dalších zmíněných proměnných. V prvních dvou případech je zjištěný vztah středně silný, v případě posledním jde o silný korelační vztah. Kontrastní k předchozím zjištěním Berantové a kolektivu (2005) je i pozitivní korelace nalezená mezi skórem FM a skórem CBlend na straně jedné a skórem m na straně druhé. V obou případech pozoruji středně silný korelační vztah. Odlišné výsledky zjištěné v rámci provedených

analýz mohou být důsledkem řady omezení této práce, kterým se blíže věnuji v kapitole limitů provedeného výzkumu, především však důsledkem malého rozsahu výzkumného souboru a nenaplnění kvótového výběru, rovněž i důsledkem použití odlišné sebeposuzující metody a aplikace systému R-PAS při administraci i vyhodnocení Rorschachovy metody. Na druhé straně však mohou poukazovat na možnou problematičnost výsledků předložených Berantovou a kolektivem (2005).

Shrnu-li výše uvedené informace, je z nich patrné, že vybrané rorschachovské skóry, které Berantová a kolektiv (2005) navrhli, na základě teoretických znalostí psychodynamického modelu vztahové vazby v dospělosti (Mikulincer & Shaver, 2003) a znalostí Komprehensivního systému (Exner, 2003), jako ukazatele vazbových dimenzí v Rorschachově metodě, nejsou dostatečně spolehlivé, což dokládají výsledky nejen mojí práce, ale i závěry diplomové práce Jurčíka (2019), jež hovoří ve smyslu absence statisticky signifikantního vztahu mezi úrovní vztahové úzkostnosti a vyhýbavosti hodnocené na škále ECR-CZ a původně odvozenými 11 rorschachovskými proměnnými teoreticky svázanými s dimenzemi vztahové vazby. Tato práce je tedy již druhá v pořadí, která poukazuje na problematičnost výsledků původní studie Berantové a kolektivu (2005), které se zdály být v první chvíli velmi přesvědčivé. Nicméně je třeba mít stále na paměti kulturní souvislosti srovnávaných studií. Závěry výzkumu Berantové a kolektivu (2005) realizovaného v kulturním prostředí Izraele mohou být potenciálně správné, a přitom nekorespondovat s výsledky studií provedených v kontextu České republiky, zkrátka proto, že dynamika prožívání vztahové vazby může být kulturně odlišná. V rámci této práce se rovněž nepodařilo ověřit závěry předchozích studií, které přinesly důkazy o tom, že texturové odpovědi (T) jsou citlivým ukazatelem vztahové úzkostnosti v Rorschachově metodě (Cassella & Viglione, 2009; Iwasa & Ogawa, 2010, 2013, 2016). Ve vztahu k výše uvedeným výsledkům je však třeba zdůraznit, že tato práce přinesla důležité poznatky o proměnné ODL%, která se ukázala být v souladu se závěry studie Lečbycha a Seitla (2013) vhodným ukazatelem vztahové úzkostnosti v Rorschachově metodě. Zároveň se zdá, že orální odpovědi v rámci ODL mají těsnější vztah k vztahové úzkostnosti než odpovědi závislého charakteru.

Dále bych se ráda krátce zastavila u výsledků druhé z provedených korelačních analýz, ve které jsem sledovala vztah mezi dimenzemi SAAM a příslušnými skóry zastupujícími vztahovou vazbu v Rorschachově metodě. Výsledky této analýzy přináší první informace o souvislosti situačně aktivované vztahové vazby a teoreticky odvozených

proměnných v Rorschachově metodě, neboť, pokud je mi známo, reprezentací momentální situačně projevované vztahové úzkostnosti a vztahové vyhýbavosti v Rorschachově metodě se doposud nikdo nezabýval. Ačkoliv by se dalo, vzhledem k potenciálu Rorschachovy metody zachytit kvalitu bezprostřední dynamiky osobnosti, předpokládat, že souvislost mezi aktuálním stavem aktivace vztahové úzkostnosti, respektive situační úrovní vztahové vyhýbavosti, a vybranými rorschachovskými proměnnými může být těsnější než souvislost s rysovou vztahovou vazbou, výsledky tohoto výzkumu ukázaly, že mezi většinou proměnných neexistují žádné statisticky signifikantní vztahy.

Nicméně je třeba zdůraznit, že mezi skórem ODL% v Rorschachově metodě a situační vztahovou bezpečností jsem pozorovala signifikantní středně silný vztah. Zjištěná souvislost je orientovaná v negativním směru. Výsledek naznačuje, že dimenze situační vztahové bezpečnosti, která je dle Gillatha a kolektivu (2009) spojena s pocitem důvěry v podporu ze strany vazbové figury, s vědomím vlastní hodnoty, s přiměřeným sebevědomím a se schopností prožívat intimitu a vzájemnou závislost ve vztahu, je v Rorschachově metodě asociována s nízkým počtem odpovědí s orálně závislým obsahem. Na vyšší míru prožívané vztahové bezpečnosti osob s nízkou hodnotou proměnné ODL% v Rorschachově metodě lze pohlížet jako na důsledek jejich momentální kapacity úspěšně uplatňovat bezpečnou vazbovou strategii (Mikulincer & Shaver, 2003), jež je orientována na dosahování pocitu bezpečí skrze vyhledávání a udržování blízkosti s vazbovou figurou. Momentální jistota dostupnosti tzv. bezpečné náruče blízké osoby vytváří těmto osobám bezpečný rámec pro zkoumání světa, učení a seberealizaci. Nicméně pozorovaný vztah není, ve světle dosavadních zjištění o proměnné ODL% v Rorschachově metodě a jejím vztahu k dimenzi vztahové úzkostnosti, zcela jasný a je třeba jej podrobit dalšímu empirickému zkoumání. Dále mohu konstatovat, že signifikantní středně silný vztah existuje i mezi situační vztahovou úzkostností a skórem ODL%. Pozitivní směr zjištěné souvislosti je v souladu s předpoklady. Lze tedy tvrdit, že proměnná ODL% je ukazatelem nejen rysové vztahové úzkostnosti v Rorschachově metodě, ale současně i prediktorem situační vztahové úzkostnosti.

Kromě výše zmíněných souvislostí si dovoluji ještě prezentovat pozorovaný trend negativní korelace mezi skórem F% v Rorschachově metodě a situační vztahovou úzkostností a současně pozitivní korelaci mezi skórem r v Rorschachově metodě a situační vztahovou úzkostností, rovněž pouze na úrovni trendu v datech. Pozitivní korelace mezi proměnnými neodpovídají předpokladům a nejsou zcela jasné. Vysvětlení této překvapivé

souvislosti může být podobné tomu, které jsem již zmínila výše ve vztahu k rysové vztahové úzkostnosti.

Z pohledu vztahu subkategorií ODL k aktuálnímu stavu aktivace vztahové vazby jsem, podobně jako v případě první z provedených dílčích analýz, zjistila signifikantní středně silný vztah mezi proměnnou ODL – orální odpovědi v Rorschachově metodě a situační vztahovou úzkostností. Na úrovni trendu jsem pak pozorovala slabou korelaci mezi skórem ODL – závislé odpovědi v Rorschachově metodě a situační vztahovou úzkostností. Zjištěné korelace byly v obou případech v kladném směru. Tato i výše uvedená zjištění naznačují, že užší vazbu mají k dimenzi vztahové úzkostnosti, ať už rysové nebo situační, orální odpovědi v rámci skóru ODL. V datech jsem rovněž odhalila trend negativní korelace mezi proměnnou ODL – orální odpovědi v Rorschachově metodě a situační vztahovou bezpečností.

Kromě výše zmíněných vztahů mezi dimenzemi SAAM a příslušnými skóry zastupujícími vztahovou vazbu v Rorschachově metodě jsem dále pozorovala statisticky významné souvislosti mezi jednotlivými dimenzemi škály SAAM. Konkrétně jsem zjistila, že situační vztahová vyhýbavost má signifikantní silný vztah k situační vztahové bezpečnosti a zároveň vykazuje signifikantní středně silný vztah k situační vztahové úzkostnosti. V obou případech jsou zjištěné korelace orientovány v negativním směru. Tyto výsledky nekorespondují s výroky Gillatha a kolektivu (2009), kteří tvrdí, že dimenze škály SAAM jsou vzájemně nezávislé. V tomto směru vyvstává potřeba provést studii, která by ověřila psychometrické charakteristiky českého překladu škály SAAM.

V souvislosti s hlavním cílem práce, tedy se záměrem prozkoumat, zda míra aktuální aktivace vztahové vazby moderuje souvislost mezi vybranými skóry v Rorschachově metodě a rysovou úrovní vztahové úzkostnosti, respektive rysovou vztahovou vyhýbavostí, jsem formulovala hypotézy H1 až H10. Pro ověření stanovených hypotéz jsem zvolila metodu mnohonásobné lineární regresní analýzy. Celkem jsem pro testování stanovených hypotéz vytvořila 10 regresních modelů.

Vzhledem ke skutečnosti, že žádná ze stanovených hypotéz nebyla přijata, si dovoluji výsledky prezentovat souhrnně. Ve vztahu ke všem stanoveným hypotézám se rovněž vyjádřím k možným příčinám selhání při formulaci mých očekávání. Z výsledků provedených regresních analýz je zřejmé, že vztahy interakcí mezi aktuální aktivací vztahové úzkostnosti a skóry T, ODL%, R8910%, CF, CBlend, Y a m v Rorschachově

metodě vůči zvolené závislé proměnné nejsou na dané hladině významnosti statisticky signifikantní. Z toho vyplývá, že aktuální úroveň aktivace vztahové úzkostnosti nevstupuje do vztahu rysové vztahové úzkostností a výše zmíněných rorschachovských skóre jako moderátor. Podobně tomu je i v případě výsledků analýz provedených na regresních modelech vztahujících se k vztahové vyhýbavosti. Mnohonásobná lineární regresní analýza ukázala, že vztahy interakcí mezi aktuální aktivací vztahové vyhýbavosti a skóre FM, F% a r v Rorschachově metodě vůči dané závislé proměnné nejsou na zvolené hladině významnosti statisticky významné. Výsledky tak naznačují, že aktuální úroveň aktivace vztahové vyhýbavosti nevstupuje do vztahu rysové vztahové vyhýbavosti a zvolených skóre v Rorschachově metodě jako moderátor.

V rámci zamyšlení se nad příčinami nenaplnění mých výzkumných očekávání lze prvé řadě říci, že výchozí předpoklad o vztahu mezi výše zmíněnými rorschachovskými proměnnými a rysovou vztahovou úzkostností, respektive rysovou vztahovou vyhýbavostí, se v rámci této práce ukázal jako nevyhovující. Jak již bylo zmíněno výše, v rámci této práce se podařilo potvrdit pouze předpoklad o vztahu proměnné ODL% k dimenzi rysové vztahové úzkostnosti. Další zjištěné vztahy byly buď statisticky nevýznamné nebo paradoxní vůči teoretickým předpokladům a dosavadním zjištěním. Přesto, vezmu-li v úvahu, že předpoklad o souvislosti rysové vztahové úzkostnosti a proměnné ODL% v Rorschachově metodě byl správný, a i navzdory tomu provedená regresní analýza nepotvrdila moderační vliv situačně aktivované vztahové úzkostnosti, zdá se, že správný nebyl ani můj předpoklad o účinku situačně aktivovaného vazbového schématu na sledovaný vztah. Nepřijetí alternativních hypotéz může být dáno rovněž skutečností, že tato práce je zatížena řadou ovlivňujících faktorů, kterým se podrobně věnuji v následující kapitole a které mohly výsledky zkreslit a vést tak k nepřijetí stanoveného předpokladu. A právě s ohledem na veškeré limity této práce bych na tomto místě ráda vyzvala budoucí výzkumníky k ověření daného předpokladu na reprezentativním výzkumném vzorku při zapojení odborníků kvalifikovaných k užívání Rorschachovy metody.

9.1 Limity provedeného výzkumu

Zjištěné výsledky je třeba interpretovat s ohledem na některé nedostatky provedeného výzkumu, neboť i přes veškerou snahu je tato práce zatížena některými nepřesnostmi. Zejména je třeba zmínit malý rozsah výzkumného souboru vzhledem ke stanoveným hypotézám a potažmo použitým statistickým metodám. Nižší počet respondentů je

důsledkem hned několika faktorů. V první řadě se na mém výzkumu negativně odrazila probíhající pandemie onemocnění COVID-19 a související vládní opatření. Druhým faktorem, jenž měl vliv na počet respondentů, byla nezbytnost jejich osobní účasti při výzkumu a současně, vzhledem k povaze a množství administrovaných metod, i jejich ochota se testování zúčastnit. Řadu potenciálních respondentů časová náročnost a nutnost osobního setkání od účasti zcela odradila. A v neposlední řadě i absence možnosti týmové spolupráce při časově náročné administraci a vyhodnocení Rorschachovy metody.

Limit této práce spatřuji rovněž v nenaplnění kvótového výběru, což se odráží ve snížené reprezentativnosti výběrového souboru. Za nesplněním kvótních požadavků stojí především okolnosti související s pandemií onemocnění COVID-19 a s restriktivními opatřeními ze strany vlády ČR. Vlivem pandemické situace z výzkumu v jeho průběhu odstoupilo 10 respondentů, přičemž z větší části šlo právě o respondenty s úzkostnou a vyhýbavou vztahovou vazbou, kteří jsou v aktuálním výzkumném souboru zastoupeni v nižším počtu, než definuje stanovená kvóta. Nejčastěji respondenti ukončili spolupráci z následujících důvodů – nařízená karanténa, obavy z nakažení sebe a svých blízkých, omezení volného pohybu osob, komplikace při zajištění ubytování v Olomouci. Svoji roli v nenaplnění kvótního výběru sehrálo beze sporu i to, že ze strany zájemců s nejistým stylem vztahové vazby byl zájem o účast ve výzkumu výrazně nižší než u zájemců s jistým stylem vztahové vazby. Důvod menšího zájmu o účast v psychologickém výzkumu právě těchto osob lze spatřovat v podstatě jejich vazbového stylu, projevujícího se obavami z blízkého kontaktu s druhými lidmi v důsledku z předešlých bolestných vztahových zkušeností.

Dále je třeba při interpretaci dat zohlednit situaci, v níž výzkum probíhal. Data byla sesbírána v době probíhající pandemie onemocnění COVID 19 za přísných protiepidemických vládních nařízení, která citelně, a v mnoha ohledech velmi negativně, zasahovala do života jednotlivců i celé společnosti. Lze tedy předpokládat, a v mnoha případech se to i potvrdilo (např. úmrtí v rodině respondenta), že se tato krizová pandemická situace odrážela i v aktuálním prožívání a chování respondentů tohoto výzkumu. Potenciálně tak mohla ovlivňovat získaná data a potažmo i závěry této práce. Dlužno poznamenat, že pandemická situace přímo ovlivnila i samotný sběr dat. Živá setkání s respondenty probíhala, s ohledem na protiepidemická opatření, výhradně v roušce nebo v respirátoru, což komplikovalo komunikaci s respondentem zejména při administraci Rorschachovy metody. Respondenti si často stěžovali, že přes nasazenou ochranu dýchacích cest nemohou dobře dýchat a že mají problém delší dobu mluvit. Řada z nich popisovala i horší srozumitelnost

informací sdělovaných přes respirátor. Problémy se srozumitelností respondentových odpovědí se opakovaně objevily i z mé strany. Ochranné pomůcky rovněž zužovaly prostor pro sledování neverbálních reakcí respondentů na předložené tabule Rorschachovy metody.

Výsledky této práce je třeba interpretovat rovněž ve světle skutečnosti, že do testové baterie byla zařazena sebezposuzující metoda SAAM, která zatím nebyla v České republice standardizována. Pokud je mi známo, můj překlad této metody je zřejmě vůbec prvním překladem škály SAAM do českého jazyka. Zároveň se v případě mé práce s velkou pravděpodobností jedná o první použití této metody ve výzkumné praxi v České republice. Pro budoucí využití české verze škály SAAM ve výzkumné praxi bych tedy doporučila ověřit její faktorovou strukturu a základní psychometrické charakteristiky, případně stanovit parametry použitelné pro tvorbu norem.

Další zkrácení výsledků této práce mohlo být způsobeno skutečností, že jsem v době realizace výzkumu neměla absolvovaný akreditovaný kurz Rorschachovy metody. Při administraci a vyhodnocení Rorschachovy metody jsem tak vycházela ze znalostí nabitých v rámci studia základní literatury R-PAS (Meyer a kol., 2011) a kurzu Rorschachova metoda 1 a 2 absolvovaného v rámci magisterského studia psychologie na Katedře psychologie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Mohla jsem se tak nevědomě dopustit chyb ve skórování odpovědí a zkreslit tak výsledné skóry i závěrečné interpretace, a to i navzdory pravidelným supervizím s vedoucím práce PhDr. Martinem Seitlem, Ph.D.

Výsledky a z nich vyplývající závěry mohou být zatíženy i tím, že data byla zpracována mnohonásobnou lineární regresní analýzou, přestože nebyly zcela naplněny všechny podmínky pro její použití, a tím mám na mysli podmínku normálního rozložení reziduí ověřovaného pomocí histogramu a Q-Q grafu. V případě všech testovaných hypotéz se ukázalo, že rozložení reziduí se mírně odchyluje od tvaru normálního rozložení. Vzhledem k malému počtu pozorování jsem se i s ohledem na statistickou spornost tohoto postupu rozhodla předpokládat normalitu dat a vypočítat testové statistiky. K výsledkům je v této souvislosti třeba přistupovat s opatrností.

9.2 Přínosy provedeného výzkumu a praktické dopady

Z pohledu hlavního cíle práce je předkládaný výzkumu zcela originální, neboť do problematiky propojení teorie vztahové vazby s proměnnými v Rorschachově metodě vnáší novou myšlenku, v níž je vztahová vazba chápána nejen jako trvalý rys osobnosti, ale

zároveň jako dynamická charakteristika osobnosti. V českém prostředí se jedná o jedinečný výzkumný projekt, který na zkoumanou souvislost mezi vybranými skóry v Rorschachově metodě a dimenzemi vztahové vazby, nahlíží z nové perspektivy moderačního vlivu aktuálního stavu vazbového systému. Z tohoto hlediska lze přínos předmětné práce spatřovat v rozšíření dosavadních znalostí o diagnostickém potenciálu Rorschachovy metody v dalším směru. Ve vztahu k dílčímu cíli práce může být přínos této studie spatřován ve zjištění, že proměnná ODL% je potenciálně spolehlivým ukazatelem vztahové úzkostnosti v Rorschachově metodě. Zatímco ostatní rorschachovské proměnné, které autoři předchozích studií doporučili k posouzení vztahové vazby, se jako relevantní zdroj informací nejeví. V jistém smyslu lze přínos této práce spatřovat i ve skutečnosti, že tento výzkumný projekt se začlenil do řady studií provedených v domácím prostředí a tím rozšířil dosavadní informace o dané problematice v rámci českého kulturního prostředí.

Za pozitivum této práce považuji rovněž překlad a pilotní použití škály SAAM, jež slouží k posouzení dočasných časových a kontextuálních změn ve vztahové vazbě. Tato metoda, navzdory její oblíbenosti ve světě, o čemž svědčí nedávné překlady do italštiny, korejštiny, čínštiny a němčiny, stále na českou standardizaci čeká. V rámci této práce jde tedy o její vůbec první použití v kontextu České republiky, a snad nikoli poslední.

Současně se jedná zřejmě o vůbec první studii v oblasti problematiky propojení teorie vztahové vazby s relevantními proměnnými v Rorschachově metodě, jež byla realizována s využitím systému R-PAS. V rámci tohoto výzkumu jsem poprvé použila R-PAS alternativy doporučených proměnných Komprehensivního systému, které byly v předchozích výzkumech označeny jako potenciálně užitečné ukazatele vztahové vazby v Rorschachově metodě. V tomto směru může předkládaná práce, doufám, prohloubit dosavadní poznání o diagnostických možnostech Rorschachovy metody v rámci evidence-based systému R-PAS.

9.3 Doporučení pro další výzkum a praxi

Z analýzy výsledků této studie jednoznačně vyplývá, že je třeba provést v této oblasti další výzkumy, které zohlední limity předmětné studie. Kvalitnější informace o dané problematice by mohla přinést studie realizovaná na reprezentativním výzkumném vzorku, který by ideálně zahrnoval osoby z různých věkových a socioekonomických skupin.

V rámci této studie, i studií předchozích, se ze všech skóreů navržených pro posouzení vztahové vazby v Rorschachově metodě osvědčil jako zdroj relevantních diagnostických informací skóre ODL%. Na základě tohoto zjištění lze právě tento skóre vnímat jako potenciálně uplatnitelný v diagnostické praxi a jako takový ho podrobit dalšímu empirickému testování. Ostatní rorschachovské proměnné vztažené k vztahové vazbě bych vzhledem k rozporuplným výsledkům zatím pro použití v rámci klinické diagnostiky nedoporučila, a naopak bych budoucí výzkumníky vyzvala k jejich opětovné validizaci na reprezentativním výzkumném vzorku.

Přínosný by mohl být i další výzkum zaměřený na souvislost Rorschachovy metody a vztahové vazby z pohledu situační aktivace vazbového systému. V tomto směru by mohlo být zajímavé věnovat více pozornosti dimenzi vztahové bezpečnosti na škále SAAM. Potenciálně zajímavé informace by mohl přinést experiment, v jehož rámci by výzkumník nejprve experimentálně manipuloval s mírou situační aktivace vztahové vazby respondenta a následně by sledoval bezprostřední projev dynamiky vztahové vazby v Rorschachově metodě.

Z hlediska doporučení k samotné realizaci výzkumu by bylo nepochybně užitečné uskutečnit budoucí studie v týmu výzkumníků. Výhody zapojení většího počtu osob spatřuji především v souvislosti s použitím Rorschachovy metody, a to ve dvou směrech. Tým výzkumníků by dokázal v kratším čase získat a vyhodnotit větší počet Rorschachovských protokolů, především by však otevřel cestu k ověření shody posuzovatelů při vyhodnocování Rorschachovy metody.

Za vhodný směr dalšího výzkumu považuji rovněž zkoumání faktorové struktury a psychometrických kvalit sebeposuzující metody SAAM, jejíž překlad jsem provedla pro účely tohoto výzkumu. Při slibných zjištěních by dalším krokem mohla být i tvorba českých norem. Věřím, že metoda SAAM by vzhledem k jejímu jedinečnému zaměření na hodnocení časových a kontextuálních změn ve vztahové vazbě mohla obohatit současnou paletu měřících nástrojů, kterou mají čeští výzkumníci aktuálně k dispozici pro účely výzkumu vztahové vazby v dospělosti.

V průběhu realizace tohoto výzkumného projektu se ukázalo, že v České republice zcela chybí informace o zastoupení jednotlivých stylů vztahové vazby v populaci. Mohlo by tedy být užitečné realizovat v domácích podmínkách studii, která by přinesla informace o rozložení vazbových stylů v dospělé populaci a zaplnila tak mezeru v našem poznání.

10 ZÁVĚR

Hlavním cílem tohoto výzkumného projektu bylo ověřit možnosti uplatnění Rorschachovy metody, oblíbeného a hojně užívaného psychodiagnostického nástroje, při diferenciální diagnostice dynamiky vztahové vazby, a prohloubit tak dosavadní poznání o diagnostickém potenciálu tohoto projektivního nástroje.

Z hlediska dílčího cíle této práce, který byl zformulován jako ověření souvislosti mezi rysovou vztahovou úzkostí, respektive rysovou vztahovou vyhýbavostí, a vybranými R-PAS ukazateli těchto dimenzí v Rorschachově metodě, mohu konstatovat, že mezi proměnnou ODL% a rysovou vztahovou úzkostí je signifikantní středně silný vztah. Zjištěná pozitivní souvislost je v souladu jednak s výsledky předchozí studie (Lečbych & Seitzl, 2013) a jednak s teorií dynamiky vztahové vazby (Mikulincer & Shaver, 2003) a naznačuje, že s narůstající rysovou vztahovou úzkostí jedince roste i procentuální zastoupení odpovědí s orálně závislým obsahem v jeho rorschachovském protokolu. Tyto výsledky naznačují, že proměnná ODL% je slibným prediktorem vztahové úzkosti v Rorschachově metodě. Méně uspokojivé jsou pak už výsledky vztahující se k souvislosti zbylých sledovaných proměnných v Rorschachově metodě odvozených pro dimenze vztahové vazby a míry rysové vztahové úzkosti, respektive rysové vztahové vyhýbavosti. V této rovině byly zjištěné korelační souvislosti buď zanedbatelné významnosti nebo byly svým směrem paradoxní vůči teoretickým předpokladům i dosavadním zjištěním. V rámci této práce se tedy nepodařilo ověřit závěry předchozích studií, které přinesly důkazy o tom, že proměnné T (Cassella & Viglione, 2009; Iwasa & Ogawa, 2010, 2013, 2016), R8910%, CF, CBlend, Y, m (Berant a kol., 2005) jsou citlivými ukazateli vztahové úzkosti v Rorschachově metodě a proměnné FM, F%, r (Berant a kol., 2005) adekvátními prediktory vztahové vyhýbavosti v Rorschachově metodě.

Ve vztahu k hlavnímu výzkumnému cíli této práce mohu prohlásit, že se nepodařilo potvrdit předpoklad o moderačním vlivu momentálního stavu aktivace vazbového systému na vztah mezi vybranými R-PAS skóry v Rorschachově metodě a rysovou vztahovou úzkostí, respektive rysovou vztahovou vyhýbavostí. Z výsledků provedených regresních analýz vyplývá, že vztahy interakcí mezi aktuální aktivací vztahové úzkosti a skóry T, ODL%, R8910%, CF, CBlend, Y a m v Rorschachově metodě vůči zvolené závislé

proměnné nejsou na dané hladině významnosti statisticky signifikantní. Ve stejném duchu se nesou i výsledky analýz provedených na regresních modelech vytvořených ve vazbě na vztahovou vyhýbavost, které svědčí pro to, že vztahy interakcí mezi aktuální aktivací vztahové vyhýbavosti a skóry FM, F% a r v Rorschachově metodě vůči dané závislé proměnné nejsou na zvolené hladině významnosti statisticky významné.

Tyto závěry však vyslovuji jen s velkou opatrností, neboť si jsem dobře vědoma limitů této práce, které se mohly negativně odrazit na zjištěných výsledcích. Výše prezentované závěry je tak třeba podrobit dalšímu zkoumání a validizaci.

11 SOUHRN

Základní výzkumnou oblastí, v níž se tato diplomová práce pohybuje, je teorie vztahové vazby v dospělosti a Rorschachova metoda, jakožto psychodiagnostický nástroj. Teorie vztahové vazby v dospělosti má základy v původní Bowlbyho (1982) teorii o rané vztahové vazbě, kdy se jedinečné pouto mezi dítětem a pečující osobou projevuje ve stresové zátěži potřebou dítěte vyhledávat a udržovat blízkost s touto figurou. Teorie vztahové vazby v dospělém věku slouží pro pochopení blízkých vztahů dospělých. Ve snaze o vysvětlení podstaty aktivace vazbového systému a dynamiky vztahové vazby v dospělosti navrhli Mikulincer a Shaver (2003) integrativní model vztahové vazby, v němž popsali vztahovou vazbu dospělých z hlediska hyperaktivační a deaktivační strategie, o nichž předpokládají, že jsou základem dvou hlavních dimenzí vztahové vazby. Tento model je základním odrazovým bodem této práce v rovině teorie vztahové vazby v dospělosti.

Podstatné pro tuto práci jsou také závěry nedávných studií, které tvrdí, že vztahová vazba v dospělosti má jak stabilní rysovou složku, tak stavovou složku, která je citlivá na situační kontext (Bosmans, Bowles, a kol., 2014; Bosmans, Van de Walle, a kol., 2014; Davila & Sargent, 2003; Gillath & Shaver, 2007). Znamená to, že momentální vazbové chování je dáno dílem dispozičním stylem vztahové vazby a dílem aktuálně aktivovaným vazbovým schématem. Vztahová vazba tedy nemusí být tak rigidní, jak se předpokládalo, a může se v čase vlivem situačního kontextu měnit. Lze tedy hovořit o dualitě pojetí vztahové vazby jako přechodného stavu a stabilního osobnostního rysu.

K posouzení vztahové vazby v dospělosti je k dispozici celá řada diagnostických metod, které lze principiálně rozdělit na sebezposuzující (např. Experiences in Close Relationships Scale), rozhovorové (např. Adult Attachment Interview) a projektivní (např. Adult Attachment Projective) (Mikulincer & Shaver, 2016). Vzhledem k omezené nabídce projektivních metod v rámci této oblasti existuje snaha zkoumat diagnostický potenciál metod již zavedených, jako je právě Rorschachova metoda, která má potenciál skrze formu a obsah výpovědi testovaného zachytit vnitřní dynamiku vztahové vazby a tedy i strategie vazbového systému, mentální reprezentace vztahových zkušeností a další aspekty vztahové vazby v dospělém věku (Berant, 2009).

Možnostem diagnostiky vztahové vazby prostřednictvím Rorschachovy metody se již věnovala řada výzkumných studií (Berant, 2017; Berant a kol., 2005; Berant & Wald, 2009; Berant & Zim, 2013; Cassella & Viglione, 2009; Duberstein & Talbot, 1993; Iwasa & Ogawa, 2010, 2013, 2016; Jurčík, 2019; Lečbych & Seidl, 2013; Seidl & Lečbych, 2016), mimo jiné Zizi a kolektiv (2019), kteří označili za nejvíce relevantní proměnné Komprehensivního systému k vztahové vazbě – texturové odpovědi (T) a orální odpovědi, respektive škálu orální závislosti (ROD). Dále k výzkumu doporučili proměnné – afektivní poměr (Afr), barvově-tvarové odpovědi (CF), vícenásobné barvově-stínové odpovědi (ColShdBld), difuzní stínování (Y) a pohyby neživého objektu (m), zvířecí pohybové odpovědi – nízký počet (FM), lambda skór (L) a zrcadlové odpovědi (Fr+Rf).

V rámci této práce jsem zkoumala možnosti propojení teorie vztahové vazby v dospělosti s relevantními R-PAS proměnnými v Rorschachově metodě a jejich případný potenciál v oblasti diferenciální diagnostiky dynamiky vztahové vazby. Ve vazbě na závěry dříve provedených studií, zejména metaanalýzy provedené Zizi a kolektivem (2019), jsem se v rámci tohoto výzkumu zabývala následujícími R-PAS proměnnými, které jsou ekvivalenty k proměnným Komprehensivního systému doporučených zmíněným kolektivem autorů. Ve vazbě na vztahovou úzkostnost jsem zkoumala proměnné T, ODL%, R8910%, CF, CBlend, Y a m. Ve vztahu k vztahové vyhýbavosti mě zajímaly proměnné FM, F% a r. Dílčím cílem této práce byla validizace dosavadní výzkumná zjištění, v tomto směru jsem pracovala s konceptem vztahové vazby ve smyslu stabilního rysu osobnosti a ověřovala jsem souvislost mezi rysovou vztahovou úzkostností/rysovou vztahovou vyhýbavostí a vybranými ukazateli těchto dimenzí v Rorschachově metodě. V kontextu novějších vědeckých poznatků, které představují vztahovou vazbu jako situační charakteristiku osobnosti, nikoliv jen jako trvalý rys osobnosti, bylo mým hlavním cílem prozkoumat vliv aktuální aktivace vazbového systému na souvislost mezi rysovou vztahovou úzkostností/rysovou vztahovou vyhýbavostí a vybranými proměnnými v Rorschachově metodě odvozenými pro dimenze vztahové vazby.

Provedený výzkum byl realizován v kvantitativním metodologickém rámci a má povahu konfirmační studie. Ke sběru dat byla použita česká verze škály Experiences in Close Relationships (ECR-CZ; Seidl a kol., 2016), český překlad škály State Adult Attachment Measure (SAAM; Gillath a kol., 2009) a Rorschachova metoda, přičemž při práci s Rorschachovou metodou byl uplatněn systém Rorschach Performance Assessment System (R-PAS; Meyer a kol., 2011).

Výběrový soubor byl vytvořen metodou kvótního výběru podle stylu vztahové vazby v dospělosti a zahrnoval 49 dospělých osob (39 žen, 10 mužů), české a slovenské národnosti ve věku 19 až 25 let (průměr = 21,55 let; SD = 1,86). Ve všech případech se jednalo o studenty nebo absolventy humanitních a společenskovedních oborů.

Získaná data jsem statisticky analyzovala v programu Statistica 13.4.0.14. Na základě výsledků Shapirova-Wilkova testu normality jsem pro výpočet korelačních matic mezi sledovanými proměnnými, tj. mezi dimenzemi ECR-CZ a dimenzemi škály SAAM, a příslušnými skóry zastupujícími vztahovou vazbu v Rorschachově metodě použila test Spearmanova korelačního koeficientu. K ověření hlavních výzkumných hypotéz jsem použila mnohonásobnou lineární regresní analýzu. Všechny stanovené hypotézy jsem testovala na hladině významnosti 0,05.

Z hlediska dílčího cíle mé práce se nepodařilo ověřit závěry předchozích studií, které přinesly důkazy o tom, že proměnné T (Cassella & Viglione, 2009; Iwasa & Ogawa, 2010, 2013, 2016), R8910%, CF, CBlend, Y, m (Berant a kol., 2005) jsou citlivými ukazateli vztahové úzkostnosti v Rorschachově metodě a proměnné FM, F%, r (Berant a kol., 2005) adekvátními prediktory vztahové vyhýbavosti v Rorschachově metodě. Zjištěné korelační souvislosti mezi těmito proměnnými byly buď zanedbatelné významnosti nebo byly svým směrem paradoxní vůči teoretickým předpokladům i dosavadním zjištěním. Provedená analýza současně ukázala, že mezi proměnnou ODL% a rysovou vztahovou úzkostností je signifikantní středně silný vztah. Pozitivní korelace mezi proměnnými koresponduje se závěry předchozí studie (Lečbych & Seitzl, 2013) a je v souladu s teorií dynamiky vztahové vazby (Mikulincer & Shaver, 2003). Tyto výsledky naznačují, že proměnná ODL% je slibným ukazatelem vztahové úzkostnosti v Rorschachově metodě.

Z hlediska hlavního výzkumného cíle této práce se nepodařilo potvrdit předpoklad o moderačním vlivu momentálního stavu aktivace vazbového systému na vztah mezi vybranými skóry v Rorschachově metodě a rysovou vztahovou úzkostností, respektive rysovou vztahovou vyhýbavostí. Z výsledků regresních analýz vyplývá, že vztahy interakcí mezi aktuální aktivací vztahové úzkostnosti a skóry T, ODL%, R8910%, CF, CBlend, Y a m v Rorschachově metodě vůči zvolené závislé proměnné nejsou na dané hladině významnosti statisticky signifikantní. Obdobně výsledky analýz provedených na regresních modelech vytvořených ve vazbě na vztahovou vyhýbavost, ukazují, že vztahy interakcí mezi aktuální aktivací vztahové vyhýbavosti a skóry FM, F% a r v Rorschachově metodě vůči dané závislé proměnné nejsou na zvolené hladině významnosti statisticky významné.

LITERATURA

- Ainsworth, M. D. S. (1967). *Infancy in Uganda: infant care and the growth of love*. Johns Hopkins Press.
- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. N. (1978). *Patterns of Attachment: A Psychological Study of the Strange Situation*. Lawrence Erlbaum.
- Bakermans-Kranenburg, M. J., & van Ijzendoorn, M. H. (2009). The first 10,000 Adult Attachment Interviews: distributions of adult attachment representations in clinical and non-clinical groups. *Attachment & Human Development, 11*(3), 223-263. <https://doi.org/10.1080/14616730902814762>
- Baldwin, M. W., Keelan, J. P. R., Fehr, B., Enns, V., & Koh-Rangarajoo, E. (1996). Social-cognitive conceptualization of attachment working models: Availability and accessibility effects. *Journal of Personality and Social Psychology, 71*(1), 94-109. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.71.1.94>
- Bartholomew, K., & Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology, 61*(2), 226-244. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.61.2.226>
- Berant, E. (2009). Attachment styles, the Rorschach, and the Thematic Apperception Test: Using traditional projective measures to assess aspects of attachment. In J. H. Obegi & E. Berant (Eds.), *Attachment theory and research in clinical work with adults*. (pp. 181-206). The Guilford Press.
- Berant, E. (2017). Attachment theory applied to Ms. B.'s Rorschach. *Rorschachiana, 38*(1), 59-70. <https://doi.org/10.1027/1192-5604/a000091>
- Berant, E., Mikulincer, M., Shaver, P., & Segal, Y. (2005). Rorschach Correlates of Self-Reported Attachment Dimensions: Dynamic Manifestations of Hyperactivating and Deactivating Strategies. *Journal of Personality Assessment, 84*, 70-81. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa8401_13
- Berant, E., & Wald, Y. (2009). Self-Reported Attachment Patterns and Rorschach-Related Scores of Ego Boundary, Defensive Processes, and Thinking Disorders. *Journal of Personality Assessment, 91*(4), 365-372. <https://doi.org/10.1080/00223890902936173>
- Berant, E., & Zim, S. (2013). Integration of attachment self-report scales with the Rorschach. *Rorschachiana, 34*(2), 156-187. <https://doi.org/10.1027/1192-5604/a000047>
- Bornstein, R. F., & Masling, J. M. (2005). The Rorschach Oral Dependency Scale. In R. F. Bornstein & J. M. Masling (Eds.), *Scoring the Rorschach: Seven validated systems*. (pp. 135-157). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Bosmans, G., Bowles, D. P., Dewitte, M., De Winter, S., & Braet, C. (2014). An experimental evaluation of the State Adult Attachment Measure: The influence of attachment primes on the content of state attachment representations. *Journal of Experimental Psychopathology, 5*(2), 134-150. <https://doi.org/10.5127/jep.033612>
- Bosmans, G., Van de Walle, M., Goossens, L., & Ceulemans, E. (2014). (In)variability of Attachment in Middle Childhood: Secure Base Script Evidence in Diary Data. *Behaviour Change, 31*. <https://doi.org/10.1017/bec.2014.18>
- Bowlby, J. (1944). Forty-four juvenile thieves: their characters and home-life. *The International Journal of Psychoanalysis, 25*, 19-53. <https://psycnet.apa.org/record/1945-00751-001>

- Bowlby, J. (1958). The nature of the child's tie to his mother. *The International Journal of Psychoanalysis*, 39, 350-373. <https://psycnet.apa.org/record/1960-02815-001>
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss: Vol. 2. Separation: Anxiety and anger*. Basic Books.
- Bowlby, J. (1979). *The making and breaking of affectional bonds*. Tavistock.
- Bowlby, J. (1980). *Attachment and loss: Vol. 3. Loss: Sadness and depression*. Basic Books.
- Bowlby, J. (1982). *Attachment and loss: Vol. 1. Attachment* (2nd ed.). Basic Books.
- Bowlby, J. (1988). *A secure base: Clinical applications of attachment theory*. Routledge.
- Brennan, K. A., Clark, C. L., & Shaver, P. R. (1998). Self-report measurement of adult attachment: An integrative overview. In J. A. Simpson & W. S. Rholes (Eds.), *Attachment theory and close relationships*. (pp. 46-76). The Guilford Press.
- Cassella, M. J., & Viglione, D. J. (2009). The Rorschach Texture Response: A Construct Validation Study Using Attachment Theory. *Journal of Personality Assessment*, 91(6), 601-610. <https://doi.org/10.1080/00223890903230931>
- Cígler, H., Cvrčková, A., Daňšová, P., Hašto, J., Charvát, M., Ježek, S., Kaščáková, N., Lacinová, L., & Seitl, M. (2019). Experiences in Close Relationships: České verze metod pro měření vazby vycházející z dotazníku ECR. 13(4), 57-74. <https://doi.org/10.29364/epsy.359>
- Collins, N. L. (1996). Working models of attachment: Implications for explanation, emotion, and behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71(4), 810-832. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.71.4.810>
- Collins, N. L., & Read, S. J. (1994). Cognitive representations of attachment: The structure and function of working models. In K. Bartholomew & D. Perlman (Eds.), *Attachment processes in adulthood*. (pp. 53-90). Jessica Kingsley Publishers.
- Conklin, A. C., Malone, J. C., & Fowler, J. T. (2012). Mentalization and the Rorschach. *Rorschachiana*, 33(2), 189-213. <https://doi.org/10.1027/1192-5604/a000035>
- Cozzarelli, C., Karafa, J. A., Collins, N. L., & Tagler, M. J. (2003). Stability and change in adult attachment styles: Associations with personal vulnerabilities, life events, and global construals of self and others. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 22(3), 315-346. <https://doi.org/10.1521/jscp.22.3.315.22888>
- Crittenden, P. (1988). Relationships at risk. In J. Belsky & T. Nezworski (Eds.), *Clinical implications of attachment*. (pp. 136-174). Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Crowell, J. A., & Owens, G. (1996). *Current Relationship Interview and scoring system*. Unpublished manuscript. State University of New York at Stony Brook.
- Davila, J., & Sargent, E. (2003). The Meaning of Life (Events) Predicts Changes in Attachment Security. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29(11), 1383-1395. <https://doi.org/10.1177/0146167203256374>
- Duberstein, P. R., & Talbot, N. L. (1993). Rorschach oral imagery, attachment style, and interpersonal relatedness. *Journal of Personality Assessment*, 61(2), 294-310. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa6102_10
- Exner, J. E. (2003). *The Rorschach, A Comprehensive System, Volume 1, Basic Foundations and Principles of Interpretation* (4th ed.). John Wiley & Sons.
- Feeney, J. A., Noller, P., & Hanrahan, M. (1994). Assessing adult attachment. In M. B. Sperling & W. H. Berman (Eds.), *Attachment in adults: Clinical and developmental perspectives*. (pp. 128-152). Guilford Press.
- Fraley, R. C., Heffernan, M. E., Vicary, A. M., & Brumbaugh, C. C. (2011). The experiences in close relationships—Relationship Structures Questionnaire: A method for assessing attachment orientations across relationships. *Psychological Assessment*, 23(3), 615-625. <https://doi.org/10.1037/a0022898>

- Fraley, R. C., Hudson, N. W., Heffernan, M. E., & Segal, N. (2015). Are adult attachment styles categorical or dimensional? A taxometric analysis of general and relationship-specific attachment orientations. *Journal of Personality and Social Psychology, 109*(2), 354-368. <https://doi.org/10.1037/pspp0000027>
- Fraley, R. C., & Shaver, P. R. (2000). Adult romantic attachment: Theoretical developments, emerging controversies, and unanswered questions. *Review of General Psychology, 4*(2), 132-154. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.4.2.132>
- Fraley, R. C., & Waller, N. G. (1998). Adult attachment patterns: A test of the typological model. In J. A. Simpson & W. S. Rholes (Eds.), *Attachment theory and close relationships*. (pp. 77-114). The Guilford Press.
- Fraley, R. C., Waller, N. G., & Brennan, K. A. (2000). An item response theory analysis of self-report measures of adult attachment. *Journal of Personality and Social Psychology, 78*(2), 350-365. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.78.2.350>
- George, C., & West, M. (2001). The development and preliminary validation of a new measure of adult attachment: The Adult Attachment Projective. *Attachment & Human Development, 3*, 30-61. <https://doi.org/10.1080/14616730010024771>
- Gillath, O., Hart, J., Nofle, E. E., & Stockdale, G. D. (2009). Development and validation of a state adult attachment measure (SAAM). *Journal of Research in Personality, 43*(3), 362-373. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2008.12.009>
- Gillath, O., Karantzas, G. C., & Fraley, R. C. (2016). *Adult attachment: A concise introduction to theory and research*. Academic Press.
- Gillath, O., Selcuk, E., & Shaver, P. (2008). Moving Toward a Secure Attachment Style: Can Repeated Security Priming Help? *Social and Personality Psychology Compass, 2*, 1651-1666. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2008.00120.x>
- Gillath, O., & Shaver, P. R. (2007). Effects of attachment style and relationship context on selection among relational strategies. *Journal of Research in Personality, 41*(4), 968-976. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2006.11.003>
- Griffin, D. W., & Bartholomew, K. (1994). The metaphysics of measurement: The case of adult attachment. In K. Bartholomew & D. Perlman (Eds.), *Attachment processes in adulthood*. (pp. 17-52). Jessica Kingsley Publishers.
- Hašto, J., Kašćáková, N., Fürstová, J., Šolcová, I. P., Vacková, K. A., Heveri, M., & Tavel, P. (2018). Dotazník Prožívání blízkých vztahů (ECR-R) a sociodemografické rozdiely vo vzťahovej úzkostnosti a vyhýbavosti. *Československá psychologie, 62*, 56-79. http://cspsych.psu.cas.cz/files/cspsych_supplement_2018.pdf
- Hazan, C., & Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology, 52*(3), 511-524. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.52.3.511>
- Hazan, C., & Shaver, P. R. (1994). Attachment as an organizational framework for research on close relationships. *Psychological Inquiry, 5*(1), 1-22. https://doi.org/10.1207/s15327965pli0501_1
- Iwasa, K., & Ogawa, T. (2010). The Relationship Between Texture Responses on the Rorschach and Adult Attachment. *Rorschachiana: Journal of The International Society for The Rorschach, 31*, 4-21. <https://doi.org/10.1027/1192-5604/a000002>
- Iwasa, K., & Ogawa, T. (2013). Rorschach Texture Responses Are Related to Adult Attachment via Tactile Imagery and Emotion. *Rorschachiana Journal of the International Society for the Rorschach, 34*, 115-136. <https://doi.org/10.1027/1192-5604/a000045>

- Iwasa, K., & Ogawa, T. (2016). Psychological Basis of the Relationship Between the Rorschach Texture Response and Adult Attachment: The Mediational Role of the Accessibility of Tactile Knowledge. *Journal of Personality Assessment*, 98(3), 238-246. <https://doi.org/10.1080/00223891.2015.1099540>
- Jurčík, O. (2019). *Index poškození ega a teorie vztahové vazby* [Diplomová práce, Univerzita Palackého v Olomouci]. <https://stag.upol.cz/portal/studium/prohlizeni.html>
- Kašćáková, N., Husárová, D., Hašto, J., Kolarčík, P., Šolcová, I. P., Gecková, A. M., & Tavel, P. (2016). Validation of a 16-Item Short Form of the Czech Version of the Experiences in Close Relationships Revised Questionnaire in a Representative Sample. *Psychological Reports*, 119(3), 804-825. <https://doi.org/10.1177/0033294116667725>
- Kirkpatrick, L. A. (2005). *Attachment, evolution, and the psychology of religion*. Guilford Press.
- Kobak, R., Rosenthal, N. L., Zajac, K., & Madsen, S. D. (2007). Adolescent attachment hierarchies and the search for an adult pair-bond. In M. Scharf & O. Mayseless (Eds.), *Attachment in adolescence: Reflections and new angles*. (pp. 57-72). Jossey-Bass.
- Kobak, R. R., Cole, H. E., Ferenz-Gillies, R., Fleming, W. S., & Gamble, W. (1993). Attachment and Emotion Regulation during Mother-Teen Problem Solving: A Control Theory Analysis. *Child Development*, 64(1), 231-245. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1993.tb02906.x>
- Lacinová, L. (2015). Citová vazba v partnerských vztazích: Current Relationship Interview. *TESTFÓRUM*, 4, 39-46. <https://doi.org/10.5817/TF2015-6-84>
- Lafontaine, M.-F., Brassard, A., Lussier, Y., Valois, P., Shaver, P. R., & Johnson, S. M. (2016). Selecting the best items for a short-form of the Experiences in Close Relationships questionnaire. *European Journal of Psychological Assessment*, 32(2), 140-154. <https://doi.org/10.1027/1015-5759/a000243>
- Lečbych, M. (2016). *Rorschachova metoda: integrativní přístup k interpretaci (2., rozšířené a aktualizované vydání)*. Grada.
- Lečbych, M., & Pospíšilíková, K. (2012). Česká verze škály Experiences in Close Relationships (ECR): Pilotní studie posouzení vztahové vazby v dospělosti. *E-psychologie*, 6(3), 1-11. <https://e-psycholog.eu/clanek/156>
- Lečbych, M., & Seitzl, M. (2013). The association between self-report attachment dimensions and the Rorschach Oral Dependency Scale in a sample of Czech adults. *Rorschachiana*, 34(2), 137-155. <https://doi.org/10.1027/1192-5604/a000046>
- Ledvinová, M. (2014). *Citová vazba v současném partnerském vztahu u klientek azylových domů pro matky s dětmi* [Diplomová práce, Univerzita Karlova]. <http://hdl.handle.net/20.500.11956/72181>
- Ma, S.-c., Li, P., Zhang, H., Zhao, M.-r., Li, X.-t., Tian, Z.-x., & Gillath, O. (2012). The Chinese version of state adult attachment measure (SAAM): It's applicability in Chinese college students. *Chinese Journal of Clinical Psychology*, 20(1), 5-10. <https://doi.org/doi:10.16128/j.cnki.1005-3611.2012.01.002>
- Main, M. (1990). Cross-cultural studies of attachment organization: Recent studies, changing methodologies, and the concept of conditional strategies. *Human Development*, 33(1), 48-61. <https://doi.org/10.1159/000276502>
- Main, M., & Goldwyn, R. (1998). *Adult Attachment Rating and Classification Systems*. Unpublished manuscript. University of California.

- Main, M., Hesse, E., & Goldwyn, R. (2008). Studying differences in language usage in recounting attachment history: An introduction to the Adult Attachment Interview. In H. Steele & M. Steele (Eds.), *Clinical Applications of the Adult Attachment Interview* (pp. 31-68). The Guilford Press.
- Main, M., & Solomon, J. (1990). Procedures for identifying infants as disorganized/disoriented during the Ainsworth Strange Situation. In *Attachment in the preschool years: Theory, research, and intervention*. (pp. 121-160). The University of Chicago Press.
- Masling, J. (1986). Orality, pathology, and interpersonal behavior. In J. Masling (Ed.), *Empirical studies of psychoanalytical theories* (Vol. 2). Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Masling, J., Rabie, L., & Blondheim, S. H. (1967). Obesity, level of aspiration, and Rorschach and TAT measures of oral dependence. *Journal of Consulting Psychology*, 31(3), 233-239. <https://doi.org/10.1037/h0020999>
- Meyer, G., Viglione, D., Mihura, J., Erard, R., & Erdberg, P. (2011). *Rorschach Performance Assessment System: Administration, Coding, Interpretation, and Technical Manual*. R-PAS.
- Mickelson, K. D., Kessler, R. C., & Shaver, P. R. (1997). Adult attachment in a nationally representative sample. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73(5), 1092-1106. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.73.5.1092>
- Mikulincer, M., Florian, V., & Weller, A. (1993). Attachment styles, coping strategies, and posttraumatic psychological distress: The impact of the Gulf War in Israel. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64(5), 817-826. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.64.5.817>
- Mikulincer, M., Gillath, O., & Shaver, P. R. (2002). Activation of the attachment system in adulthood: Threat-related primes increase the accessibility of mental representations of attachment figures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83(4), 881-895. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.83.4.881>
- Mikulincer, M., & Shaver, P. (2003). The Attachment Behavioral System In Adulthood: Activation, Psychodynamics, And Interpersonal Processes. *Advances in Experimental Social Psychology*, 35, 53-152. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(03\)01002-5](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(03)01002-5)
- Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2004). Security-Based Self-Representations in Adulthood: Contents and Processes. In W. S. Rholes & J. A. Simpson (Eds.), *Adult attachment: Theory, research, and clinical implications*. (pp. 159-195). Guilford Publications.
- Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2007). Boosting attachment security to promote mental health, prosocial values, and inter-group tolerance. *Psychological Inquiry*, 18(3), 139-156. <https://doi.org/10.1080/10478400701512646>
- Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2016). *Attachment in Adulthood, Second Edition: Structure, Dynamics, and Change*. The Guilford Press.
- Najbrtová, K., Šípek, J., Loneková, K., & Čáp, D. (2017). *Projektivní metody v psychologické diagnostice*. Portál.
- Overall, N. C., Fletcher, G. J., & Friesen, M. D. (2003). Mapping the intimate relationship mind: comparisons between three models of attachment representations. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29(12), 1479-1493. <https://doi.org/10.1177/0146167203251519>
- Park, S. D., & Lee, W. K. (2012). The Reliability and Validity of the Korean Version of State Adult Attachment Measure. *Journal of Korean Neuropsychiatric Association*, 51(4), 147-155. <https://doi.org/10.4306/jknpa.2012.51.4.147>

- Seitl, M., Charvát, M., & Lečbych, M. (2016). Psychometrické charakteristiky české verze škály Experiences in Close Relationships (ECR). *Československá psychologie*, 60(4), 351-371. <https://psycnet.apa.org/record/2016-52097-003>
- Seitl, M., & Lečbych, M. (2016). *Lidská pohybová determinanta v Rorschachově metodě*. Univerzita Palackého v Olomouci.
- Shaver, P., & Hazan, C. (1985). Incompatibility, Loneliness, and “Limerence”. In W. Ickes (Ed.), *Compatible and Incompatible Relationships* (pp. 163-184). Springer New York. https://doi.org/10.1007/978-1-4612-5044-9_8
- Simpson, J. A., Rholes, W. S., & Phillips, D. (1996). Conflict in close relationships: An attachment perspective. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71(5), 899-914. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.71.5.899>
- Siroňová, A., Cígler, H., Ježek, S., & Lacinová, L. (2020). Psychometric Characteristics of the ECR-RS, Structure of the Relationship between Global and Specific Attachment – Cross-Validation of the Results Using the Czech and Original Versions of the ECR-RS. *Studia Psychologica*, 62, 291-313. <https://doi.org/10.31577/sp.2020.04.806>
- Stöven, L. M., & Herzberg, P. Y. (2021). The German version of the State Adult Attachment Measure (SAAM): Structure, reliability, and validity. *Psychological Test Adaptation and Development*, 1-10. <https://doi.org/10.1027/2698-1866/a000006>
- Střelec, J., Seitl, M., & Charvat, M. (2017). Parametry české verze škály Experiences in Close Relationships (ECR-CZ) pro tvorbu norem (2017). https://www.researchgate.net/publication/319269381_Parametry_ceske_verze_skaly_Experiences_in_Close_Relationships_ECR-CZ_pro_tvorbu_norem_2017
- Svoboda, M., Humpolíček, P., & Šnorek, V. (2013). *Psychodiagnostika dospělých*. Portál.
- Trentini, C., Foschi, R., Lauriola, M., & Tambelli, R. (2015). The State Adult Attachment Measure (SAAM): A construct and incremental validity study. *Personality and Individual Differences*, 85, 251-257. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.05.016>
- Van Ijzendoorn, M., Schuengel, C., & Bakermans-kranenburg, M. (1999). Disorganized attachment in early childhood: Meta-analysis of precursors, concomitants, and sequelae. *Development and psychopathology*, 11, 225-249. <https://doi.org/10.1017/S0954579499002035>
- Wei, M., Russell, D. W., Mallinckrodt, B., & Vogel, D. L. (2007). The Experiences in Close Relationship Scale (ECR)-short form: Reliability, validity, and factor structure. *Journal of Personality Assessment*, 88(2), 187-204. <https://doi.org/10.1080/00223890701268041>
- Weiner, I. B. (2003). *Principles of Rorschach interpretation*. Routledge.
- Xu, J. H., & Shrout, P. E. (2013). Assessing the reliability of change: A comparison of two measures of adult attachment. *Journal of Research in Personality*, 47(3), 202-208. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2013.01.005>
- Zeifman, D., & Hazan, C. (2008). Pair bonds as attachments: Reevaluating the evidence. In J. Cassidy & P. R. Shaver (Eds.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications*, 2nd ed. (pp. 436-455). The Guilford Press.
- Zilcha-Mano, S., Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2012). Pets as safe havens and secure bases: The moderating role of pet attachment orientations. *Journal of Research in Personality*, 46(5), 571-580. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2012.06.005>
- Zizi, P., Spies, R., & Vosloo, C. (2019). Adult attachment theory and Rorschach Inkblot Method: A systematic literature review. *Journal of Psychology in Africa*, 29, 405-412. <https://doi.org/10.1080/14330237.2019.1647491>

PŘÍLOHY

Seznam příloh

1. Abstrakt v českém jazyce
2. Abstrakt v anglickém jazyce
3. Český překlad škály State Adult Attachment Measure (SAAM)

Příloha 1: Abstrakt v českém jazyce

ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: Vztahová vazba v Rorschachově metodě

Autor práce: Bc. Kateřina Janošová

Vedoucí práce: PhDr. Martin Seitl, Ph.D.

Počet stran a znaků: 108 stran (236 731 znaků)

Počet příloh: 3

Počet titulů použité literatury: 95

Abstrakt: Diplomová práce se zabývá možnostmi propojení teorie vztahové vazby v dospělosti s relevantními proměnnými v Rorschachově metodě a zkoumá další diagnostický potenciál této projektivní metody. Výzkum navazuje na dříve provedené studie v dané výzkumné oblasti a snaží se validizovat jejich výsledky, zároveň si klade za cíl prozkoumat vliv aktuální aktivace vazbového systému na vztah mezi rysovou úrovní vztahové úzkostnosti a vyhýbavosti a vybranými skóry v Rorschachově metodě odvozenými pro dimenze vztahové vazby. Konkrétně se tato práce zabývá těmito rorschachovskými proměnnými – T, ODL%, R8910%, CF, CBlend, Y, m, FM, F%, r. Výzkumný soubor byl vytvořen metodou kvótního výběru podle stylu vztahové vazby a zahrnuje celkem 49 dospělých osob české a slovenské národnosti ve věku 19–25 let. Výzkum byl realizován za použití české verze škály Experiences in Close Relationships (ECR-CZ), českého překladu škály State Adult Attachment Measure (SAAM) a Rorschachovy metody. Pro administraci a vyhodnocení byl využit systém R-PAS. Výsledky provedeného výzkumu naznačují, že proměnná ODL% je slibným prediktorem vztahové úzkostnosti v Rorschachově metodě. Zatímco ostatní proměnné navržené k posouzení vztahové vazby v Rorschachově metodě se jako zdroj diagnostických informací neosvědčily. Předpoklad moderačního vlivu momentálního stavu aktivace vazbového systému na vztah mezi vybranými skóry v Rorschachově metodě a rysovou vztahovou úzkostností, respektive rysovou vztahovou vyhýbavostí, se v rámci této práce nepodařilo potvrdit.

Klíčová slova: Rorschachova metoda, teorie vztahové vazby, vztahová vazba v dospělosti, psychodiagnostika, ECR-CZ, SAAM

ABSTRACT OF THESIS

Title: Adult Attachment Theory and Rorschach Inkblot Method

Author: Bc. Kateřina Janošová

Supervisor: PhDr. Martin Seitl, Ph.D.

Number of pages and characters: 108 pages (236 731 characters)

Number of appendices: 3

Number of references: 95

Abstract: The thesis deals with the possibilities of connecting the attachment theory in adulthood with relevant variables in the Rorschach inkblot method and examines another diagnostic potential of this projective method. The research builds on previous studies in the research area and tries to verify their results. The main aim of this study is to examine an underlying mechanism of the relationship between trait levels of attachment anxiety/attachment avoidance and selected scores in the Rorschach inkblot method derived for attachment dimensions, focusing on state levels of attachment anxiety/attachment avoidance as moderators. Specifically, this work deals with these Rorschach variables – T, ODL%, R8910%, CF, CBlend, Y, m, FM, F%, r. The research sample was created by quota sampling method according to the attachment style and consists of 49 Czech and Slovak adults ranged in age from 19 to 25 years. The data were obtained by using the Czech version of Experiences in Close Relationships scale (ECR-CZ), the Czech translation of State Adult Attachment Measure (SAAM) and the Rorschach inkblot method. The R-PAS system was used for administration and evaluation. The results of study revealed that the ODL% score is a promising predictor of attachment anxiety in the Rorschach inkblot method. Nevertheless, the other Rorschach variables proposed to assess attachment dimensions in the Rorschach inkblot method were not proven to be a source of valuable diagnostic information about adult attachment. The assumption that state levels of attachment anxiety/attachment moderate the relationship between trait levels of attachment anxiety/attachment avoidance and selected scores in the Rorschach inkblot method derived for attachment dimensions was not confirmed.

Key words: Rorschach inkblot method, attachment theory, attachment in adulthood, psychological assessment, ECR-CZ, SAAM

	Rozhodně nesouhlasím	Nesouhlasím	Spiše nesouhlasím	Nevím	Spiše souhlasím	Souhlasím	Rozhodně souhlasím
17. Chci si o svých starostech promluvit s někým, komu na mě záleží.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
18. Cítím, že jsem v bezpečí a mám blízko k druhým lidem.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
19. Opravdu potřebuji, aby mi někdo poskytoval citovou podporu.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
20. Cítím, že svým blízkým mohu důvěřovat.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
21. Z blízkosti k druhým lidem mám smíšené pocity.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Děkuji Vám za vyplnění dotazníku. Zde mi můžete zanechat jakýkoliv komentář: